KLASİKLER

Honoré de Balzac

LANGEAIS DÜŞESİ

ON ÜÇLERİN ROMANI-II

Çeviren: Aysel Bora

Honoré de Balzac

20 Mayıs 1799'da Tours'da, köylü kökenli bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Yaklaşık yüz roman, öykü ve oyundan oluşan eserlerini *İnsanlık Komedisi* başlığı altında toplayan Balzac, mantık ilişkisi içinde birbirine bağlanan olaylar, tutarlı kahramanlar ve güçlü diyaloglarla belirli kurallara uygun klasik roman türünün oluşmasında çok önemli bir rol oynadı. Balzac 18 Ağustos 1850'de Paris'te öldü.

Aysel Bora

İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Fransız Filolojisi'ni bitirdikten sonra daha çok ansiklopedik yayınlarda çevirmenlik yaptı. Meydan Larousse'un ve daha birçok ansiklopedinin hazırlanmasına katkıda bulundu. Çevirdiği kitaplardan bazıları: *Ölümsüzlük*, Milan Kundera; *Kuşatılmış Yaşamlar*, Michel Houellebecq; *Ölümcül Kimlikler*, Amin Maalouf; *Doğdum*, Georges Perec; *Bizans'ta Cinayet*, Julia Kristeva; *Ourania*, J.M.G. Le Clézio; *Çakalların Başı Ferragus*, Honoré de Balzac.

ÖZGÜN ADI La Duchesse de Langeais

Genel Merkez: Barbaros Bulvarı, No: 125, Kat: 3,
34349 Beşiktaş / İstanbul
Yayınevi: Barbaros Bulvarı Ufuk Apt. C 2 Blok 58/4 34349 Beşiktaş / İstanbul
Tel: 0212 288 50 68 Faks: 0212 288 50 67
www.turkuvazkitap.com.tr

GENEL YAYIN YÖNETMENİ İlknur Özdemir
EDİTÖR Senem Kale

KAPAK TASARIMI Melis Rozental
KAPAK UYGULAMA Zeynep Özatalay
GRAFİK Serap Bertay
BİRİNCİ BASIM Aralık 2008, İstanbul
GENEL YAYIN 196 *KLASİKLER* 10
ISBN 978-605-4069-39-2
BASILDIĞI YER Pasifik Ofset Ltd. Şti. (0212) 422 44 45

Turkuvaz Kitap bir TURKUVAZ MEDYA GRUBU kuruluşudur.

Honoré de Balzac

LANGEAIS DÜŞESİ

ON ÜÇLERİN ROMANI-II

Roman

Çeviren
Aysel Bora

TURKUVAZ
KITAP

Önsöz

İmparatorluk devrinde Paris'te, hepsi de aynı ülküye bağlı kalacak kadar büyük bir iradeye sahip, çıkarları ters düşse bile birbirlerine ihanet etmeyecek kadar dürüst, onları birbirlerine bağlayan kutsal bağları herkesten saklayacak kadar ketum, kendilerini bütün yasaların üstünde görecek kadar kudretli, her şeyi göze alacak kadar gözü kara, amaçlarında neredeyse her zaman başarıya ulaşacak kadar talihli, çok büyük tehlikelerle yüz yüze gelen ama uğradıkları bozgunlar hakkında konuşmayan; korku nedir bilmeyen, ne prens, ne cellat ne de masumiyet karşısında titreyen; toplumsal önyargıları umursamadan birbirlerini oldukları gibi kabul eden, kuşkusuz hepsi birer suçlu, ama kesinlikle büyük adamları büyük adam yapan hasletlerden birkaçına sahip olmalarıyla dikkat çeken, ancak seçkin insanlar arasından çıkabilecek ve hepsi de aynı duygularla dolup taşan on üç adam yaşadı. Bu on üç adam, kurmaca olarak Manfredlere,[1] Faustlara, Melmothlara[2] yakıştırılan fantastik güçlerin insan zihninde yarattığı en tuhaf hayalleri gerçeğe dönüştürmüş olmalarına rağmen, hikâyenin karanlık ve gizem dolu şiirselliği tam olsun diye, birer meçhul olarak kaldılar; bugün hepsi ya öldü ya da oraya buraya dağılıp gitti. Tıpkı, çapulcunun tekiyken, sömürge toprağına yerleşip sakin bir hayatı seçen ve yangınların kızıl alevleri arasından kanla topladığı milyonları içi sızlamadan aile yuvasının ışığına havale eden

1 Byron'ın aynı isimdeki tiyatro eserinin (1817) gizemli, yalnız acı çeken ve insanlardan uzak yaşayan fantastik kahramanı. (ç. n.)

2 Charles Robert Maturin'in (1782-1824), *Melmoth the Wanderer* isimli gotik romanının kahramanı, tıpkı Faust gibi ruhunu şeytana satar. (ç. n.)

korsanların Akhilleus'u Morgan[3] gibi, uslu uslu sivil yasaların boyunduruğu altına girdiler.

Bu ancak Bayan Radcliffe'in[4] en karanlık romanının olabileceği kadar ilginç ve gizem dolu hayatının bağları, Napoléon'un ölümünden sonra, yazarın sessiz kalmak zorunda olduğu bir tesadüf sonucu gevşemiş durumdaydı. Yazarın bazı koşullara saygı göstermesi kaydıyla, bu adamların başlarına gelen maceralardan birkaçını kendi üslubunca anlatması yolundaki oldukça tuhaf izin, bütün bir toplumun gizliden gizliye boyun eğdiği bu meçhul kahramanlardan biri olup, yazarın kendisinde hafiften bir şöhret olma arzusu sezinlediği bir şahıs tarafından ve ancak çok yakın bir tarihte verildi.

Görünüşte hâlâ genç, sarı saçlı, mavi gözlü, yumuşak ve berrak sesinin kadınca bir ruhu haber verir gibi olduğu bu adam solgun yüzlü, esrarengiz tavırlıydı; konuşması nazikti, ancak kırkında olduğunu iddia ediyordu ve toplumun en üst tabakalarından birine mensup olabilirdi. Aldığı isim uydurma bir isme benziyordu; yüksek çevrelerde onu tanıyan yoktu. O kimdi? Bilen yoktu.

Bu meçhul adam, yazara ifşa ettiği olağanüstü şeyleri anlatırken, belki de bunların bir şekilde yeniden yaşandığını görmek ve tıpkı Macpherson'ın[5] yarattığı *Ossian*'ın dillere destan olması üzerine içini kıpır kıpır eden duyguya benzer bir duyguyla, kalabalıkların gönlünde yaratacağı heyecandan keyif almak istiyordu. İskoçyalı avukat için bu, elbette bir insanın kendisine yaşatabileceği en yoğun ya da en azından, en nadir duygulardan biriydi. Dehanın kimliğinin gizlenmesi değil miydi bu? *Itinéraire de Paris a Jérusalem*'i[6] yaz-

3 Byron'ın *The Corsair* (Korsan) (1814) isimli şiirine esin kaynağı olan Galyalı haydut, çapulculuk ve serüvenle geçen hayatının son döneminde Jamaica'ya yerleşip sakin bir hayatı seçti. (ç. n.)

4 Ann Radcliffe. 1764-1823 yılları arasında yaşamış, gotik romanlar yazan İngiliz yazar. (ç. n.)

5 XVIII. yüzyılda yaşamış efsanevi İskoç ozanı, James Macpherson (1736-1796) 1760'ta Gaelce'den çevirdiğini iddia ettiği eski şiirleri *Ossian* ismi altında yayımlamıştı. (ç. n.)

6 Chateaubriand'ın eseri (*Paris Kudüs Yolculuğu*). (ç.n.)

mak bir yüzyılın insanlık zaferinde pay sahibi olmaktır; ama ülkesine bir Homeros kazandırmak Tanrı'yla aşık atmak değil midir?

Yazar anlatı yasalarını fazlasıyla iyi tanıdığından, bu kısa önsözün üzerine yüklediği zorunlulukları bilmez değildir; ama *On Üçlerin Romanı*'nı da, asla böyle bir projenin uyandırması gereken ilginin altına düşmeyeceğinden emin olacak kadar iyi tanımaktadır. Eline kan revan içinde dramlar, dehşet dolu komediler, gizlice uçurulan kafaların yerlere yuvarlandığı romanlar teslim edilmiştir. Eğer son zamanlarda halka büyük bir vicdansızlıkla sunulan dehşet hikâyelerine hâlâ doymamış birkaç okur kaldıysa, bunları öğrenme arzusu göstermeleri yeter, yazar onlara soğukkanlılıkla işlenen vahşetler, dudak uçuklatan aile trajedileri anlatabilirdi. Ama o, tutku fırtınalarını dupduru sahnelerin izlediği, kadının erdem ve güzellikten ışıl ışıl parladığı en yumuşak maceraları seçti. On Üçlerin geçmişinde onları onurlandıran öyle maceralar vardır ki, belki de günün birinde bu geçmiş, işledikleri suçlara rağmen kendilerine özgü çok ilgi çekici, tuhaf ve yaman insanlar olan Karayip korsanlarınınkiyle bir tutulma onuruna sahip olacaktır.

Eğer hikâye gerçekse, yazar hikâyesini bir şaşırtma oyuncağına çevirmeye ve birtakım romancıların yaptığı gibi, kuruyup kalmış bir ceset göstereceğim diye, okuyucuyu dört cilt boyunca dehliz dehliz dolaştırıp, sonunu bağlarken de, onu sürekli duvar kaplamasının arkasındaki gizli bir kapı ya da yanlışlıkla döşeme tahtalarının altında unutulmuş bir cesetle korkuttuğundan dem vurmaya yüz vermemelidir. Yazar önsözlerden hiç hoşlanmamasına rağmen, bu bölümün başlığına bu cümleleri yazmak zorunda kaldı.

On Üçlere gelince, yazar neredeyse bir romana benzeyen bu hikâyedeki ayrıntıların kendisini güçlü bir şekilde desteklediğini hissettiğinden, örneklerini gördüğümüz üzere, romancının edebiyat sahnesinde kendisini pahalıya satmasını sağlayan ve okuyucuyu, ÇAĞDAŞ EDEBİYAT'ın bol miktar-

da sunduğu sonu gelmeyen ciltlere mecbur eden en hoş ayrıcalıklarından birinden daha vazgeçmektedir. On Üçlerin hepsi de, Byron'ın dostu ve söylendiğine göre *Korsan*'ın gerçek kişisi olan Trelawney gibi feleğin çemberinden geçmiş adamlardı; hepsi de kaderciydi, gönül ve şiir insanlarıydı ama sürdürdükleri yavan hayattan sıkılmışlar, uzun bir süre uykuda kalıp da, o nispette taşkın bir çılgınlıkla uyanan içlerindeki gemlenemez güçler tarafından Asya tarzı bir zevk ü sefaya sürüklenmişlerdi. Bir gün, içlerinden biri *Kurtarılmış Venedik*'i[7] okuyup Pierre ile Jaffier'nin o yüce dostluğuna hayran kaldıktan sonra, toplum düzeninin dışına atılan insanların kendine has erdemlerini, zindanlardaki dürüstlüğü, hırsızların birbirlerine olan bağlılığını, bu insanların bütün fikirleri tek bir irade içinde kaynaştırarak avuçlarının içine almasını bildikleri taşkın gücün sağlayabileceği ayrıcalıkları düşünme noktasına geldi. İnsanı insanlardan daha büyük buldu. Toplumun tamamıyla, doğuştan gelen zekâlarına, zamanla kazandıkları bilgilere, edindikleri servetlere sıcak bir fanatizm katarak bu farklı güçleri bir çırpıda eritecek kadar seçkin adamlara ait olması gerektiği sonucuna vardı. Bu adamların sonsuz bir eylem gücüne ve yoğunluğa sahip gizli iktidarı karşısında toplum düzeni böylece savunmasız kalacak, bu güç düzendeki engelleri bir bir devirecek, iradeleri yerle bir edecek ve her birine hepsinin şeytani gücünü verecekti. Bu dünya içindeki dünya, dünyaya düşman ve dünyadaki hiçbir fikri kabul etmeyen, hiçbir yasayı tanımayan, sadece zorunluluk bilinciyle boyun eğen, ancak bir bağlılığa itaat eden, içlerinden biri yardım istediğinde tek bir arkadaşları için hep birden harekete geçen bir dünya; bu sarı eldivenli ve kupa arabalı korsan hayatı; sahte ve beş para etmez bir toplumun içinde gülümseyen ve lanet okuyan, soğuk ve alaycı üstün insanların bu mahrem birliği; bir hiç uğruna gemilerin yakılacağından, bir intikam planının inceden inceye

7 *Venice Preserved:* Thomas Otway'in (1625-1685) tragedyası; iki erkek (Pierre ve Jaffier) arasındaki dostluğu anlatır. (ç. n.)

ustalıkla örüleceğinden, on üç yürek halinde yaşandığından emin olmanın kesinliği; sonra, insanlara karşı gizli bir kin duymanın, onlara karşı daima silahlı olmanın ve en önde gelen insanların bile sahip olmadığı apayrı bir düşünceyle içine kapanıp kendi kendine kalabilmenin hiç bitmeyen mutluluğu; bu haz ve bencillik dini bu on üç adamın gözünü kararttı ve onlar da şeytandan yana bir İsa tarikatını yeniden kurmaya giriştiler. Bu hem korkunç hem çok yüce oldu. Arkadan antlaşma geldi; sonra bu antlaşma, tam da olanaksız gibi görünmesi yüzünden devam etti. Yani Paris'te birbirine ait ama toplum içinde hepsi de birbirini tanımazlıktan gelen; ama akşamları komplocular gibi buluşan, birbirinin niyetinden haberdar olmayan, Haşhaşilerin kurucusu Hasan Sabbah'ınkiyle boy ölçüşebilecek bir servetten sırası geldikçe yararlanan; her salona girip çıkan, elleri her kasada, sokakta rahat gezen, başları her yastıkta ve her şeyi vicdansızca keyiflerine alet eden on üç kardeş vardı. Onlara hiçbir şef kumanda etmedi, hiçbiri tek başına iktidarı ele geçiremedi; onlar için hep en şiddetli tutku, en acil durum öncelikliydi. Onlar on üç meçhul kraldılar ama gerçekten kraldılar, dahası kraldan fazla yargıç ve cellattılar, kendilerine kanat takıp toplumu dipten doruğa dolaştıkları için bu toplumda bir şey olmaya tenezzül etmediler, çünkü zaten her şeyi yapabilecek güçteydiler. Eğer yazar günün birinde vazgeçişlerinin nedenini öğrenecek olursa, bunları da yazacak.

Şimdilik yazara, bu üç bölümlük hikâyede onu özellikle ayrıntılarındaki hoş Paris kokusu ve tuhaf çelişkileriyle hayran bırakan romana başlamasına izin verilsin.

Paris, 1831

Franz Listz'e

I. Bölüm
Rahibe Teresa

Akdeniz'de bir adadaki bir İspanyol şehrinde Azize Teresa tarafından kurulmuş bir Çıplak Ayaklı Karmelitler Manastırı vardır, burada bu olağanüstü kadının eseri olan reform hareketinin ilk günkü katılığıyla korunduğu tarikat kuralları uygulanır. Bu durum biraz sıradışı gibi görünse de, gerçektir.

Her ne kadar yarımada ve kıtadaki dini yapıların neredeyse tamamı Fransız Devrimi'nin ve Napoléon savaşlarının patırtısı arasında yakılıp yıkılmış ya da altı üstüne getirilmişse de, bu ada sürekli olarak İngiliz donanmasının koruması altında olduğundan, zengin manastırı ve manastırın huzur içinde yaşayan sakinleri genel çalkantıların ve yağmalamaların uzağında kalmıştır. Yani, 19. yüzyılın ilk on beş yılını sarsan her cinsten kasırga, Endülüs kıyılarından fazla uzak olmayan bu kayanın eteklerinde durulup sakinleşmiştir. Gerçi İmparator'un adı bu kıyılara da ulaşıp uğuldamıştır ama zaferinin fantastik gidişatının ve meteor benzeri hayatındaki yanardöner ihtişamın bu manastırda diz çöken rahibe kızlar tarafından anlaşıldığı şüphelidir.

Bu sığınak, hiçbir şekilde bozulmamış manastır katılığı yüzünden, Roma Katolik dünyasının bütün kroniklerinde övgüyle sözü edilen bir yerdi. Manastırın kurallarındaki sadelik, ruhları her türlü insani bağdan arınmış ve Tanrı'nın bağrında tamamına erdirilecek o uzun intiharı özlemle bekleyen acılı kadınları Avrupa'nın en uzak noktalarından buraya çekti. Zaten dine adanmış bir hayatın gerektirdiği dünya

işlerinden tamamen el etek çekmeye bundan daha uygun bir manastır bulunamazdı. Gerçi, Avrupa kıtasında da bu amaca uygun olarak harika bir şekilde inşa edilmiş bu türden çok sayıda manastır görülmektedir. Bazıları en ıssız vadilerin dibine gömülmüştür; bazılarıysa en sarp dağların tepesine asılmış ya da uçurumların kenarına tünemiştir; insan sonsuzluğun şiirini, sessizliğin vakur dehşetini her yerde aramıştır; her yerde Tanrı'ya çok yakın olmak istemiştir: Onu doruklarda, uçurumların dibinde, falezlerin kıyısında aramış ve her yerde bulmuştur. Ama hepsi de ruhu yüceltmek, ruhun azaplarını yatıştırmak, en şiddetli acıları dindirmek, hayatın çilelerine derin bir döşek hazırlamakta birbiriyle yarışan bunca farklı ahenk hiçbir yerde bu yarı Avrupalı, yarı Afrikalı kayalığın üzerindeki kadar bir araya gelmemiştir.

Bu manastır, adanın en uç kısmındaki kayanın en yüksek noktasında inşa edilmişti. Büyük bir tufan sonucu deniz tarafı tamamen kopan kayanın, su seviyesinde kalan kısımları hafifçe aşınmış ama geçit vermeyen duvar yüzeyinin her noktasında keskin sivrilikler oluşmuştu. Bu kaya uzaklara kadar sıralanan, aralarında Akdeniz'in parlak dalgalarının oynaştığı tehlikeli kör kayalıklar sayesinde her türlü saldırıdan korunmuştur. Yani biçimi, yüksekliği, açıklıkları manastır yasalarınca inceden inceye belirlenen kare biçimli yapının dört bölümünü görebilmek için özellikle denizden bakmanız gerekir. Şehir tarafında ise, kilise çatısı rüzgâra, fırtınalara ve güneşin etkilerine karşı dayanıklı geniş taşlarla kaplı manastırın kunt binalarını tamamen perdelemektedir.

Bir İspanyol ailesinin cömertliğinin eseri olan kilise şehrin baş tacıdır. Cüretkâr, zarif cephe bu küçük deniz beldesine azametli ve hoş bir görüntü vermektedir. Tablo gibi bir liman, üzerinde amfiteatr şeklinde sıralanan, birbirine bitişik çatılar ve en tepede üç kemerli gotik kapısı, çan kulesi, ince kuleleri, kenarları dişli külahlarıyla yükselen muhteşem katedraliyle taçlanmış bir şehrin görüntüsü bütün dünyevi yüceliklerimizin izlerini taşıyan bir manzara değil midir? Haya-

ta hâkim, insanlara hiç durmadan hayatın amaç ve çarelerini sunan bir din, tam bir İspanyol imgesi! Fakat bir de bu manzarayı Akdeniz'in ortasına, kızgın güneşin altına atın; kıpır kıpır yeşil yaprakları durağan mimarinin yontma yapraklarıyla karışan birkaç palmiye, cılız ama sağlam birkaç ağaç ekleyin! Resifleri bembeyaz yapan ve suların safir mavisiyle kontrast oluşturan köpük köpük deniz saçaklarına bakın; ve sonra şehre dönün, her evin damına kurulan ve sakinlerinin küçük bahçelerindeki ağaçların tepeleri arasında, çiçekler içinde akşam havasını soludukları taraçaları, sundurmaları seyredip hayran kalın. Sonra, limandaki birkaç yelkenliyi. Ve nihayet, çökmeye başlayan gecenin dinginliği içinde orgların müziğini, ayin şarkılarını ve denizin ortasında o güzel çan seslerini dinleyin. Her yerde gürültü ve sükûnet; ama daha çok sükûnet.

Kilisenin içi kasvetli ve gizemli bir avluya ve daracık koridorlara ayrılmıştı. Mimarın neredeyse her yerde katedralleri yanlamasına süsleyen ve aralarına şapellerin yerleştirildiği destek kemerleri inşa etmesine kuşkusuz şiddetli rüzgâr engel olmuştu, bu yüzden de iki küçük avluya bitişik ve yapıya destek veren duvarlardan içeri hiç ışık sızmıyordu. Bu kunt duvarlar dışarıdan bakınca, aralıklı olarak muazzam payandalarla desteklenmiş iç karartıcı bir kütle görünümündeydi. Yani, mucizevi bir sanatla taç kapının üstüne yerleştirilmiş rengarenk vitraylı, gül biçimli pencere sadece ana avluyla yandaki iki küçük galeriyi aydınlatmaktaydı, taç kapının elverişli konumu, yanlış olarak gotik denilen tarza has güzelliklerin ve dantel gibi taş işlemeciliğinin bol bol kullanılmasını sağlamıştı. Bu üç avlunun en geniş bölümü ayin dinlemek ve ibadet etmek için gelen şehir sakinlerine ayrılmıştı. Koro yerinin önünde bir parmaklık bulunuyordu, parmaklığın arkasında da, ortası ancak ayin papazını ve sunak masasını görecek kadar aralanmış bol kıvrımlı kahverengi bir perde sarkıyordu. Bir iç tribünü ve orgları taşıyan fil ayakları parmaklığı eşit aralıklarla bölüyordu. Kilisenin süslemeleriyle

uyumlu bu tasarım, dışarıda, ana avludaki fil ayaklarının taşıdığı galerilerin ince oymalı ahşap sütunlarında da kendini göstermekteydi. Yani bu galerilerin daracık tırabzanlarına çıkacak kadar cüretkâr bir meraklının, koro yerinde, ana sunağın etrafında, eşit yüzeyler halinde yükselen renkli, uzun sekizgen pencerelerden başka bir şey görmesi olanaksızdı.

Kral VII. Fernando'nun otoritesini yeniden sağlamak için İspanya'ya düzenlenen bir Fransız seferi sırasında ve Cádiz'in ele geçirilmesinin ardından, krallık hükümetini kabul ettirmek üzere adaya gelen bir Fransız generali, bu manastırı görmek amacıyla ziyaretini uzatmış ve oraya girmenin bir yolunu bulmuştu. Bu kuşkusuz çok nazik bir girişimdi. Ama imkânsız görünse de bir şey bu ihtiraslı adamı, hayatı bir bakıma eyleme dökülmüş şiirler dizisinden ibaret ve romanları yazmak yerine yaşamış bu adamı, hepsinden önemlisi de tam bir icraatçı olan bu adamı kışkırtmış olmalıydı.

Bir kadınlar manastırının kapılarını yasal yoldan açtırmak mı? Buna ancak papa ya da anavatandaki merkez piskoposu izin verebilirdi. Hile ve zora başvurmak mı? Duyulması halinde, sadece konumunu, bütün askeri geleceğini kaybetmez, üstelik amacına da ulaşmamış olmaz mıydı? Dük Angoulême[8] hâlâ İspanya'daydı; ama başkomutanın sevgisini kazanmış bir adam ne suçlar işler de diğerleri cezasız kalırken, bir tek bunda gözünün yaşına bakılmazdı. Bu general, gizli bir merakı tatmin etmek için bu göreve talip olmuştu, ancak çok umutsuz bir meraktı bu. Ama bu son girişimi vicdani bir durumdu. Araştırma yapamadığı tek İspanyol manastırı Karmelitlerin eviydi.

Bir saat bile sürmeyen yol boyunca ruhunda umutlarını okşayan bir önsezi yükseldi. Sonra, manastırın sadece duvarlarını görse de, rahibelerin eteklerini bile göremeyip ancak ilahilerini duyabilse de, bu yüksek duvarların ardında ve bu

8 Dük d'Angoulême: (1836-1844) XIX. Louis adıyla yirmi dakikalığına Fransa kralı oldu. Başkomutan olarak İspanya'da savaştı. (ç. n.)

ilahilerde cılız umudunu haklı çıkaran sönük işaretlere rastladı. Ve nihayet, garip bir şekilde uyanan kuşkuları çok küçük bile olsa, hiçbir insani tutku generalin o anki merak duygusu kadar tutsak edici olmadı. Ama gönül için küçük olay yoktur; o her şeyi büyütür; on dört yıllık bir imparatorluğun yıkılışıyla bir kadın eldiveninin yere düşüşünü aynı kefeye koyar ve hemen her defasında eldiven imparatorluktan daha ağır basar. İşte bütün alelade sadeliği içinde gerçekler. Gerçeklerden sonra sıra heyecanlara gelecek.

Generalin bu adacığa ayak basmasından bir saat sonra krallık otoritesi geri getirilmiş oldu. Cádiz'in alınmasından sonra gece adaya sığınan Meşrutiyet yanlısı bazı İspanyollar, Londra'ya gitmek için generalin kiralamalarına izin verdiği bir gemiye bindiler. Yani ne bir direniş ne de bir tepki oldu. Adadaki bu küçük çaplı Restorasyon[9] ayinsiz olmazdı ve sefere katılan iki birliğin de bu ayinde hazır bulunması gerekirdi. Çıplak Ayaklı Karmelitler manastırının sıkı kurallarından bihaber olan general, kilisede manastıra kapanan rahibeler hakkında birkaç bilgi elde edebileceğini ummuştu, bu rahibelerden belki de biri onun için hayatından da önemli, şerefinden daha değerliydi.

Umutları başta korkunç bir şekilde kırıldı. Ayin, doğrusunu söylemek gerekirse, büyük bir gösterişle yapıldı. Tören havasını desteklemek için, normalde koro yerini saklayan perdeler açılmış ve bütün zenginlikler, değerli tablolar ve pırıltılarıyla limandaki denizcilerin ana avludaki sütunlara astığı çok sayıda altın, gümüş adağı gölgede bırakan değerli taşlarla bezeli kutsal sandıklar gözler önüne serilmişti. Rahibelerin hepsi de org tribününün sıralarına sığınmışlardı. Bu arada, bu ilk denetlemeye rağmen, şükran duaları boyunca, her safhasıyla bir erkeğin kalp çarpıntılarında açığa çıkan çok gizli ve nefes kesici bir dram gelişti.

Orga dokunan rahibe herkeste öyle derin bir heyecan

9 Restorasyon: (1814-1815), Fransa'da Devrim'den sonra yeniden krallığın iş başına geldiği rejim dönemi. (ç. n.)

uyandırdı ki, askeri birlikten hiç kimse ayine geldiğine pişman olmadı. Erler bile zevk aldı, subaylar tümüyle hayran kaldılar. Generale gelince, o görünüşte sükûnetini ve soğukkanlılığını korumuştu. Rahibenin çaldığı çeşitli parçaların kendisinde uyandırdığı duygulanımlar, dile getirilmesi yasak ve söze gelemeyen ama tıpkı ölüm, Tanrı, sonsuzluk gibi, insanın ancak küçücük bir dokunuşla hissedilebildiği nadir şeylerdendi. Tuhaf bir tesadüfle org bestesi, sanatına en fazla insani tutkuyu taşıyan ve eserlerinin sayısı ve yaygınlığıyla ilerde bir gün büyük bir saygı kazanacak besteci Rossini'nin okulundan gibiydi.

Rahibe, parlak dehasına minnettar olduğumuz partisyonları arasında, kuşkusuz dini müzik duygusunun doruk noktasında ifadesini bulduğundan olacak, *Musa*'yı özellikle seçmişe benziyordu. Adamın parlak, Avrupalı ve besteci ruhu, kadınınsa meçhul ruhu belki de aynı şiirin sezgisel kavrayışında buluşmuşlardı. Herhalde İspanya'da Favart tiyatrosuna hasret çeken gerçek birer *dilettanti* (müziksever) olan iki zabit bu fikirdeydi.

Nihayet *Te Deum*'da müziğin aniden büründüğü karakterde Fransız ruhunu fark etmemek imkânsızdı. Anlaşılan, bu rahibenin gönlünün derinliklerinde en büyük coşkuyu Hıristiyan Kral'ın zaferleri uyandırıyordu. Herhalde bir Fransız'dı. Çok geçmeden vatan sevgisi coşup taştı ve rahibenin Paris zevkinin bütün inceliklerini soluyan motifleri araya soktuğu ve belli belirsiz en güzel milli havalarımızın ruhunun da karıştığı bir org repliğinin içinden ışık demeti gibi fışkırdı. Bir İspanyol'un elleri muzaffer Fransız ordularını böylesine sıcak bir zarafetle selamlayamazdı. Müzisyenin kökeni belli olmuştu.

"Her taraf Fransa mı yahu?" dedi askerlerden biri.

General *Te Deum* sırasında çıkmıştı, çünkü dinleyemez hale gelmişti. Müzisyenin çalma tarzı ona delice sevdiği, kendini derin biçimde dine adayıp büyük bir titizlikle dünyanın gözünden uzak kaldığı için o güne kadar büyük bir güce ve

üstün zekâya sahip adamların ustalıkla sürdürdüğü ısrarlı aramalara rağmen izine rastlanmayan kadını ele vermişti. Generalin kalbinde uyanan kuşku, hoş ve hüzünlü bir ezginin buğulu hatırasıyla neredeyse doğrulanmış oldu, *Tajo Nehri*'nden bir havaydı bu. Paris'te mahremiyet dolu bir odada sevdiği kadını giriş bölümünü çalarken ne çok dinlemişti! Ve şimdi bu rahibe zafer haykırışları arasında sürgündeki bir kadının acılarını ifade etmek için kullanıyordu bu Fransız bestesini. Korkunç bir duygu yoğunluğu! Yitik bir aşkın dirilmesini ummak, onu daha da yitmiş bulmak, arzuların boşlukta yanıp tutuştuğu ve tatmin etmek için kalkışılan onca girişimin beyhudeliği yüzünden büyüdükçe büyüdüğü beş yılın ardından, onu gizemli bir şekilde görür gibi olmak!

Kim hayatında bir defa olsun, değerli bir nesneyi kaybetmiş ararken, evinin, evrakının altını üstüne getirmemiş, sabırla hafızasını yoklamamış ve boş arayışlarla geçen bir iki günün ardından; umutlandıktan sonra, onu bulmaktan büsbütün umudunu keserek; adeta bir tutkuya dönüşen o ufacık ama önemli şey için ruhunda kopan şiddetli öfke fırtınalarının ardından onu yeniden bulmanın hazzını yaşamamıştır ki? İşte bu hiddeti beş yıla yayın; o ufacık şeyin yerine de bir kadını, bir yüreği ve aşkı koyun; sonra o saplantıyı duygunun en yüce katlarına taşıyın; sonra ateşli bir adam düşünün, aslan yürekli ve aslan çehreli bir adam, karşısındakinde saygıyla karışık bir dehşet uyandırıp kendini kabul ettiren o aslan yeleli adamlardan birini! Generalin bir zamanlar altın yaldızlı lambriler arasında zevkle dinlediği romansın ilk notaları bu deniz kilisesinin avlusunda yankılandığında, neden apar topar çıktığını belki o zaman anlarsınız.

General kilisenin yokuşlu yolundan aşağı indi ve ancak derin org sesleri kulağına gelmez olunca durdu. Bir volkan püskürmesiyle yüreğini yakan aşkından başka bir şey düşünemeyen Fransız generali, İspanyol cemaatinin akın akın inmesinden *Te Deum*'un bittiğini anladı. Davranışının ya da tavrının komik görünebileceğini hissetti ve dönüp kortejin

başındaki yerine geçti, belediye başkanına ve şehrin valisine aniden fenalaştığı için biraz hava almak zorunda kaldığını söyledi.

Sonra, birden aklına, başta laf olsun diye söylediği bu bahaneden adada kalmak için yararlanmak geldi. Rahatsızlığının arttığını ileri sürerek, ada yetkililerince Fransız subaylarına verilen yemeğe başkanlık etmeyi reddetti; yatağına yattı ve başkomutana hitaben birliklerin kumandasını bir albaya devretmesini gerektiren geçici hastalığını bildiren bir mektup yazdırttı. Çok sıradan ama bir o kadar da doğal olan bu kurnazlık, kafasındakileri gerçekleştirebilmek için gereken zaman içinde onu her türlü görevden azat etmiş oldu. Özünde Katolik ve krallık yanlısı bir insan olarak ayin saatleri konusunda bilgi aldı ve dini ibadet kurallarına çok bağlıymış gibi davrandı ki bu da İspanya'da kimseyi şaşırtmazdı.

General hemen ertesi gün, askerin adadan ayrılışı sırasında, akşam duasında hazır bulunmak üzere manastıra gitti. Halkın dine bağlılığına rağmen, Fransız birliklerinin gemilere binişini seyretmek için limana akın etmesi yüzünden kiliseyi bomboş buldu. Kilisede yalnız olmaktan mutluydu. Fransız mahmuzlarının şakırtısıyla yankılanan kemerleri çınlatmaktan zevk aldı; gürültüyle yürüdü, öksürdü, kendi kendine yüksek sesle konuşarak rahibelere, özellikle de müzisyen rahibeye, Fransızlar gitti ama biri kaldı demeğe getirdi. Bu tuhaf mesajı duyulmuş, anlaşılmış mıydı? General öyle olduğuna inandı. *Magnificat* ilahisinde orglar sanki havadaki titreşimlerle ona kadar taşınan bir cevap verir gibiydi. Rahibenin ruhu notaların kanatlarında ona doğru uçtu ve seslerin hareketliliği içinde dile geldi. Müzik bütün gücüyle patlayıp coştu; kiliseyi ısıttı. Roma Katolik kilisesi liturjisinin ruhun ölümsüz Tanrı'nın ihtişamı karşısındaki coşkusunu ifade etmek için kutsadığı bu sevinç ilahisi hâlâ devam ve kadınların İsa'nın gelini olarak yeniden doğmak için kapandıkları bu dini mezarın ötesinden onu sarsan kırılgan bir aşkın ihtişamı karşısında hissettiği mutluluktan neredeyse dehşete kapılan

bir kalbin ifadesi haline geldi.

Org insan dehasının yarattığı çalgılar arasında elbette en büyüğü, en cüretkârı, en muhteşemi. İnsan dehasının yarattığı her enstrümanın yer aldığı tam bir orkestra. O hünerli bir dokunuşla her şeyi anlatabilir. O bir bakıma, ruhun uzaklara atılmak ve havalanırken binlerce tablo çizmeye, hayatı resmetmeye, göğü yerden ayıran sonsuzlukta dolaşmaya çabalamak için üzerine konduğu bir kaide değil midir? Bir şair orgun dev armonilerini ne kadar çok dinlerse, diz çökmüş insanlarla mihrabın göz kamaştırıcı ışıklarının gizlediği Tanrı arasındaki mesafeleri ancak bu dünyevi korodaki yüz sesin doldurabileceğini ve makamlarındaki sınırsız güçle, hüzünlerinin çeşitliliğiyle, vecde gelmiş hallerinin izlerini taşıyan renkleriyle aniden fışkırıp taşan pişmanlıkları ve her inançtan bin bir fanteziyle insanların dualarını göğe ulaştırabilecek kadar güçlü tek tercümanın bu sesler olduğunu o kadar iyi kavrar. Evet, kutsal şeylerin ruhundan doğan melodiler bu yüksek tonozların altında görülmemiş bir yüceliğe ulaşıyor, bu yüceliklerle süslenip güçleniyor. Orada gün sönmüş, sessizlik derin, orgların gümbürtüsüyle almaşan ilahiler Tanrı'ya sunulmuş bir tül gibi, tülün arasından onun nur saçan simgeleri parıldıyor. Sanki bütün bu kutsal zenginlikler kıskanç ve intikamcı bir Tanrı'nın ebedi tahtının önündeki kırılgan aşk sunağına atılmış bir öfke tohumu gibiydi.

Aslında, rahibenin neşesinde *Magnificat*'ın tumturaklı havasıyla uyum sağlaması gereken o büyüklük ve ağırbaşlılık yoktu; o bu ilahiye farklı ritimleriyle insani bir neşe yayan zengin ve zarif açılımlar kazandırdı. Motifleri aşkı ifade etmek isteyen bir şarkıcının parlak ses geçişlerine sahipti ve şarkıları eşinin yanında hoplayıp zıplayan bir kuş gibi sıçradı durdu. Sonra, atlayışlarla zaman zaman geçmişe uzanıp bir neşelenip bir ağladı. Değişip duran tonlarında, sevdiği geri dönen mutlu bir kadının kabına sığmazlığına benzer kıpır kıpır bir şeyler vardı. Sayıklama halinin yumuşak fügleri ve bu fantastik keşfin mucizevi etkilerinin ardından, konuşan

ruh içine kapandı. Majörden minöre geçen müzisyen dinleyicisini o anki ruh hali hakkında bilgilendirmesini bildi. Birden ona uzun sürmüş hüzünlerini anlatmaya başladı ve ağır seyreden manevi hastalığını resmetti. Her gün bir duyusunu yok etmiş, her gece birkaç düşünceyi koparıp atmış, kalbini adım adım küle döndürmüştü. Birkaç mızmız makam dalgalanmasının ardından müziği tondan tona derin bir keder rengine büründü. Hemen arkasından, keder selleri halinde dökülen karşılıklar geldi. Ve nihayet, bütünle çelişik, yüksek perdeden bir meleksi sesler korosu başladı, sanki yitirilmiş ama unutulmamış sevgiliye iki ruhun bundan böyle ancak göklerde buluşabileceğini bildirmek ister gibiydi: ne kadar da dokunaklı bir umut!

Amen'e sıra geldi. Orada artık ne neşe vardı ne de gözyaşı; ne melankoli ne pişmanlık. *Amen* Tanrı'ya bir dönüş oldu; bu son ezgi ağırdı, törenseldi, korkunçtu. Müzisyen, rahibenin yas tüllerini birer birer açtı ve dinleyicileri saçlarının dibine kadar ürperten basların son gümbürtüsünün ardından, bir an için çıktığı mezara yeniden gömülmüş gibi oldu. Müziğin inişli çıkışlı titreşimleri kesildiğinde, o ana kadar ışıl ışıl olan kilise sanki derin bir karanlığa geri dönmüş gibiydi.

General bu ateşli ruhun koşusuna kendini hızla kaptırmış ve dolaştığı iklimlerde onu takip etmişti. Bu tutkulu senfoniyi dolduran imgeleri bütün boyutlarıyla anlıyordu ve onun için bu ezgiler çok uzaklara gitmekteydi. Bu şiir, rahibe kadar onun için de gelecekti, şimdiki zamandı, geçmişti. Kırılgan ve şair ruhlular için, acı çeken ve yaralı kalpler için, tiyatro müziği bile olsa müzik, anılarıyla özdeşleştirip geliştirdikleri bir metin değil midir? Müzisyen olmak için bir şair kalbi gerekiyorsa, bu büyük müzik eserlerini dinlemek için, anlamak için de şiir ve aşk gerekmez mi? Din, aşk ve müzik aynı olgunun üçlü ifadesi her soylu ruhu kemiren bir dışa vurum ihtiyacı değil midir? Bu üç şiirin hepsi de dünyadaki bütün heyecanlara bir çıkış yolu sunan Tanrı'ya gider. Bu yüzden de, bu insani kutsal üçleme, aşkın ateşi, müziğin al-

tın ezgileri, ışık ve ahenkle sarmalamadan asla biçim veremediğimiz Tanrı'nın sonsuz büyüklüklerinden sayılmaz mı? Tanrı yaptıklarımızın kaynağı ve sonu değil mi?

Fransız general, rahibenin bu çölde denizin ortasındaki bu kayada onu yiyip bitiren tutkunun izlerini silmek için müziğe sarıldığını keşfetti. Bu aşkı için Tanrı'ya sunduğu bir şükran mıydı, yoksa aşkın Tanrı'ya karşı zaferi miydi? Cevap verilmesi zor sorular. Ama general dünyaya kapılarını kapatmış olan bu kalpte tıpkı kendisininki kadar ateşli bir tutku bulacağından elbette hiç kuşku duymadı. Akşam duası bitince, ikamet ettiği belediye başkanının evine geri döndü. Bir süre, çok uzun zamandır beklenen, acılar çekerek aranan bir tatminin saçtığı binlerce hazza gark olup gerisine bakmadı. Demek hep sevilmişti. Bu kadının aralarına koyduğu ve bir bir aşılan engeller yüzünden kalbindeki aşk nasıl büyüdüyse, yalnızlık da bu kadının kalbindeki aşkı öyle büyütmüştü. Ruhundaki bu mutluluk coşkusu normal bir süre devam etti. Ardından bu kadını tekrar görme, onu Tanrı'dan çalma, onu baştan çıkarma arzusu gelip dayandı; cüretkâr adam bu gözü kara plandan hoşlandı. Yemekten sonra, sorulardan kaçmak, yalnız kalmak, rahat rahat düşünebilmek için gidip yattı ve sabaha kadar düşündü durdu. Ancak sabah ayinine gitmek için kalktı. Kiliseye geldi, parmaklığın yanında durdu; alnı perdeye değiyordu; onu yırtmak isterdi ama yalnız değildi; ev sahibi nezaketinden ona eşlik etmişti ve en küçük bir dikkatsizlik aşkının geleceğini mahvedebilir, yeni umutlarını söndürebilirdi.

Org sesleri duyuldu ama tuşlara dokunan eller o eller değildi. Klavyenin önündeki müzisyen, önceki iki gün çalan müzisyen değildi. General için her şey sönük ve soğuk geçti. Sevdiği kadın, güçlü bir erkeğin kalbine bile ağır gelen benzer heyecanlar yüzünden bitap mı düşmüştü? Sadık ve arzulanan bir aşkı paylaşmış, her şeyi anlamış, hücresindeki yatağında aşkından ölecek hale mi gelmişti? Fransız'ın kafasından bu türden bin bir düşünce geçerken, taptığı insanın sesi-

nin yanı başında yankılandığını duydu, sesin berrak tınısını tanıdı. Mahcubiyetin genç kızlara bahşettiği türden bir çekicilikle titreyerek hafifçe bozulan bu, ses bir *prima donna*'nın finaldeki armoniyi bastıran sesi gibi, şarkının tüm hacmini bastırıp öne çıkıyordu. Karanlık bir frizin içindeki altın ya da gümüş bir çizginin gözde uyandırdığı etkiyi o ruhta uyandırmaktaydı.

Evet, bu oydu! Bir yanlışlık yoktu. Daima bir Parisliydi o, kibar âlemlerdeki süslerini rahibe başlığı ve Karmelitlerin kolalı etaminleri için terk etmiş olsa da, koketliği elden bırakmamıştı. Bir akşam önce Efendimiz'e sunulan övgüler arasında aşkını imzaladıktan sonra, şimdi de sevgiliye şöyle der gibiydi: "Evet, benim, buradayım, hâlâ seviyorum: Ama aşktan uzağım. Beni anlamalısın, ruhum seni saracak ve ben hiçbir gücün beni çıkaramayacağı bu koro yerinin kahverengi kefeni altında kalacağım. Beni göremeyeceksin."

"Bu o!" dedi general başını kaldırıp ellerini yüzünden çekerek; çünkü bu tanıdık ses dalgaların mırıltısı eşliğinde kemerlerin altında yankılandığında, kalbinde bir kasırga gibi yükselen ezici heyecanı başlangıçta dizginleyememiş, alnını avuçlarına dayamıştı.

Fırtına dışarıdaydı, sükûnetse tapınakta. O zengin ses bütün okşayış ve cilvelerini ortaya sermeye devam ediyor, âşığın tutuşan kalbine bir merhem gibi geliyor, havada çiçekleniyor ve insan duanın sözlerinde aşkla dile gelen bir ruhtan sızanları içine çekmek için o havayı daha çok solumak istiyordu. Belediye başkanı konuğunun yanına geldi, onu rahibenin söylediği *Göğe Yükseliş* duasında gözyaşları içinde buldu ve eve götürdü. Bir Fransız askerinin bu kadar dindar olmasına şaşıran belediye başkanı manastırın günah çıkartıcısını akşam yemeğine davet etmişti ve generali bundan haberdar etti, hiçbir haber generali bu kadar sevindiremezdi. Yemek sırasında rahip Fransız'ın ilgisine mazhar oldu, generalin saygı dolu ilgisi, İspanyolların onun dine bağlılığı hakkındaki görüşlerini pekiştirdi. Babacan yaşlı rahiple, onu en çok

ilgilendirmesi gereken konularda kibarca sohbet etmek isteyen bir adam gibi, ciddi ciddi rahibelerin sayısını sordu, manastırın gelirleri ve zenginlikleri hakkında ayrıntılı bilgi istedi. Sonra, bu kutsal kızların sürdükleri hayat hakkında bilgi aldı. Dışarı çıkabiliyorlar mıydı? Onlarla görüşmek mümkün müydü?

"Efendim," dedi, saygıdeğer din adamı, "kurallar çok katıdır. Eğer bir kadının Saint Bruno Manastırı'na gelmesi için nasıl ki Aziz Papa'mızın izni gerekiyorsa, burada da aynı kural geçerli. Piskoposluk tarafından manastırın hizmetine bağlanan bir rahip olmadıkça, bir erkeğin Yalınayaklı Karmelitler manastırına girmesi olanaksızdır. Hiçbir rahibe dışarı çıkamaz. Bu arada, BÜYÜK BAŞRAHİBE'nin (Rahibe Teresa d'Avila) sık sık hücresinden ayrıldığı olmuştur. Bir rahibenin özellikle hastalık durumunda yabancılarla görüşmesine, piskoposluğun oluruyla ancak Müfettiş ya da Başrahibeler izin verebilir. Biz tarikat başkanlığıyız ve dolayısıyla manastırda bir başrahibemiz var. Diğer yabancıların yanı sıra, bir Fransız'ımız da var, kilisemizin müziğini yöneten Rahibe Teresa.

"Ah!" diye cevap verdi general şaşırmış gibi yaparak. "Bourbon[10] hanedanına bağlı orduların zaferinden memnun kalmış olmalı."

"Onlara ayinin neyle ilgili olduğunu söylemiştim, daima biraz meraklıdırlar."

"Ama Rahibe Teresa'nın Fransa'da ilgilendiği şeyler olabilir, belki haber göndermek ya da almak ister."

"Sanmıyorum, öyle olsaydı öğrenmek için bana gelirdi."

"Vatandaşı olarak," dedi general, "onu görmeyi çok isterdim. Eğer mümkün olursa, eğer Başrahibe razı olursa, eğer..."

---

10 Bourbon Hanedanı: Avrupa'nın önemli kraliyet ailelerinden biridir. Bourbon kralları XVI. yüzyılda Navarra krallığına ve Fransa'ya hükmettiler. XVIII. yüzyılda ise Bourbon ailesinin üyeleri İspanya, Napoli, Sicilya ve Parma'da saltanatı ele geçirdiler. İspanya ve Lüksemburg hâlâ Bourbonların oluşturduğu monarşiyle yönetilmektedir. (y. n.)

"Başrahibenin huzurunda dahi olsa, kafes arkasında bir görüşme kim olursa olsun imkânsızdır; ama başrahibenin katılığına rağmen, Katolik tahtın ve kutsal dininin kurtarıcısı uğruna kurallar biraz gevşetilebilir," dedi rahip, göz kırparak. "Bunu konuşacağım."

"Rahibe Teresa kaç yaşlarında?" diye sordu, rahibenin güzelliği konusunda rahibi sorguya çekmeye cesaret edemeyen âşık.

"Artık onun yaşı yok," diye cevap verdi adamcağız, generali ürperten bir sadelikle.

Ertesi sabah, rahip siestadan önce gelip Fransıza Rahibe Teresa ile başrahibenin onu akşam duası saatinden önce günah çıkartma hücresinin kafesi önünde kabul etmeye razı olduklarını haber verdi. General siestasını öğlen sıcağında limanda dolaşıp vakit öldürerek geçirdi. Rahip gelip onu buldu, manastıra soktu ve birkaç çeşmenin, çok sayıda yeşil ağacın ve sıra sıra kemerlerin mekânın sessizliğiyle uyum içinde bir serinlik bahşettiği mezarlık boyunca uzanan bir galeriden geçirdi.

Uzun galerinin sonuna geldiklerinde, rahip onu kahverengi perdeyle örtülü bir kafesle ikiye ayrılmış bir salona soktu. Rahibin generali bıraktığı ve bir bakıma halka açık olan kısımda, duvar boyunca tahta bir sıra uzanmaktaydı; kafesin yanında da gene tahtadan sandalyeler duruyordu. Tavan açıkta bırakılmış yeşil meşeden kirişlerden yapılmıştı ve tek bir süs yoktu. Bu salon ancak rahibelere ait olan kısımdaki pencerelerden ışık alıyordu, öyle ki koyu renkli ahşabın iyi yansıtamadığı bu zayıf ışık, günah çıkartma hücresinin gri kaplamalarını süsleyen büyük siyah İsa'yı, Azize Teresa'nın portresini ve Hz. Meryem'in bir tablosunu belli belirsiz aydınlatabiliyordu. Hal böyle olunca, generalin hisleri şiddetine rağmen melankolik bir renge büründü. Bu ev sükûnetinde huzur buldu, sakinleşti. Bu serin taş döşemelerin altında mezar gibi büyük bir şey onu derinden yakaladı. Bu onun ebedi sessizliği, derin huzuru, sonsuzluk duygusu değil miy-

di? Dahası, o sükûnet ve manastırdaki o sabit düşünce havaya, alacakaranlığa, her şeye bulaşan ve hiçbir yerde çizili olmadığından, hayal gücüyle daha da büyüyen o düşünce, o büyük söz: *Efendimizin huzuru,* burada dindarlıktan en uzak ruha dahi zorla nüfuz ediyor.

Erkek manastırlarını anlamak zor. Erkek manastırda zayıf: Eylem için, çalışarak yaşamak için doğmuş erkek, hücresinde bunlardan kaçıyor. Kadınlar manastırındaysa nasıl da erkekçe bir mertlik ve insanın içine dokunan bir zayıflık var! Bir erkek çok çeşitli duygularla bir manastırın derinliğine itilebilir, bir uçuruma atlar gibi kendini oraya atabilir; ama kadın oraya ancak bir tek duyguyla sürüklenebilir: O, orada doğasından bir şey kaybetmez, Tanrı'yla evlenir. Rahiplere, "Neden mücadele etmediniz?" diye sorabilirsiniz. Ama bir kadının dünyadan el etek çekmesi zaten her zaman için yüce bir mücadele değil midir?

Her neyse, general bu sessiz görüşme hücresini ve denizin ortasında kaybolmuş bu manastırı tamamen kendisiyle dolu buldu. Aşk fazla resmiyeti nadiren kaldırır; ama Tanrı'nın bağrında bile sadık kalan bir aşkta soylu bir şeyler yok mudur ve yaygın törelere bakınca, 19. yüzyılda bir erkeğin umut edebileceğinden çok daha fazlası değil midir?

Durumun içerdiği sonsuz büyüklükler generalin ruhunu etkileyebilirdi, gerçekten de politikaymış, şanmış şöhretmiş, İspanya'ymış, Paris sosyetesiymiş, hepsini unutacak kadar yükselmiş ve bu muhteşem finale yaklaşmıştı. Gerçekten bundan daha trajik ne olabilirdi? Denizin ortasındaki bir granit parçasının üzerinde yapayalnız birleşmiş ama aşılmaz bir engel, bir fikir yüzünden birbirinden ayrılmış iki sevgilinin durumunda ne çok duygu vardır! Bakın, adam ne diyor, "Ben onun kalbindeki Tanrı'yla baş edebilecek miyim?" Hafif bir gürültü adamı ürpertti, kahverengi perde çekildi. Sonra ışıkta ayakta duran bir kadın gördü ama kadının yüzü başının üzerine katlanmış peçesinin uzantısıyla kapalıydı: Manastır kurallarına uygun olarak, artık rengi atasözlerine ka-

dar geçmiş bir elbise giymişti. General, rahibenin ürkütücü zayıflığını ele verebilecek olan çıplak ayaklarını fark etmemişti; gene de, bu kadını örten ama süslemeyen kaba saba elbisenin bol kıvrımlarına rağmen, gözyaşlarının, duaların, tutkunun, yalnız bir hayatın onu çoktan kuruttuğunu sezdi.

Bir kadının, herhalde başrahibenin buz gibi eli hâlâ perdeyi tutmaktaydı; bu görüşmenin zorunlu tanığını inceleyen general, neredeyse yüz yaşında yaşlı bir rahibenin siyah ve derin bakışlarıyla karşılaştı, kadının solgun yüzünü kaplayan kırışıklıkları yalancı çıkartan aydınlık ve genç bakışlarla.

"Madam düşes," diye başladı general, son derece heyecanlı bir sesle, "eşlikçiniz Fransızca anlıyor mu?" Bunun üzerine rahibe başını yavaşça eğdi.

"Burada düşes yok," diye cevap verdi rahibe. "Siz Rahibe Teresa'nın karşısındasınız. Eşlikçim olarak adlandırdığınız kadın benim Tanrı'nın nezdindeki annemdir, buradaki başrahibemdir."

Bir zamanlar nasıl da hafif, nasıl da alaycı bir dile sahip olan o ağızdan çıkan ve eskiden Paris'in moda kraliçesi olan bu kadının yaşadığı çevrenin lüksü ve şıklığına nasıl da yakışan sesle, son derece alçakgönüllü bir ifadeyle söylenen bu sözler generali yıldırım çarpmışa döndürdü.

"Kutsal annem sadece Latince ve İspanyolca biliyor," diye ekledi.

"Ben ne onu bilirim ne ötekini. Sevgili Antoinette, ona özürlerimi iletin."

Rahibe, bir zamanlar kendisine çok katı davranan adamın ismini tatlı tatlı telaffuz ettiğini duyunca, ışık vurduğu için tamamen aydınlıkta kalan peçesinin hafifçe titremesinin ele verdiği derin bir iç heyecana kapıldı.

"Kardeşim," dedi, belki de gözlerini silmek için kolunu peçesinin altına götürerek, "benim adım Rahibe Teresa."

Sonra başrahibeye döndü ve ona İspanyolca olarak, generalin mükemmel anladığı şu sözleri söyledi:

"Sevgili anneciğim, bu asker size saygılarını sunuyor ve

bunu bizzat yapamadığı için de özür diliyor; ama sizin bildiğiniz dillerden hiçbirini konuşamıyormuş."

Yaşlı kadın başını yavaşça eğdi, yüzü meleksi bir yumuşaklığa büründü; gene de gücü ve soyluluğu kendini hissettiriyordu.

"Sen bu subayı tanıyor musun?" diye sordu başrahibe ona delici bir bakış atarak.

"Evet, anne."

"Hücrene dön kızım!" dedi başrahibe buyurgan bir tonla.

General yüzündeki onu allak bullak eden derin heyecanı belli etmemek için hızla perdenin arkasına sığındı; karanlıkta başrahibenin delici gözlerini hâlâ görür gibiydi. Üç sıra top ateşinde kılı bile kıpırdamayan general, ele geçirilmesi ne emeklere mal olmuş, kırılgan ve geçici mutluluğunu ellerinde tutan bu kadın yüzünden tir tir titriyordu. Düşes kapıya doğru ilerlerken birden arkasına döndü: "Anne," dedi korkunç sakin bir sesle, "bu Fransız benim kardeşlerimden biri."

"O halde kal, kızım!" diye cevap verdi yaşlı kadın, bir an duraladıktan sonra.

Bu hayranlık verici Cizvit yaklaşımında öyle çok sevgi ve pişmanlık vardı ki general kadar güçlü yapıda olmayan bir başkası, bu yepyeni, sonsuz tehlikenin ortasında böylesine şiddetli hazlara kapılırken kendini kaybedecek hale gelebilirdi. Bir aşkın yabani kedi gözlerinden, kaplan pençelerinden kaçmak zorunda olduğu bir sahnede sözcükler, bakışlar, jestler nasıl da değerlidir! Rahibe Teresa döndü.

"Sizinle kurtuluşunuz ve ruhumun her gün sizin adınıza Tanrı'dan dilediği şeyler hakkında bir dakika konuşmak için nelere cüret ettiğimi görüyorsunuz, kardeşim. Ölümcül bir günah işliyorum. Yalan söyledim. Bu yalanı silmek için kaç gün kefaret ödemem gerekecek! Ama sizin için acı çekmiş olacağım. Siz Tanrı'nın bağrında sevmenin, din onları arıtmış, daha yüce katlara taşımış ve bize ancak ruha bakmak farz olunmuşken, duygularını kendine itiraf edebilmek nasıl

bir mutluluktur bilemezsiniz kardeşim. Eğer tarikat ilkeleri, eğer bu sığınağı borçlu olduğumuz azizenin ruhu beni yeryüzünün sefaletlerinden alıp uzaklara götürmeseydi ve dünyanın bulunduğu yerden çok uzak ama kuşkusuz dünyanın üstünde bir yere kaçırmış olmasaydı, sizinle görüşecek gücüm olmazdı. Ama şimdi sizi görebilir, dinleyebilir ve sakin kalabilirim..."

"Hadi ama, Antoinette," diye bağırdı general, rahibenin sözünü keserek, "bırakın da bir göreyim sizi: Bir zamanlar sevmemi istediğiniz gibi, kendimden geçercesine, çılgıncasına sevdiğim sizi."

"Yalvarırım, bana Antoinette demeyin. Geçmişin anıları beni incitiyor. Burada sadece Rahibe Teresa'yı görün, ilahi şefaate inanan bir varlık." Ve bir an durduktan sonra ekledi, "Kendinize geliniz, kardeşim. Eğer yüzünüzden dünyevi tutkularınız anlaşılır ya da gözlerinizden yaşlar akarsa, başrahibe bizi hiç acımadan ayırır."

General sanki kendini toplamak ister gibi başını eğdi. Gözlerini kafese doğru kaldırdığında, iki parmaklığın arasından rahibenin süzülmüş, solgun ama hâlâ coşkulu yüzünü fark etti. Bir zamanlar gençliğin bütün güzelliklerinin ışıldadığı, kadifemsi beyazlığın Bengal gülünün renkleriyle hoş bir kontrast yaptığı teni, kor gibi yanan porselen bir kadehin sıcak tonlarına bürünmüştü. Çok gurur duyduğu o güzelim saçları kazınmıştı. Alnı ve yüzünün etrafı kalın bir bantla çevriliydi. Bu katı hayatın eseri olan morluklarla çevrili gözlerinden arada bir hummalı kıvılcımlar fışkırıyordu, bu gözlerin görünüşteki sükûneti sadece bir perdeydi. Kısacası, ondan geriye sadece ruhu kalmıştı.

"Ah! Siz ki benim hayatım olmuştunuz, bu mezardan mutlaka çıkmalısınız! Siz bana aittiniz ve kendinizi Tanrı'ya bile vermek özgürlüğüne sahip değildiniz. En küçük buyruğumda her şeyi feda edeceğinize dair söz vermemiş miydiniz? Şimdi sizin için neler yaptığımı öğrenince belki beni bu vaadinize layık bulursunuz. Ben sizi dünyanın her yerinde

aradım. Beş yıl boyunca her an sizi düşündüm. Bütün hayatım size adanmıştı. Dostlarım, büyük nüfuz sahibi dostlar, biliyorsunuz, Fransa, İtalya, İspanya, Sicilya ve Amerika'daki manastırları didik didik aramamda bütün güçleriyle bana yardımcı oldular. Boşa çıkan her arayışta aşkım daha da körüklendi; çoğu zaman boş bir umut uğruna uzun yolculuklara çıktım, hayatımı ve en uzun kalp çarpıntılarımı yüksek manastır duvarlarının etrafında harcadım. Ben size sınırsız bir sadakatten bahsetmiyorum, nedir ki o? Aşkımın sonsuz dileklerinin yanında bir hiç. Eğer o eski günlerdeki pişmanlıklarınızda samimi idiyseniz, bugün benimle birlikte gelmekte tereddüt etmezsiniz."

"Özgür olmadığımı unutuyorsunuz."

"Dük öldü," diye cevap verdi general, hararetle.

Rahibe Teresa kızardı.

"Mekânı cennet olsun," dedi, büyük bir heyecanla, "bana karşı çok cömert davrandı. Ama ben bu bağlardan söz etmiyordum, hatalarımdan biri, hiç düşünmeden sizin uğrunuza bütün bu bağları koparmayı istemek oldu."

"Dileklerinizden söz ediyorsunuz," diye haykırdı general, kaşlarını çatarak. "Kalbinizde hiçbir şeyin aşkınız kadar ağır basmadığını sanıyordum. Ama hiç kuşkunuz olmasın, Antoinette, Papa'dan sizi yeminlerinizden kurtaracak bir mektup elde edeceğim. Elbette Roma'ya gideceğim, dünyanın bütün güçlerini seferber edeceğim; Tanrı yere inebilseydi, onu da..."

"Saygısızlık etmeyin..."

"O halde Tanrı'dan yana endişe etmeyin! Ah! Benim için bu duvarları aşacak mısınız, hemen bu akşam kayaların altında bekleyen bir kayığa atlayacak mısınız, ben daha çok bunu bilmek isterdim. Mutlu olmak için dünyanın öbür ucunda bir yerlere giderdik! Ve siz benim yanımda, aşkın kanatları altında hayata, sağlığınıza geri dönerdiniz."

"Böyle konuşmayın," diye devam etti, Rahibe Teresa, "siz artık benim için nesiniz, bunu bilmiyorsunuz. Sizi eski-

sinden çok daha fazla seviyorum. Her gün sizin için dua ediyorum ve sizi artık beden gözüyle görmüyorum. Tanrı'nın esirgediği tertemiz bir dostluğa hiçbir utanca kapılmadan kendini teslim etmenin mutluluğunu bir bilseydiniz, Armand! Sizin için hayır dualar ederken nasıl mutlu olduğumu bilmiyorsunuz. Asla kendim için dua etmiyorum ben: Tanrı beni bildiği gibi yapacaktır. Ama ebedi hayatının bedeli olarak, sizin bu dünyada mutlu olduğunuzdan ve yüzyıllar boyu öteki dünyada da mutlu olacağınızdan biraz emin olmak isterdim. Benim ebedi hayatım, mutsuzluğumun size sunmak üzere bana bıraktığı her şeydir. Şimdi, gözyaşı döke döke yaşlandım, artık ne gencim ne de güzel; hem zaten, aşkın hatta anneliğinin bile Tanrı tarafından bağışlanmasına yetmediği bir kadına dönen birini siz de hakir görürdünüz... Siz bana beş yıldır kalbimin içinde biriken, onu değiştiren, oyan, dağlayan sayısız düşünceyi silip atabilecek ne söyleyeceksiniz? Tanrıya kalbimi, bu kadar mutsuz değilken vermeliymişim!"

"Ne mi söyleyeceğim, sevgili Antoinette! Sizi sevdiğimi söyleyeceğim; sevginin, aşkın, gerçek aşkın, her şeyiyle, eksiksiz, tamamen bizim olan bir kalpte yaşama mutluluğunun çok nadir bir şey olduğunu ve böyle bir mutluluğu yakalamanın son derece zor olduğunu; senden kuşkulandığımı; seni ağır sınavlardan geçirdiğimi söyleyeceğim; ama bugün seni ruhumun bütün gücüyle seviyorum: Ordu çekilirken benimle birlikte gelirsen, artık senin sesinden başka sese kulak vermeyecek, başka yüze bakmayacağım..."

"Sus, Armand! Bu dünyada görüşmemize izin verilen tek anı kısaltıyorsun."

"Antoinette, benimle gelecek misin?"

"Ama ben sizi terk etmiyorum ki. Ben sizin kalbinizde yaşıyorum, ama dünyevi hazlar, kibir, bencilce zevklerden farklı bir şekilde; ben burada, Tanrı'nın bağrında solmuş ve kurumuş bir halde sizin için yaşıyorum! Onun adaleti varsa eğer, mutlu olacaksınız..."

"Bunların hepsi palavra! Ya ben seni solmuş ve kurumuş olarak istiyorsam? Ya ancak sana sahip olarak mutlu olacaksam? Sevgilinin önüne gene görevlerini mi ileri süreceksin yani? Kalbinde onun yeri asla hiçbir şeyin üzerinde olamıyor mu? Eskiden kibar âlemlerini, daha bilmemneleri ona tercih ederdin; şimdiyse Tanrı'ymış da, benim kurtuluşummuş da! Rahibe Teresa'da ben yine aşkın zevklerini tanımayan ve hassaslık görüntüsünün altında hâlâ duygusuz düşesi görüyorum. Sen beni sevmiyorsun, asla da sevmedin..."

"Ah, kardeşim..."

"Bu mezarı bırakmak istemediğini, benim ruhumu sevdiğini mi söylüyorsun? Öyle mi, peki o zaman, öyleyse bu ruhu sonsuza kadar kaybedeceksin, kendimi öldüreceğim..."

"Anne," diye bağırdı Rahibe Teresa İspanyolca, "size yalan söyledim, bu adam benim âşığım!"

Anında perde çekildi. Aptallaşan general içteki kapıların şiddetle çarpılıp kapandığını belli belirsiz işitti.

"Ah! Beni hâlâ seviyor," diye haykırdı, rahibenin çığlığındaki bütün o yüceliği anlayarak. Onu buradan kaçırmak lazım...

General adadan ayrıldı, karargâha döndü, sağlık nedenlerini ileri sürerek izin istedi ve apar topar Fransa'ya geçti.

İşte şimdi de bu sahnedeki iki şahsın her birinin içinde bulundukları duruma yol açan maceranın hikâyesi.

II. Bölüm
Saint-Thomas D'aquin Kilisesi[11] Cemaatinde Aşk

Fransa'da Saint-Germain adı verilen yer, ne bir semt, ne bir tarikat ne bir kurum ne de net olarak ifade edilebilecek bir şeydir. Royale Meydanı'nda, Saint-Honoré semtinde, Chaussée-d'Antin'de de Saint-Germain muhitinin havasının solunduğu konaklar vardır. Yani bütün çevre, semtle sınırlı değildir. Onun etkisinden çok uzaklarda doğan insanlar da bunu hissedebilir ve bu dünyaya dâhil olabilirken, doğma büyüme oralı bazıları da sonsuza kadar oradan dışlanabilirler. Bir zamanlar Paris'te Saray ne idiyse, 14. yüzyılda Saint-Paul konağı, 15. yüzyılda Louvre, 16. yüzyılda Palais, Rambouillet konağı, Royale Meydanı, sonra 17. ve 18. yüzyıllarda Versailles ne ise, aşağı yukarı kırk yıldır da Saint-Germain tavrı, konuşma biçimi, özetle Saint-Germain semti geleneği de odur. Tarihin her döneminde yüksek sınıf ve soylular Paris'inin, tıpkı alt tabaka Paris'i gibi kendi merkezi olmuştur. Dönemine göre değişen bu tekillik, farklı sosyal bölgeleri gözlemlemek ya da resmetmek isteyenlerin düşünce açılımlarına geniş malzeme sağlar: Belki de bunun nedenlerini sadece bu maceranın karakterini desteklemek için değil, gelecekte şimdikinden çok daha dirençli çıkacak ciddi çıkarlara hizmet etmek için de araştırılmalıdır ama bu durumda tarafların da, gençliğin de tecrübeyi anlamsız bir şey olarak görmemesi gerekir.

11 Aquinolu Aziz Tommaso: Napolili ilahiyatçı ve filozof (1225-1274). Akılla imanı birleştirdi, Aristo felsefesiyle Hıristiyanlık düşüncesini uzlaştırmaya çalıştı. Uzun süre kaldığı Saint-Germain'de adına ithaf edilmiş bir kilise vardır. (y. n.)

Büyük asilzadeler ve daima büyük asilzadeleri taklit edecek olan varlıklı insanlar, evlerini her devirde fazla meskûn yerlerden uzak tutmuşlardır. XIV. Louis devrinde, Uzes dükü, kendine Montmartre Caddesi'nde güzel bir konak yaptırıp kapısına da hayrına bir çeşme kondurduğunda, Paris'in bu köşesi o sıralarda bomboştur; ama erdemleri bir tarafa, bu hayır işi düke öylesine büyük bir saygı kazandırmıştır ki, arkasından bütün mahalle konvoylar halinde buraya akın etmiştir. Ama surlar yıkılıp bulvarların ötesindeki bataklıklar binalarla dolunca, Uzes ailesi, bugün bir bankacının oturduğu o güzelim konaktan ayrıldı. Sonra dükkânlar arasında sıkışıp itibarı lekelenen asil sınıf, Royale Meydanı'ndan, Paris'in merkez çevresinden uzaklaştı ve XIV. Louis'nin yasallığını tanıdığı evlilik dışı çocuklarından en küçüğü olan Maine dükü için yaptırttığı konağın çevresinde, çoktandır sarayların yükselmeye başladığı Saint-Germain semtinde keyfince soluk alabilmek için nehrin karşı yakasına geçti. Hayatın şaşaasına alışmış insanlar için gerçekten de gürültüden, çamurdan, bağırış çağırıştan, pis kokulardan, daracık kalabalık sokaklardan daha iğrenç bir şey var mıdır? Çarşı pazarın olduğu bir semtin ya da bir fabrika mahallesinin alışkanlıklarıyla ekâbir takımının alışkanlıkları birbirine sürekli ters düşmez mi? Ticaret ve iş dünyası uykuya dalarken, aristokrasi akşam yemeğini düşünür, biri gürültü patırtı içinde hareket halindeyken, öteki istirahata çekilir; hesapları asla birbirini tutmaz, biri gelirdir, diğeri gider. Birbirine taban tabana zıt yaşam biçimi ve âdetler de işte bundan çıkar.

Bu gözlemde küçümseyici bir yan yok. Aristokrasi bir bakıma bir toplumun düşünce sistemi demektir, burjuvazi ve proleterya ise organizması ve faaliyeti. Bu güçlerin farklı yerlerde oturması bu yüzdendir; bunların karşıtlığından aslında ortak bir amaçla yapılan hareketlerin farklılığının yol açtığı açık bir nefret ortaya çıkar.

Bu sosyal çelişkiler her anayasanın o kadar mantıki bir sonucudur ki, bunu alt sınıflardan hırslı kişilerin esas amaç-

larını gizlemek için kullandıkları o yüce ülkülere karşı bir komplo gibi görüp şikâyet etmeye en hazır liberal bile, sayın Prens de Montmorency'nin Saint-Martin Sokağı'nda, kendi adını taşıyan sokağın köşe başında oturmasını ya da İskoç krallığının soyundan gelen sayın Dük de Fitz-James'in konağının Marie-Stuart Caddesi'nde, Montorgueil Sokağı'nın köşesinde olmasını inanılmaz derecede komik bulurdu. Papanın söylediği *Sint ut sunt, aut non sint,*[12] yani "Ya oldukları gibi kalsınlar, ya da olmasınlar," anlamındaki bu güzel söz her ülkenin aristokrasisi tarafından slogan olarak kullanılabilir. Her devirde var olan ve halktan daima kabul gören bu olgu, içinde devletin var oluş nedenlerini barındırır: Hem neden hem sonuçtur, hem ilke hem yasadır. Kitleler öyle bir sağduyuya sahiptir ki, ancak kötü niyetli kişiler akıllarını çeldiğinde ondan uzaklaşabilirler. Bu sağduyu Moskova'da da, Londra'da da, Cenevre'de de, Kalküta'da da aynı olan sıradan gerçeklikler üzerine dayanır. Durumları birbirine denk olmayan aileleri belli bir alanda bir araya topladığınızda, her yerde üst sınıfların, aristokratların, birinci, ikinci ve üçüncü dereceden toplulukların oluştuğunu göreceksiniz. Eşitlik belki bir *hak* olacaktır ama hiçbir insan gücü bunu *fiiliyat*'a dönüştüremeyecektir. Bu fikrin yaygınlaştırılması Fransa'nın mutluluğu için çok yararlı olurdu. Politik ahengin yararları en alt zekâ düzeyindeki yığınlarca da anlaşılmaktadır. Uyum, düzenin şiiridir ve halkların düzene şiddetle ihtiyaçları vardır. Şeylerin kendi aralarındaki uyumu, tek kelimeyle söylemek gerekirse birlik, düzenin en basit ifadesi değil midir? Fransa'da mimari, müzik, şiir, her şey, hiçbir ülkede olmadığı kadar bu ilkeye dayanır ki bu ilke duru ve berrak dilinin temelinde yazılıdır ve dil de her zaman için bir ulusun en şaşmaz göstergesi olacaktır. Bu yüzden, halkın en şiirsel, en kıvrak havaları bu dile uydurduğunu, en basit fikirlere bağlandığını; yo-

12 Sint ut sunt, aut non sint: "Neyse o olsunlar, ya da olmasınlar": Papa XIII. Clemens'e atfedilen söz. Hiçbir şekilde kabul edilmeyecek özdeksel bir değişimi ifade eder. (ç. n.)

ğun fikir içeren az ve öz deyişleri sevdiğini görürsünüz.

Fransa küçücük bir cümlenin devrim yapabileceği tek ülkedir. Fransa'da kitleler ancak insanların, şeylerin ve ilkelerin uyumunu sağlamak amacıyla başkaldırır. Oysa başka hiçbir ulus, aristokraside var olması şart olan birlik fikrini bu kadar iyi hissedemez, belki de bunun nedeni başka hiçbir ulusun politik zorunlulukları bu kadar iyi anlayamamış olmasındandır: Tarih Fransa'yı hiçbir zaman geride bulmayacaktır. Fransa çoğu zaman yolunu şaşırmıştır ama tıpkı bir kadın gibi, yüce fikirler yüzünden, ilk başta nereye varacağı hiç hesaplanamayan sıcak duygularla aldatılmıştır.

Bu arada, Saint-Germain semtinin ilk karakteristik özelliği, bir zamanlar toprak zenginliğinin ihtişamıyla uyumlu muhteşem konaklara, geniş parklara, parkların sessizliğine sahip olmasıdır. Bir sosyal sınıfla bütün bir başkent arasına konan bu alan, onları ayırması gereken manevi mesafelerin somut bir kabulü değil midir?

Bütün yaratıklarda başın yeri çok önemlidir. Eğer olur da, bir ulusta ayaklar baş olursa, bu ulus er ya da geç intihar ettiğini fark edecektir. Uluslar ölmek istemediklerinden, kendilerine yeni bir baş oluşturmaya çalışırlar. Ulusun bunu yapacak gücü tükenmişse, Roma, Venedik ve nice diğerleri gibi yıkılır gider. Törelerin farklılığı sonucu, üst katmanla diğer sosyal etkinlik alanları arasında oluşan ayrım, aristokrat sınıflar için zorunlu olarak reel, temel bir değer içerir. Hangi *Hükümet* biçimi olursa olsun, her devlette aristokrat sınıf üstünlüğünü kaybetmeye başladığı an gücünü de kaybeder ve halk onları anında alaşağı eder. Halk onların elinde, kalbinde ve başında daima servet, iktidar ve eylem görmek ister; söz, zekâ ve zafer. Bu üç yönlü iktidara sahip değilseniz, bütün ayrıcalıklarınız elinizden uçar gider. Halklar da kadınlar gibi kendilerini yönetenlerin güçlü olmasından hoşlanır ve saygı duymadıklarına âşık olamazlar; zorla dayatılmadıkça itaat etmezler. İtibarı kalmamış bir aristokrasi, ismi var cismi yok bir kral, kılıbık bir koca gibidir; hiçbir şeye dönüşmeden ön-

ce bir sıfırdır. O halde, aristokrasinin ayrılığı, çok farklı töreleri; tek kelimeyle, üst sınıfların genel görünüşü hem reel gücün simgesi, hem de güçlerini kaybettiklerinde ölüm nedenleridir.

Saint-Germain semti, varlığını rahatça devam ettirebilecekken, yükümlülüklerinden kaçmak istediği için şimdilik kendini yıkılmaya terk etti. İngiliz aristokrasisinin yaptığı gibi, rüzgârın esiş yönüne göre kurumlarda aynı kelimelerin farklı anlamlar kazandığı, fikirlerin başka kılıklara büründüğü ve temeli fazla değişmese de, politik hayatın koşullarının tepeden tırnağa şekil değiştirdiği dönemler olduğunu zamanında görmek gibi bir dirayete sahip olmalıydı. Bu fikirleri, temelde bu macerayla bağlantılı ve gerek nedenlerin tanımı, gerekse olan bitenlerin açıklaması olarak bu maceranın içinde yer alan gelişmelerle açmak gerekiyor.

Aristokrat şato ve saraylarının debdebesi, her bir köşesindeki şaşaa, her daim muhteşem dekorasyonları, doğuştan şanslı mal sahibinin içinde hiç sıkılmadan rahatça ve gururu incinmeden dolaştığı *mekân;* sonra, asla hayatın günlük küçük hesaplarını dert etmeme alışkanlığı, bol zaman, erkenden edinilen yüksek eğitim ve nihayet, ona hasımlarının inatçı bir öğrenimle, iradeyle, yetenekle zar zor erişebildiği sosyal gücü veren aristokrasi geleneği; her şey, daha genç yaşta böyle ayrıcalıklara sahip bir insanın ruhunu yükseltmeli, ona, en hafif sonucu taşıdığı ismin soyluluğuna denk bir gönül soyluluğu demek olan kendine saygıyı aşılamalıdır. Birkaç aile için böyle de olmuştur. Saint-Germain semtinde kıyıda köşede, bu kendine has dünyanın mahvına sebep olan yaygın bencilliğin tersini kanıtlayan istisnalar olarak güzel karakterler de vardır. Varlığını, düzenli bir toplumun yegâne sağlam temeli olan mülkiyete, gerek toprak gerekse para mülkiyetine dayandırdığı sürece her ulusun üst katmanlarında boy atacak her türlü aristokratik ilerlemede olduğu gibi, Fransız aristokrasisinde de bu avantajlar kazanılmış ayrıcalıklardır; ama her çeşit üst sınıf bu avantajlara ancak halkın onlara bıraktığı konum-

larını ellerinde tuttukları sürece sahip olabilir. Bunlar *işletilmesi* efendiye karşı yükümlülük getiren manevi tımarlardır ve burada efendi bugün elbette halktır. Zaman değişti, silahlar da. Eskiden tımar sahibine karşı, zırh kuşanmak, iyi mızrak kullanmak ve savaş meşalesini göstermek yetiyorken, bugün zekâ kanıtlanmak zorundadır ve o eski zamanlarda kocaman bir yürekten fazlasına ihtiyaç duyulmazken, bugün koca bir kafa lazımdır. Sanat, bilim ve para, iktidarın arınasında yazılı ve içinden modern aristokrasinin çıkacağı sosyal üçlüyü oluşturur. Güzel bir davaya büyük bir isim layıktır. Bugünün Fuggerleri[13] gerçek birer prenstirler. Büyük bir sanatçı gerçek anlamda bir oligarktır, bütün bir yüzyılı temsil eder ve neredeyse daima bir yasa haline gelir. Yani, aristokrasi bir zamanlar maddi güç tekelini nasıl elinde tutmuşsa, bugün de sözün gücü, yazarın geniş kitleleri etkileyen kurgu teknikleri, şairin dehası, tüccarın sebatkârlığı, pek çok parlak niteliği kendinde toplayan devlet adamının iradesi, generalin kılıcı gibi, tek bir kişi tarafından saygı, hayranlık ve korku uyandırmak amacıyla bütün bir topluma karşı girişilen şahsi fetihlerin tekelini eline geçirmeye çalışmalıdır. Bir ülkenin başında kalmak için, her zaman için onu yönetmeye layık olmak ve ülkenin ellerini harekete geçirebilmek adına onun ruhu ve zekâsı olmak şart değil midir? Kumandayı var kılan güçlere sahip olmadan bir halk nasıl yönetilir? Asayı elinde tutan yüzbaşının özündeki güç olmasa, mareşallerin asası neye yarar?

Saint-Germain semti, bütün iktidarın kendinden ibaret olduğunu sanarak asalarla oynadı durdu. Varlığına hükmeden yasanın metinlerini ters yüz etti. Halkı rencide eden simgeleri atmak ve iktidar gücüne gizlice sahip olmaya devam etmek yerine, gücün burjuvazi tarafından ele geçirilmesine seyirci kaldı, vazgeçmemecesine simgelerle aklını bozdu ve sayıca zayıf olmasının gerekli kıldığı yasaları inatla unuttu.

13 Fugger: Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nda zengin tüccarlar ve bankacılar ailesi. Ortaçağ sonlarına kadar Avrupa maliyesine egemen oldular. (ç. n.)

Bir toplumun ancak binde birini oluşturan bir aristokrasi bugün eylem olanaklarını genişletmek ve büyük kriz dönemlerinde eskiden olduğu gibi halk yığınlarından geri kalmayan bir güçle ağırlığını koymak zorundadır. Günümüzde eylem yolları tarihi hatıralar değil, reel güçler olmalıdır.

Maalesef Fransa'da tükenip gitmiş eski gücüyle hâlâ şişinen soylu sınıfın kendini beğenmişliğini üzerinden atması o kadar zordu ki ayak diredi. Belki de bu milli bir kusurdur. Her milletten çok Fransızların, aşağısı asla kurtarmaz, gözü yükseklerdedir: Kendinden aşağıdaki bahtsızlara acıdığı nadirdir, kendinden yukarıdaki onca mutlu insanı gördükçe de sızlanır durur. Yürekli olsa da, çoğu zaman aklını dinlemeyi tercih eder. Fransızları daima ileriye götüren bu milli içgüdü, servetlerini tüketen ve onları tıpkı Hollanda'yı yöneten ekonomik sistem kadar mutlak biçimde yöneten kibir, bu açıdan bakılınca has Fransız olan soylu sınıfa tam üç yüzyıl hâkim oldu. Saint-Germain semti daima insanın maddi üstünlüğünden entelektüel üstünlüğünü de yaratır. Fransa'da her şey onu buna inandırmıştır, çünkü monarşinin Versailles'dan ayrıldığı gün başlayan bir aristokrasi devrimi olan Saint-Germain semtinin kuruluşundan beri bu semt birtakım boşluklar dışında daima iktidara yaslanmıştır, kaldı ki Fransa'da iktidar demek de, şöyle ya da böyle daima Saint-Germain semti demek olacaktır: 1830'da uğradığı bozgun da bu yüzdendir.

O dönemde, dayanağı olmadan seferberliğe kalkışan bir ordu gibiydi. Barıştan yararlanıp ulusun gönlünde yer etmeyi asla başaramadı. Bilgi eksikliği ve görme bozukluğu yüzünden çıkarları konusunda yanıldı. Kuşkulu bir bugün uğruna, belli bir geleceği öldürüyordu. İşte bu yanlış politikanın nedeni belki de şuydu: Üst tabakanın kendisiyle ulusun geri kalanı arasında korumaya çalıştığı fiziksel ve ahlaki mesafenin kaçınılmaz sonucu, kırk yıldır üst sınıflarda şahsi duyguları besleyerek sınıf yurtseverliğini öldürmek oldu. Fransız soylu sınıfı eskiden büyük, zengin ve güçlü iken, de-

rebeyleri bir tehlike anında liderlerini seçmesini ve ona itaat etmesini bilirdi. Küçüldükçe disipline gelmez oldular ve Roma İmparatorluğu'nun son zamanlarındaki gibi herkes imparator olmaya kalktı; güçsüzlükte birbirlerinden geri kalmadıklarını görerek her biri kendini üstün sandı. Devrim yüzünden iflas edip zenginliklerin eşit paylaşımı yüzünden sefalete sürüklenen her aile, geniş aristokrasi sınıfını düşünmek yerine sadece kendini düşündü, hepsi zenginleşirse, sınıfları güçlü olur sandılar. Hata. Para da bir güç göstergesinden başka bir şey değildir. Bir zamanlar hayat tarzlarıyla uyum içinde, ama artık bir aksesuar olarak kalması gerekirken hayatın merkezine oturup mızmız uğraşlara dönüşen seçkin bir nezaket, gerçek zarafet, güzel bir dil, soylu bir ağırbaşlılık ve gurur gibi üstün bir geleneğin koruyucularından oluşan bu ailelerin sahip olduğu gerçek değer hesaba vurulduğunda ellerinde sadece yalandan bir değer kaldı.

Bu ailelerden hiçbiri kendine şöyle deme cesaretini gösteremedi: İktidarı taşıyabilecek kadar güçlü müyüz? 1830'da avukatların yaptığı gibi iktidarın üstüne atladılar. Saint-Germain semti bir soylu gibi koruyucu görünmek yerine, sonradan görme biri gibi açgözlü davrandı. Dünyanın en zeki milletine, hakları iade edilen soyluların iktidarı ve bütçeyi kendi çıkarlarına göre örgütlediği kanıtlandığı günden beri, işte o gün, aristokrasi ölümüne hastalandı. Bir aristokrasi olmak istiyordu ama ancak bir oligarşi olabiliyordu, lordlar kamarasındaki lordların soyadlarını dikkatle okuyacak kadar becerikli her insanın anlayacağı, birbirinden tamamen farklı iki sistem.

Elbette krallık hükümetinin iyi niyetli girişimleri de olmuştur; ama halka her şeyi, hatta mutluluğunu bile istetmek gerektiğini ve Fransa denen kaprisli kadının, yeri geldikçe mutlu olmak ya da dayak yemek istediğini hep unutuyordu. Alçakgönüllülüğüyle ismine saygınlık kazandırmış Dük de Laval[14] gibi düklerden daha çok olsaydı, hanedanın büyük

14 Dük de Laval: Uzun yıllar krallığa hizmet etmiş bir ailedendir. (ç. n.)

kolunun tahtı, Hannover hanedanınınki kadar sağlam olurdu.

1814'te, daha çok da 1820'de Fransız soylu sınıfı dünyanın en aydın dönemine, en aristokrat burjuvazisine, en dişi ülkesine egemen olacak durumdaydı. Saint-Germain semti eğlenceye susamış, sanat ve bilime tutkun bir orta sınıfı kolaylıkla yönetebilir ve eğlendirebilirdi. Ama bu büyük aydınlık döneminin kıt kafalı liderlerinin hepsi de sanattan ve bilimden nefret ediyordu.

İhtiyaç duydukları dini bile şiirsel renkler altında sunup sevdirmesini bilemediler. Lamartine, La Mennais, Montalembert ve yetenekli birkaç başka yazar dini fikirleri şiirle süsler, yüceltir ya da yenilik getirirlerken, hükümeti yüzlerine gözlerine bulaştıranların alayı, halka dinin moral bozucu yanlarını hissettirmekteydi. Ulus hiçbir zaman bu kadar kolay boyun eğer olmamıştı, kolay lokma haline gelen yorgun bir kadın gibiydi; bir iktidar hiç bu kadar beceriksizce davranmamıştı: Fransa ve kadın hataları daha çok seviyordu.

Semt soyluları yeniden toparlanmak, büyük bir oligarşi hükümeti kurmak için, iyi niyetle silkinip üzerlerinde Napoléon parası var mı diye, karınlarını yarıp içinden meşrutiyete inanan bir Richelieu çıkar mı diye bakmalıydı; o dehayı kendi içinde bulamadılarsa, onu belki de ölmek üzere olduğu soğuk tavanaralarına kadar arayıp bulmalı ve tıpkı İngiliz Lordlar Kamarası'nın sonradan olma aristokratları bünyesine aldığı gibi, benimsemeliydi. Sonra, bu adama kimsenin gözünün yaşına bakmamayı, kurumuş dalları kesip atmasını, aristokrasi ağacını budamasını emretmeliydi. Ama bir kere, büyük İngiliz Tory[15] sistemi küçük kafalara birkaç numara büyük gelirdi; ve ithali, yavaş bir başarıyı *fiyasko* sayan Fransızlar için çok fazla zaman alacaktı. Hem zaten, gücü Tanrı'nın koyduğu yerde arayıp bulan bu kurtarıcı politikaya sa-

15 Tory'ler ve Whig'ler: İngiltere'de özellikle XVIII. yüzyılda etkinlikte bulunan iki karşıt siyasal parti. Tory'ler mutlakiyet taraftarıydılar. (y. n.)

hip olmaktan çok uzak olan bu önemli küçük insanlar, kendilerinden gelmeyen her türlü güçten nefret ediyorlardı; sonunda Saint-Germain semti gençleşmek bir yana, yaşlandı.

İkinci dereceden bir kurum olan etiket ve protokol kurumu, sadece büyük vesilelerle ortaya çıkarılabilseydi, korunabilirdi; ama etiket günlük bir mücadeleye dönüştü ve bir sanat ya da pırıltı sorunu olmak yerine, bir iktidar sorunu haline geldi. Başlangıçta tahtta koşulların büyüklüğüyle orantılı o büyük danışmanlardan birinin eksikliği yaşandı, ama aristokrasinin en büyük eksikliği genel çıkarlarını tanımaması oldu; oysa bu bütün eksiklikleri kapatacak bir unsurdu. Aristokrasi, yepyeni politik sistemler tasarlayarak ulusları parlak başarılarla kalkındıran metalik beyinlerden birine sahip tek insan olan Mösyö de Talleyrand'ın[16] evlenmesine taktı. Semt, asilzade olmayan bakanlarla alay etti, ama kendisi de bakan olabilecek kadar üstün nitelikli beyzadeler çıkaramadı; sulh mahkemelerini iyileştirerek, toprağı verimli hale getirerek, yollar ve kanallar inşa ettirerek, aktif bir toprak gücü haline gelerek ülkeye gerçek hizmetlerde bulunabilirdi; ama o topraklarını satıp Borsa'da oynadı. Hırslarıyla iktidara zarar veren yetenekli icraat adamlarına saflarında yer açarak burjuvaziyi bunlardan mahrum bırakabilirdi: Oysa o, onlarla mücadele etmeyi seçti, üstelik de silahsız olarak; çünkü bir zamanlar gerçekten sahip olduğu şeyler artık gelenekten başka bir şey değildi. Elde kalan kadarıyla serveti, bu sınıfın herkese tepeden bakma huyunu sürdürmesine zemin hazırlamakla ona hiç de iyilik etmiyordu. Hatıralarıyla yatıp kalkan bu ailelerden hiçbirinin aklına büyük erkek çocuklarına 19. yüzyılda meydanlarda çatılan silahlar arasından tek bir silah aldırtmak dahi gelmemişti. İşlerden dışlanan gençlik, her aile-

16 Talleyrand: Fransız politikacı, diplomat (1754-1834). Napoléon döneminde aktif rol oynadı. Sakatlığı yüzünden orduya giremeyince piskopos oldu ama dinle ilgisi olmayan bir hayat yaşadı. Evli bir kadınla ilişkisi ve bu kadından bir çocuğu olması yüzünden Napoléon döneminde yeniden sıkılaşmaya başlayan ahlak baskısıyla evlenmek zorunda kaldı. Papa bu evliliğe izin vermeyince sivil nikâh yaptı. (ç. n.)

de kilit konumundaki kişilerin yerel çıkarlar adına sürekli taleplerle unvanlarının yeniden tanınmasını sağlayarak, yüzyılın ruhuna ayak uydurarak, sınıf sistemini zamanın anlayışına göre yeniden şekillendirerek bölgelerinde başlatacakları eseri, İmparatorluk ve cumhuriyetin bilinçli ve temiz genç yeteneklerinin etkisiyle Paris'te devam ettirmek yerine madamın evinde dans ediyordu. Eski feodal muhalefet zihniyetiyle eski saray zihniyetinin iç içe yaşadığı Saint-Germain semtinde yoğunlaşan, ama Tuileries Şatosu'nda bir türlü birleşemeyen aristokrasi, tek bir noktaya sıkışıp kaldığından ve yüksek meclisteki kadar kötü yapılandığından, kolay bir lokma haline geldi. Bütün bir ülkeye yayıldığında yenilmez oluyor; semtine tıkılıp, şatosuna yaslanıp, bütçeye uzandığında, zaten canı çekilmiş hayat bağını koparıp atmak için tek bir balta darbesi yetiyordu ve silik kişilikli küçük bir avukat bu darbeyi indirmek üzere harekete geçti. Babadan oğula geçen yüksek meclis üyeliği ve satılmaz mirası, Mösyö Royer-Collard'ın[17] hayranlık uyandıran savunmasına rağmen, kaç kelleyi cellada yollanınaktan kurtarma becerikliliğiyle böbürlenen ama köklü kurumları da beceriksizce katleden bir adamın kaba esprileri altında yok olup gitti.

Burada gelecek için örnekler ve ibret dersleri alınacak dersler vardır. Eğer Fransız oligarşisinin bir geleceği olmasaydı, öldükten sonra ona kim bilir nasıl korkunç bir gaddarlıkla cehennem azabı çektireceklerdi ve işte o zaman, geriye kalan tek şey, tabutunu düşünmek olacaktı; cerrahın neşterini hissetmek dayanılmazdır ama ölüleri hayata döndürdüğü de olur. Eğer Saint-Germain semti, bir lideri ve bir sistemi olsun istiyorsa, bu hırpalanmış haliyle kendinde parlak günlerindekinden çok daha fazla güç bulabilir.

Şimdi bu yarı politik manzarayı özetlemek kolay. İleri görüşlerin eksikliği ve küçük hataların oluşturduğu geniş bütün; herkesin kendi servetini kurtarma derdine düşmesi; po-

17 Royer-Collar: Liberal politikacı, hatip ve filozof (1763-1845). (ç. n.)

litikayı desteklemesi için dine duyulan gerçek bir ihtiyaç; dini ilkelere zarar veren ve ikiyüzlülüğe ihtiyaç duyan bir zevk ve eğlenme açlığı; doğruyu gören ama saray çekişmelerinin engellediği birkaç akıllı insanın kısmi direnci; çoğu zaman saraydaki soylu sınıftan daha saf, ama fazlasıyla alıngan taşra soylu sınıfının kopuşu; bütün bu nedenler bir araya gelince, Saint-Germain semti en birbirini tutmaz alışkanlıkların yeri oldu. Ne sisteminde sıkı olabildi, ne icraatında tutarlı, ne tam olarak ahlaklı, ne açıkça mezhebi geniş, ne yozlaşmış, ne yozlaştırıcı; kendisine zarar veren meseleleri tamamen terk etmedi ve onu kurtaracak fikirleri benimsemedi. Sonuçta, kişiler ne kadar geri zekâlı olursa olsun, sınıf gene de ulusların hayatı anlamına gelen büyük ilkelerle donanmıştı. Ama güçlüyken tükenip gitmek için, nasıl olmak gerekir?

Takdim edilen şahısların seçiminde zorluk çıkardı: Zevkliydi, küçümsemesi zarifti; ama düşüşünde doğrusu ne parlak ne de şövalyece bir yan vardı. 1789 sürgününde hâlâ kibirli duyguların izleri vardı; 1830'daki iç sürgündeyse ortaya serilen sadece çıkarlardı. Edebiyattaki birkaç ünlü isim, kürsüdeki parlak hatipler, kongrelerde Mösyö Talleyrand, Cezayir'in fethi ve savaş alanlarında yeniden tarihe geçmiş birçok isim Fransız aristokrasisine kendilerini devletleştirmek ve tenezzül buyururlarsa tabii, gene de unvanlarının tanınmasını sağlamak için ellerinde kalan son çareleri sundu. Örgütlü her varlıkta dışa yansıyan içsel bir uyum söz konusudur.

Bir adam tembel mi, her halinden tembellik dökülür. Aynı şekilde, bir insan sınıfının fizyonomisi de genel zihniyete, bedenini harekete geçiren ruha uygundur.

Saint-Germain semtinin kadını Restorasyon döneminde, ne bir zamanlar saraylı kadınların kaçamaklarında gösterdikleri mağrur cüretkârlığı, ne de daha sonra günahlarının kefaretini ödeyerek etraflarına canlı bir ışık saçan erdemlerindeki alçakgönüllü büyüklüğü sergiledi. Yaptıkları ne çok hafif ne de çok vahimdi. Birkaç istisna dışında, tutkuları ikiyüzlüydü; adeta hazlarından ödün verdiler. Bu ailelerden bazıları,

Palais-Royal'deki evlilik yatağı komik bir şekilde ziyaretçilere gösterilen Orléans Düşesi'nin yaşadığı burjuva hayatını taklit etti; ancak iki ya da üç Rejans dönemindeki hayat tarzını devam ettirdiler ve işini daha maharetle yürüten kadınlarda tiksintiye benzer duygular uyandırdılar. Bu yeni büyük hanımefendi tipinin töreler üzerinde hiçbir etkisi olmadı: Oysa çok şey yapabilirdi, hiçbir şey yapamıyorsa, İngiliz aristokrasisindeki o otoriter kadın görünümünü sergileyebilirdi; ama aptal aptal eski gelenekler arasında sıkıştı kaldı, zoraki dindar oldu ve her şeyi, hatta üstün niteliklerini dahi sakladı.

Bu Fransız kadınlarından hiçbiri, seçkin tabakanın incelik ve zarafet dersi almaya geldiği bir salon yaratamadı. Toplumların canlı ifadesi olan edebiyatta bir zamanlar çok gür çıkan sesleri, orada adeta bir hiç oldu. Oysa bir edebiyat genel bir sistemden yoksunsa, bir bütün haline gelemez ve yüzyılın sonuna gelmeden çözülür gider.

Herhangi bir zamanda, bir ulusun içinde böyle oluşmuş kendine özgü bir halk varsa, tarihçi orada neredeyse daima ait olduğu kitlenin erdem ve hatalarını bünyesinde toplayan bir ana figür bulur: Huguenotlarda Coligny,[18] Fronde'da[19] piskopos yardımcısı, XV. Louis devrinde Mareşal Richelieu, Terör'de Danton. Bir insanla tarihi çevresi arasındaki fizyonomi benzerliği işlerin doğasındandır. Bir partiyi yönetmek için o partinin fikirleriyle uyuşmak ya da bir devirde parlamak için o devri temsil etmek gerekmez mi? Partilerin tepesindeki aklı başında ve ihtiyatlı adamların, partinin peşine takılan kitlelerin önyargılarına ve çılgınlıklarına sürekli boyun eğme zorunlulukları halk hareketlerine yol açar; bu korkunç kaynaşmalara uzak mesafeden bakan bazı tarihçilerse, yüzyıllar süren büyük savaşların sürdürülmesi için çok gerekli

18 Huguenotlar: XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıla kadar Fransız Kalvinistlerin üyelerine verilen ad. Amiralleri Gaspard de Coligny önderliğinde büyük bir orduya sahiptiler. (y. n.)

19 Fronde: XIV. Louis'nin çocukluğu sırasındaki karışıklıklar dönemi. İspanya ile savaş, Monarşi idaresinin sertliği. (ç. n.)

tutkuları soğukkanlılıkla yargılayıp parti liderlerini suçlarlar. Yüzyılların komedi tarihinde gerçek olan, töre adı verilen milli dramın bazı sahnelerinin daha dar dünyasında da gerçektir.

Saint-Germain semtinin Restorasyon sırasında sürdürdüğü ve yukarıdaki gözlemler gerçekse, bir tutarlılık katamadığı kısa ömürlü hayatın başlarında, bir genç kadın bir süre için sınıfının hem üstün hem zayıf, hem büyük hem küçük doğasının en kusursuz örneği oldu. Bu kadın sözde eğitimli, gerçekte cahil biriydi; yüce duygularla dolu ama bunlara bir yön verecek fikirlerden yoksundu; görgü kurallarına uymak uğruna ruhunun en zengin hazinelerini israf eden; topluma meydan okumaya hazır ama içini kemiren duygularla tereddüde kapılıp yapaylığa düşen; sağlam karakterli olmaktan çok, inatçı, coşkudan çok, gelgeç düşkünlüklere kapılan; kalpten çok beynini kullanan; muhteşem bir kadın, muhteşem bir koket, en çok da Parisli bir kadın olan; yansıtmadığı ya da geç yansıttığından, pırıltılı ve gösterişli yaşamı seven; ihtiyatsızlığı neredeyse şiirselliğe varan; hayran olunacak kadar küstah ama içi alçakgönüllü; bir kamış gibi dimdik ve güçlü duran ama bu kamış gibi, güçlü bir elin altında eğilmeye hazır; dini dilinden düşürmeyen ama sevmeyen ve gene de yolun sonu olarak onu kabule hazır bir kadındı. Yiğitlik göstermeye yatkın ama kırıcı bir söz söylemek için yiğitliği bir yana bırakan; taze ve diri, gönlü genç ama çevresindekilerin nasihatleri yüzünden yaşlanmış, onlara kulak asmasa da, bencil felsefelerini anlayan; bir yosmanın bütün günahlarına ve gencecik bir kadının bütün soyluluğuna sahip, her şeyden kuşkulanan, ama gene de zaman zaman her şeye inanmaya meyilli bu çok yönlü karmaşık yaratığı nasıl anlatmalı?

Bu kadının birbirinden göz okşayıcı tonların çakıştığı ama dağınık çizgilere bir bütünlük veren ilahi bir ışık, bir gençlik ışıltısı sayesinde şiirsel bir karmaşa sunan portresi daima eksik kalmış bir portre olmayacak mı? Ona bütünlük

veren zarafetiydi. Hiçbir şeyi sahte değildi. Bu tutkular, bu yarı tutkular, arada bir bastıran bu büyüklük isteği, bu küçüklük gerçeği, bu soğuk duygular ve o sıcak coşkular doğaldı ve kendi konumundan olduğu kadar, dâhil olduğu aristokrat sınıftan da ileri gelmekteydi. Ne istediğini biliyormuş gibi davranıyor ve isminin arkasına sığınarak gururla herkese tepeden bakıyordu. Kendini çok mecalsiz ve çoktan küle dönmüş bir halde hissettiğinden, içinden ne doğrulup oturmak ne de elini herhangi bir politik hekime uzatmak gelen, ne dokunmak ne dokunulmak isteyen aristokrasi gibi, onun hayatına da Medea'nın *ego*'su hâkimdi.

Restorasyon sona erdiğinde, yani 1816'da Langeais düşesi, kadının adı buydu, yaklaşık dört yıldır evliydi. Yüz Günler[20] devriminden ders alan XVIII. Louis'nin, etrafındakilere rağmen içinde bulunduğu durumu ve yüzyılı anladığı bir dönemdi bu; gerçi aynı çevreler, sonraları hastalık yüzünden gücünü yitirdiğinde baltasız XI. Louis'nin[21] hakkından gelmişlerdi. Langeais düşesi, XIV. Louis'den beri evliliklerinde unvanlarından asla vazgeçmemeyi ilke edinen bir düklük ailesi olan Navarreinslerdendi. Bu hanedanın kızları er ya da geç, tıpkı anneleri gibi sarayda bir tabure sahibi[22] oluyorlardı. Antoinette de Navarreins on sekiz yaşına geldiğinde Langeais dükünün büyük oğluyla evlenmek için içinde yaşadığı derin inzivadan çıktı. O sıralar iki aile de dünyadan el etek çekmişti; ama Fransa'nın istilası kralcılara, savaşın acılarına son verecek tek çarenin Bourbonların geri dönüşü olduğunu düşündürdü. Bourbonlara sadık kalan Navarreins ve Langeais dükleri imparatorluğun ihtişamının her türlü baş-

20 Yüz Günler: (1 Mart- 18 Haziran 1815), Napoléon'un Elbe adasından Paris'e geçerek yeniden iktidara geldiği dönem. Waterloo yenilgisinden sonra görevinden ayrıldı. (ç. n.)

21 XI. Louis: (İhtiyatlı): (1423-1483), Ulus devletin temellerinin atıldığı Yüzyıl savaşlarından çıkan Fransa'yı toparladı. Çok savaştı. Aristokrasinin ve ruhban sınıfın muhalefetini kazandı. Askerleri ellerinde baltalarla savaşıyordu. (ç. n.)

22 Tabure sahibi olmak: Eski Rejimde soyluluk unvanına sahip olan kadınlar kraliçenin huzurunda tabure üstünde oturma hakkını elde ediyorlardı. (ç. n.)

tan çıkarıcılığına soylulukla direnmişlerdi ve bu evlilik sırasında da, içinde bulundukları koşullar dâhilinde doğal olarak ailelerinin eski politikasına boyun eğmek zorunda kaldılar. Yani güzel ve yoksul Matmazel de Navarreins, babası bu evlilikten birkaç ay sonra ölecek olan Langeais markisiyle evlendi.

Bourbonların dönüşünde iki aile eski konum ve itibarlarına, ayrıcalıklarına, saraydaki yerlerine yeniden kavuştular ve o zamana kadar dışında kaldıkları sosyal hayata geri döndüler. Yeni politika dünyasının en parlak seçkinleri oldular. Bu iki ailenin o alçaklık ve sahte saf değiştirmeler döneminde gösterdiği lekesiz sadakat, özel hayatlarıyla politikadaki karakterleri arasındaki ahenk halkın vicdanını okşadı, bu üstün niteliklere gönülsüz de olsa bütün taraflar saygı gösterdiler. Ama uzlaşma ve geçiş dönemlerinde oldukça sık rastlanan bir talihsizlikle, geniş görüşleri, ilkelerindeki sağduyuyla insanları Fransa'da yeni ve atak bir politikanın olabileceğine inandıracak olan bu tertemiz insanlar devlet işlerinden uzaklaştırıldılar, işler bağlılıklarını kanıtlama uğruna ilkeleri aşırıya götürmekte çıkarı olan insanların eline kaldı.

Langeais ve Navarreins aileleri protokolün gerektirdiği görevlere mahkûm bir halde yüksek saray çevresinde kaldılar. Ayrıca servetleri hiçbir şekilde artmadığı ve kendilerine sivil listeyle[23] tanınan ve cumhuriyetçi de olsa Avrupa'daki her monarşi için elzem olan ödenekler temsil masraflarına gittiği gibi, bir de onları şan şeref ve zenginliklere gark olmakla suçlayan liberalizmin eleştiri ve alaylarına hedef oldular.

1818'de Langeais dükü askeri bir bölüğe kumanda ediyor, düşes ise bir prensesin yanında, kocasından ve dedikodulardan uzakta Paris'te kalmasına imkân veren bir mevkide bulunuyordu. Zaten, dükün kumanda görevinden başka sarayda da görevi vardı ve karargâha geldiğinde kumandayı

23 Sivil liste: İngiltere modeline göre düzenlenen krallık ödenekleri. Kralın devletten bağımsız olarak servet sahibi olmasına olanak tanıyordu. (ç. n.)

bir tuğgenerale bırakarak saraya dönüyordu. Yani dük ve düşes herkesten habersiz fiilen ve kalben tamamen ayrı yaşıyorlardı. Bu çıkar evliliğinin kaderi de, bu türden aileler arası anlaşmaların oldukça alışılmış kaderinden farklı olmadı. Dünyanın birbirine en itici gelen iki karakteri bir araya gelmiş, gizliden gizliye birbirini yaralamış, sonsuza kadar birbirinden ayrılmıştı. Sonra, her biri kendi doğasına ve görgü kurallarına boyun eğdi. Şövalye Folard[24] kadar metodik bir yaratılışa sahip olan Langeais dükü kendini metodik olarak merak ve zevklerine verdi ve karısındaki son derece gururlu ruhu, soğuk kalbi, sosyete âdetlerine büyük itaati, sıkı ahlak kurallarının uygulandığı dindar bir sarayın ışığında, büyük ebeveynin gözleri önünde saflığını koruyan taze dürüstlüğü görüp kabul ettikten sonra, kendi zevkine göre yaşaması için onu serbest bıraktı.

Yani önceki yüzyılın asilzadesi olarak, yirmi iki yaşındaki bir kadını soğukkanlılıkla kendi haline terk etti. Ağır bir aşağılanmaya uğrayan bu kadının bütün kadınlık gururu, özsaygısı, belki erdemleri gizliden gizliye hiçe sayıldığında, incitildiğinde, yapılan hakareti asla bağışlamamak gibi çok ürkütücü bir huyu vardı. Hakaret aleniyse, kadın bunu seve seve unutur, büyüklük gösterme şansı vardır, bağışlayıcılığıyla kadındır; ama kadınlar gizli hakaretleri asla affetmezler, çünkü ne alçaklığın, ne erdemin ne de aşkın gizli kapaklısından hoşlanırlar.

Madam Düşes de Langeais'nin içinde bulunduğu ama kimsenin bilmediği durumu işte böyleydi ve kadın bunu hiç dert etmezken, Berri dükünün düğünü vesilesiyle davetler verildi.

Saray ve Saint-Germain semti o günlerde kış uykusundan uyanıp ininden çıktı. Restorasyon hükümetini istismar eden o görülmemiş şaşaa gerçekten de bu düğünle başlamış-

---

24 Şövalye Folard: (1699-1752), XIV. Louis döneminde savaş taktik uzmanı, bütün savaşlara katıldı. (ç. n.)

tır. O günlerde Langeais düşesi ya belli hesaplarla ya da kurumundan, etrafına gerek isim gerek servetleriyle son derece seçkin üç dört kadın almadan ya da onların eşliği olmadan hiçbir davete gitmiyordu. Modanın kraliçesiydi, yanında süs gibi taşıdığı, tarzını ve havasını başka yerlerde estiren nedimeleri vardı. Bunları ne henüz sarayla yakın ilişki içinde, ne Saint-Germain semtinin merkezinde yeri olan, ama gene de oralara yükselme iddiası taşıyan kişiler arasından ustaca seçmişti; sanki tahtın yakınlarına kadar yükselmek ve *küçük şato* adı verilen yüksek semalardaki güçlü meleklerin arasına karışmak isteyen zayıf melekler gibiydiler. Langeais düşesi bu ağır havalarıyla daha güçlü duruyor, daha çok hükmediyor, kendini daha güvende hissediyordu. İftiralara karşı *Leydileri* ona kalkan oluyor ve onun o nefret edilesi gözde kadın rolünü oynamasına katkıda bulunuyorlardı. Erkeklerle, tutkularla rahatça alay edebiliyor, onları kışkırtıyor, her kadın doğasının beslendiği ilgi ve iltifatları kabul edip kendi kendinin efendisi olarak kalabiliyordu.

Paris'te ve yüksek çevrelerde kadın daima kadındır; övgülerle, gönül almalarla, iltifatlarla yaşar. Hayranı yoksa en gerçek güzellik, en tapılası çehre bir hiçtir: Bir sevgili, yaltaklanmalar onun gücünün kanıtıdır. Kimsenin tanımadığı bir iktidar nedir ki? Bir hiç. Bir salonda tek başına çok güzel bir kadın olduğunu düşünün, üzgündür. Bu varlıklar parıltılı bir çevreye girdiklerinde bütün kalplerde hüküm sürmek isterler, çoğu zaman bunun nedeni tek bir kalbin mutlu sahibesi olmayı başaramamalarıdır. Bu süslenip püslenmeler, bu şaşaa, bu cilve naz rastlanabilecek en zavallı insanlar içindir, espriden yoksun kendini beğenmişler, tek marifeti hoş bir yüzden ibaret ve uğruna bütün kadınların karşılık beklemeden itibarlarını tehlikeye atabilecekleri erkekler içindir, birkaç istisnaya rağmen, ne Fronde[25] dönemindeki züppe küçük beylerin ev-

25 Fronde: Fransa'da 1648-53 yılları arasında patlak veren ayaklanmalar dizisi. Ayaklanmaların başarısızlığı sonucu XIV. Louis tek başına mutlak egemenliğinin yolu açılmıştır. (y. n.)

veliyatına, ne imparatorluk kahramanlarının o basit yiğitlik değerlerine, ne büyükbabalarının zekâ ve tavırlarına sahip ama *bedavadan* bunlara yakın bir şeyler olmak isteyen, yaldızlı tahtadan idoller içindir; bir sınanabilselerdi kuşkusuz marifetli ama onları bir kenarda tutan içi geçmiş yaşlıların hüküm sürdüğü bir devirde hiçbir şey olamayan Fransız gençliği gibi uslu oldukları anlaşılırdı. Bu dönem soğuk, dar görüşlü ve şiirsellikten uzak bir dönemdi. Belki de bir restorasyonun bir krallık haline gelmesi için çok uzun bir zaman lazım.

Langeais düşesi on sekiz aydan beri sadece baloyla, balo için yapılan ziyaretlerle, nedensiz zaferlerle, bir akşamlığına alevlenip sönen gelip geçici tutkularla dolu bu bomboş hayatı yaşamaktaydı. Bir salona girdiğinde bakışları üzerinde topluyor, hoş sözleri, jestleri, bakışıyla cesaretlendirdiği ama asla teninden öteye geçemeyen tutkulu cümleler duyuyordu. Halinden tavrından, edasından, üzerindeki her şeyden otorite akıyordu. Bir çeşit kendini beğenmişlik humması halinde, onu kendinden geçiren sürekli bir haz içinde yaşıyordu. Sohbette çok ileri gidiyor, her şeyi dinliyor, deyim yerindeyse, kalbinin sathında ahlaksızlık ediyordu. Eve döndüğünde, güldüğü şeyler, hiç tanımadığı aşk teorilerini tartışmasında ona yardımcı olan rezil bir hikâyenin ayrıntıları ve yardıma meraklı ikiyüzlü kadınların onun için yorumladıkları modern tutkunun ince ayrımlarını düşündükçe yüzü kızarıyordu; çünkü kadınlar aralarında her şeyi konuştukları için, bir kadının ahlakını erkeklerden çok daha fazla bozarlar.

Bir an geldi, düşes hem güzelliği, hem zekâsı herkesçe kabul edilen tek kadının sevilen kadın olduğunu anladı. Bir koca neyin kanıtıdır? Genç kızın, ya zengin bir çeyize sahip ya da iyi yetiştirilmiş bir kadın olduğunun, işini bilen bir anneye sahip olduğunun ya da bir erkeğin yükselme hırsını tatmin etiğinin kanıtı. Ama bir sevgili, bir kadının kişisel mükemmelliklerinin değişmez bütünleyicisidir. Madam de Langeais, bir kadının aşka suç ortaklığı etmeksizin, onu onaylamaksızın, onu aşkın en cılız karşılıkları dışında hiçbir

şekilde memnun etmeksizin kendini alenen sevdirebileceğini henüz çok gençken öğrenmişti ve bu tehlikeli komedilerin nasıl oynanacağının yollarını ona çıtlatan Dokunulmaz Azizeler'in sayısı hiç de az değildi.

Yani düşesin bir hayran kitlesi vardı ve kendisine tapanların ya da kur yapanların sayısı erdeminin kefili olmuştu. Eğlencenin, balonun, akşamın son anına kadar koket, sevimli, baştan çıkarıcıydı; sonra perde indiğinde, yeniden yapayalnız, buz gibi, kaygısız haline dönerdi ama ertesi gün yeniden aynı şekilde yüzeysel başka heyecanlar yaşardı. Onu gerçekten seven, onunsa tam bir duygusuzlukla alaya aldığı, gözü bir şey görmeyen birkaç şaşkın genç vardı. İçinden şöyle derdi: "Seviliyorum, beni seviyor!" Buna inanmak ona yetiyordu. Her kaprisinin yerine getirileceğini bilmekle yetinip tatmin olan cimri misali; belki de işi cinselliğe kadar götürmeyecekti.

Bir akşam, yakın dostlarından Vikontes de Fontaine'in evinde bulunuyordu, ondan içten içe nefret eden ama yanından da hiç ayrılmayan alçakgönüllü rakibelerinden biri: Herkesin gardını aldığı ve becerikli bir şekilde ağzı sıkı, bazen de sinsice bir sırdaşlığın söz konusu olduğu bir çeşit silahlı dostluk. Her bir gülümsemesinin değerini bilen bir kadının doğal haliyle etrafa koruyucu, sevgi dolu ya da küçümseyen selamlar dağıttıktan sonra, gözleri hiç tanımadığı ama geniş ve ciddi yüzüyle onu şaşırtan bir adama takıldı. Onu görünce korkuya çok benzeyen bir heyecan hissetti.

"Şekerim," diye sordu Madam de Maufrigneuse'e, "bu yeni gelen de kim?"

"Hakkında konuşulduğunu herhalde duymuş olduğunuz bir adam, Marki de Montrivau."

"Aa! O mu!"

Kelebek gözlüğünü aldı ve adamı densizce inceledi, sanki bakılıp da bakışlarınızı size iade etmeyen bir tabloyu inceliyordu.

"Beni onunla tanıştırsanıza, eğlenceli biri olmalı."

"Onun kadar sıkıcı ve somurtkan biri olamaz, şekerim, ama kendisi pek bir gözde."

Mösyö Armand de Montrivau, o günlerde genel bir merak konusu olduğundan habersizdi. O bunu Paris'in ihtiyaç duyduğu ve dönem dönem depreşen abartılı bir ilgi ve yapay heyecan tutkusunu tatmin etmek için birkaç gün yanıp tutuşup sonra unuttuğu o kısa ömürlü idollerden çok daha fazla hak ediyordu. Armand de Montrivau cumhuriyete soylu bir şekilde hizmet eden ve General Joubert'le[26] birlikte Novi'de ölen General de Montrivau'nun tek oğluydu. Yetim kalan çocuk Bonaparte'ın ilgilenmesiyle Chalons okuluna yerleştirilmiş ve savaş alanında ölen başka generallerin çocuklarıyla birlikte Fransa Cumhuriyeti'nin koruması altına girmişti. Hiçbir serveti olmaksızın bu okuldan çıktıktan sonra, topçu ordusuna girdi. Fontaineblau felaketi sırasında henüz bir tabur komutanıydı. Armand de Montrivau'nun bağlı olduğu ordu ona pek az ilerleme şansı sunmaktaydı: Önce, subay sayısı ordunun başka bölümlerinde olduğundan çok daha sınırlıydı; sonra, topçu birliğinin savunduğu liberal ve neredeyse cumhuriyetçi fikirler, düşünmeye alışmış bilgili adamların bir araya geldiği bir topluluğun İmparator'da uyandırdığı korkular, pek çoğunun askerlikte yükselmesine engeldi. Bu yüzden, generalliğe yükselen subaylar, genel yasaların tersine her zaman ordunun en parlak bireyleri olmuyordu, çünkü vasat olanlar daha az korku uyandırmaktaydı. Topçu birliği ordunun içinde apayrı bir bölüm oluşturuyor ve ancak savaş alanında Napoléon'a ait oluyordu. Armand de Montrivau'nun kariyerinde yaşadığı gecikmeleri açıklayan bu genel nedenlere bir de kişiliğinden ve karakterinden ileri gelen başka nedenler eklendi.

Dünyada yapayalnızdı, yirmi yaşından beri, merkezinde Napoléon'un yaşadığı bu insan fırtınasının içine atılmıştı ve

26 Petrus Jacobus Joubert: (1834-1900), Piet Joubert olarak da bilinen, 1880'dan 1900'a kadar Kuzey Afrika Cumhuriyeti'nin ordularını yönetmiş ünlü komutan. (y. n.)

kendi dışında düşünecek kimsesi olmadığından, her gün ölmeye hazırdı, sadece özsaygısı ve görevini yapmış olma duygusuyla var olmaya alışmıştı. Bütün utangaç insanlar gibi her zaman sessizdi; ama utangaçlığı cesaretsizlikten değildi, onu kibirle gösteriş yapmaktan alıkoyan bir çeşit edep duygusuydu bu. Savaş alanlarındaki korkusuzluğu hiç de caka satarak böbürlenen cinsten değildi; her şeyi görür, arkadaşlarına sakin sakin isabetli tavsiyelerde bulunur, güllelere karşı yürür, isabet etmesin diye de tam zamanında yere yatardı. İyi biriydi ama sağlam duruşu onu kibirli ve katı biri gibi gösteriyordu. Her şeyde matematiksel bir katılıktaydı, ne pozisyonunun getirdiği görevler ne de bir olayın sonuçları konusunda ikiyüzlü bir duruşu kabul ediyordu. Utanılacak hiçbir işin içine karışmıyor, asla kendisi için bir şey istemiyordu; kısacası, güçlerini ya da hislerini bütün boyutlarıyla geliştirecek bir şey bulamadıklarından hayata bağlanmadan yaşayan, zaferi küçümseyecek kadar da filozof ruhlu o meçhul büyük insanlardan biriydi.

Kendisinden korkulur, saygı duyulur, pek sevilmezdi. İnsanlar kendilerinden üstün olmamıza izin verirler ama kendileri kadar alçalmamızı asla bağışlamazlar. Bu yüzden de büyük karakterlere karşı besledikleri his azıcık nefret ve korku olmadan olmaz. Onurun fazlası onlar için sessizce geçiştirilecek bir şeydir ve bunu ne yaşayanlarda ne de ölülerde bağışlarlar.

Montrivau, Napoléon'un Fontaineblau'da tahttan feragat etmesinin ardından, soylu olmasına ve unvanına rağmen, yarım aylık bağlanarak görevinden alındı. Efsanevi dürüstlüğü, onun İmparatorluk kartalına adanan yeminlere bağlılığını bilen Savaş Bakanlığı'nı ürkütmüştü. Yüz Günler sırasında muhafız albayı oldu ve Waterloo'da cephede kaldı. Yaraları yüzünden Belçika'dan ayrılamadığı için Loire ordusunda yer alamadı; ama krallık hükümeti Yüz Günler sırasında verilen rütbeleri tanımak istemedi, Arınand de Montrivau da Fransa'yı terk etti. General de Montrivau, girişimci ruhunun, o za-

mana kadar savaşın yaşattıklarıyla tatmin olan o yüksek fikirlerin peşine takılarak ve büyük yarar sağlayan projelere karşı duyduğu içgüdüsel dürüstlükle Yukarı Mısır'ı ve Afrika'nın bilinmeyen kısımlarını, özellikle de günümüzde bilim adamları arasında çok büyük ilgi uyandıran orta kısımdaki bölgeleri keşfetmek amacıyla bir gemiye bindi. Bilimsel keşif seferi uzun ve meşakkatli oldu. Coğrafi ya da endüstriyel sorunları canla başla araştırmış, bunları çözmeye yönelik değerli notlar toplamış ve pek çok engeli aşıp Afrika'nın kalbine kadar ulaşmışken, aldatılarak vahşi bir kabilenin eline düştü. Soyuldu, esir edildi ve iki yıl boyunca çöllerde dolaştırılarak her an ölümle tehdit edildi, acımasız çocukların eğlendikleri bir hayvan bile onun kadar kötü muameleye uğramadı. Esaretin her türlü dehşetine güçlü bedeni ve sağlam ruhu sayesinde katlanabildi; ama bir mucizeye benzeyen kaçışı sırasında neredeyse bütün enerjisi tükendi. Yarı baygın, paçavralar içinde ve silik şeylerden başka bir şey hatırlamaz bir halde Senegal'deki Fransız sömürgesine ulaştı. Yolculuğu boyunca yaptığı o sonsuz fedakârlıklar, Afrika lehçelerini incelemesi, keşif ve gözlemleri, hepsi hepsi kaybolmuştu. Tek bir olay, onun ne acılar çektiğini anlatacaktır. Esir düştüğü kabilenin şeyhinin çocukları birkaç gün boyunca atın aşık kemiklerini fırlatıp isabet ettirmeye dayanan bir oyunda kafasına nişan alarak eğlenmişlerdi.

Montrivau 1818 yılı ortalarında Paris'e döndü, kendini iflas etmiş, korumasız bir halde buldu, böyle bir şeyi de zaten istemiyordu. Ne olursa olsun, kazanılmış haklarının tanınması bile olsa, birilerinden bir şey istemektense yirmi defa ölürdü. Düşmanlıklar, çektiği acılar küçücük şeylere bile tepki göstermesine neden olmuştu ve adına vicdan dediğimiz o manevi varlığın karşısında insan onurunu koruma alışkanlığı, görünüşte en ilgisiz davranışlara bile değer vermesine neden oluyordu. Bu arada, Paris'in belli başlı bilim adamlarıyla ve bilgili birkaç askerle ilişkileri sayesinde hem değeri, hem de maceraları duyulmuş oldu. Kaçışının, esaretinin, yolculuk

hikâyesinin ayrıntılarından öyle bir soğukkanlılık, zekâ ve cesaret ortaya çıkıyordu ki, bilmeden, Paris salonlarında pek sık rastlanan ama devam etmesi için sanatçılardan görülmemiş bir çaba isteyen gelip geçici bir şöhret kazandı.

O yılın sonuna doğru, konumu aniden değişti. Yoksulken, zenginleşti ya da en azından dışarıdan bakıldığında zenginliğin bütün avantajlarına sahip oldu. Orduya güç kazandırmak amacıyla yetenekli insanları kendisine bağlamaya çalışan krallık hükümeti, dürüstlükleri ve bilinen karakterleri sayesinde sadakatleri garanti olan eski subaylara bir takım imtiyazlar tanıdı. Mösyö de Montrivau yeniden kadroya alındı, rütbesini geri aldı, eksilen maaşına kavuştu ve Krallık Muhafız Alayı'na kabul edildi. Bütün bu lütuflar Marki de Montrivau'ya o en küçük bir talepte bulunmadan peş peşe geldi. Onun kendine yakıştıramayacağı kişisel girişimleri dostları üstlendi.

Sonra, alışkanlıklarının tersine ki bunlar da birdenbire değişmişti, yüksek sosyeteye karıştı, çok iyi karşılandı ve her yerde büyük itibar gördü. Hayatında bir çıkış yolu bulmuşa benziyordu; ama bütün her şey içinde olup bitiyordu, dışarıdan hiçbir şey belli olmuyordu. Yüksek tabaka arasında ciddi ve ağırbaşlı, sessiz ve soğuk bir yüzle dolaşıyordu. Paris salonlarını dolduran bildik çehreler yığını arasında yepyeni bir yüz olarak belirgin biçimde öne çıktığı için gerçekten çok sükse yaptı. Konuşması, yalnız insanların ya da vahşilerin dili gibi az ve özdü. Çekingenliği kendini beğenmişlik olarak görüldü ve çok hoşa gitti. Onda tuhaf ve büyük bir şeyler vardı, o kurnazca yaltaklanmalarından, en güçlü erkekleri bile tuzaklarına düşürüp en sarsılmaz akılları bozan manevralarından kaçtıkça, kadınlar bu çok farklı karaktere daha da vuruldular. Mösyö de Montrivau'nun bu küçük Paris maymunluklarından hiçbir şey anladığı yoktu, onun ruhu ancak güzel duyguların yankılanan titreşimlerine cevap verebilirdi. Maceralarından ve hayatından süzülen şiir olmasa, ondan habersiz onu göklere çıkaran dalkavukları olmasa, ilgileneceği kadını bek-

leyen gururun zaferi olmasa, anında yüz üstü bırakılırdı. Bu yüzden Langeais düşesinin merakı doğal olduğu kadar yoğundu da. Bu adam raslantı eseri bir gece önce ilgisini çekmişti, çünkü o gece Mösyö de Montrivau'nun seyahat hikâyesinde özellikle bir kadının kıvrak hayal gücü üzerinde çok büyük bir etki uyandıran bir sahneyi anlatırlarken dinlemişti. Mösyö de Montrivau Nil'in kaynaklarına doğru yaptığı bir keşif gezisinde, rehberlerinden biriyle seyahat yıllıklarında rastlanan en olağanüstü çatışmayı yaşamış. Önünde aşılması gereken bir çöl varmış ve keşif yapmak istediği yere ancak yürüyerek gidebilirmiş. Onu oraya tek bir rehber götürebilirmiş. Gözü kara subayın birçok bilimsel sorunun çözümünü bulacağını düşündüğü bölgenin o kısmına o zamana kadar hiçbir gezgin girememiş. Gerek ülkedeki yaşlıların gerekse rehberin çizdiği tablolara rağmen bu korkunç yolculuğu göze almış. Mücadele etmek zorunda kalacağı korkunç zorlukların bilinciyle iyice bilenen cesaretini toplayarak sabah yola çıkmış. Bütün bir gün yürüdükten sonra, akşam her adımda ayağının altından kaçar gibi olan zeminin kayganlığı yüzünden hiç tatmadığı bir yorgunluk hissederek kumun üstünde yatmış. Bu arada, ertesi gün şafak söker sökmez tekrar yola koyulması gerektiğini de biliyormuş; ama rehber onu gün ortasına doğru hedefine yetiştireceğine söz vermiş. Bu söz onu cesaretlendirmiş, gücünü toplamasını sağlamış ve bilime hafiften lanetler okuyarak ağrılarına rağmen yola devam etmiş; ama rehberin önünde sızlanmaktan utandığı için, acılarını saklamış. Günün üçte biri boyunca yürüdükten sonra, takatinin tükendiğini ve yürümekten ayaklarına kan oturduğunu hissederek, artık yaklaştık mı diye sormuş.

"Bir saat sonra," demiş rehber. Armand ruhunda bir saatlik güç daha bulup devam etmiş.

Bir saat akıp gitmiş, açık deniz kadar sonsuz kumluk ufukta bile olsa, ne palmiyeleri ne de tepeleriyle seyahatinin sonunu haber veren dağları görüyormuş. Durmuş, rehbere bağırıp çağırmış, daha ileri gitmeyi reddetmiş, onu kendisini

ölüme götürmekle, kandırmakla suçlamış; sonra alev alev yanan yanaklarından öfke ve yorgunluk yaşları dökülmüş; yürüyünce yeniden baş gösteren acısından iki büklümmüş ve çöldeki susuzluk yüzünden boğazı sanki yapış yapış gibiymiş. Kılı bile kıpırdamayan rehber alaycı bir edayla onun sızlanmalarını dinliyor, bir yandan da Doğuluların görünüşteki kayıtsızlığıyla, neredeyse karartılmış altın gibi siyaha çalan kumların üzerindeki fark edilmeyecek kadar belirsiz hareketleri inceliyormuş.

"Yanılmışım," diye devam etmiş soğuk soğuk. "Bu yoldan geçmeyeli o kadar uzun zaman oldu ki, artık izleri tanıyamıyorum; doğru yoldayız ama daha iki saatlik yol yürümemiz lazım."

Adam haklı olabilir, diye düşünmüş, Mösyö de Montrivau. Sonra, sanki görünmez bir bağla celladına bağlanan bir mahkûm gibi bağlandığı gaddar Afrikalıyı güçlükle takip ederek yola koyulmuş. İki saat daha geçmiş, Fransız enerjisinin son kırıntılarını da harcamış ama ufuk bomboşmuş, ortada ne palmiyeler varmış ne de dağlar. Artık sesini yükseltecek, inleyip sızlanacak mecali de kalmamış, bunun üzerine ölmek için kuma uzanmış; ama bakışından en gözü pek adam bile korkarmış, sanki tek başına ölmek istemediğini ilan eder gibiymiş. Rehberi tam bir şeytan gibi, güçlü olduğunun bilincinde, sakin bir bakışla karşılık verirken, onu öylece yerde uzanmış bir halde bırakmış, ama kurbanının kendini kaybetmesi durumunda, kaçabileceği bir mesafede durmaktan da geri kalmamış. Sonunda, Mösyö de Montrivau gücünü toplayıp son bir lanet daha okumuş. Rehber ona yaklaşıp dik dik bakmış ve susmasını söyleyerek şöyle demiş: "Bizi hiç dinlemeden, seni götürdüğüm yere gitmeyi isteyen sen değil miydin? Beni seni kandırmakla suçluyorsun: Bunu yapmasaydım, sen buralara kadar gelemezdin. Gerçeği mi istiyorsun, al sana. Daha önümüzde beş saatlik bir yol var, geri de dönemeyiz. Kalbini yokla, yeterince cesaretin yoksa, işte hançerim."

Acıyla insan gücünün bu korkunç uzlaşması karşısında neye uğradığını şaşıran Mösyö de Montrivau barbardan aşağı kalmak istememiş; Avrupalı gururundan bir nebze taze cesaret daha toplayarak ayağa kalkıp rehberini izlemiş. Beş saat geçmiş, Mösyö de Montrivau hâlâ bir şey göremiyormuş, ölgün gözlerle rehbere bakmış; işte o zaman Nübyeli onu omuzlarına almış, iyice havaya kaldırıp, yüz adım kadar ilerde, etrafı batan güneşin ışıklarıyla aydınlanmış yeşilliklerle ve nefis bir ormanla çevrili gölü göstermiş. Uçsuz bucaksız bir granit katmanının yakınına varmışlar, o nefis manzara granitin altında gömülü gibi duruyormuş. Armand yeniden doğduğunu sanmış ve rehberi olacak o zeki ve cesur dev onu granitin üzerindeki izleri belirsiz sıcak ve kaygan keçi yollarında sırtında taşıyarak bağlılık görevini tamamlamış. Montrivau bir tarafta kum cehennemini, diğerinde ise bu çöllerin en güzel vahasındaki yeryüzü cennetini görüyormuş.

Bu şiir dolu insanın dış görünüşünden zaten çarpılan düşes, onun gece düşlerini kurduğu Marki de Montrivau olduğunu öğrenince daha da vurulmuştu. Çölün kızgın kumlarında onunla beraber olmak, kâbuslarında onu görmek, bu yapıdaki bir kadın için eğleneceğine dair hoş bir kehanet değil miydi? Hiçbir erkek Armand kadar karakteriyle uyumlu bir çehreye sahip olamaz, bakışları hiç bu kadar merak uyandıramazdı. Kocaman ve küt kafasının en karakteristik özelliği, yüzünü kapatan siyah ve gür bir saç yığınıydı, bu saç biçimiyle General Kléber'i[27] hatırlatıyor, sert alın yapısı, yüz şekli, gözlerindeki durgun cüretkârlık ve köşeli hatlarının ifade ettiği bir çeşit fevrilikle de generale çok benziyordu. Boyu kısa, göğsü genişti, bir aslan gibi adaleliydi.

Yürürkenki hal ve tavrından, hareketlerinden, en küçük jestinden hem kendini karşısındakine kabul ettiren bir gücünden emin olma hali, hem de despotik bir hava okunuyor-

27 Jean Baptiste Kléber: (1753-1800) Fransız Devrim Savaşları sırasında görev yapan Fransız general. (y. n.)

du. Belki sadece doğruyu istediğinden olacak, hiçbir şeyin iradesine karşı koyamayacağını biliyor gibiydi. Bununla beraber, gerçekten güçlü insanların hepsinde olduğu gibi, konuşması yumuşak, tavırları sade ve iyiliği doğaldı. Yalnız, bütün bu güzelim nitelikler, adamın duygularının gazaba geldiği, kararlarından asla şaşmadığı, fiiliyatta korkunçlaştığı vahim koşullarda yok olup gidebilir gibiydi. Ona dikkatle bakan biri, alaya olan meylini ele veren, dudaklarının kenarında yer etmiş kıvrımı fark edebilirdi.

Düşes de Langeais, bu adamı elde etmenin anlık bir bedele mâl olacağını düşünerek, Düşes de Maufrigneuse'ün markiyi kendisine takdim etmek üzere gidip getirmesine kadar geçen kısacık sürede, onu âşıklarından biri yapmaya, ona hepsinden fazla değer vermeye, onu kendisine bağlamaya ve ona bütün işvesini göstermeye kesin olarak karar verdi. Bu bir fanteziydi, Lope de Vega'ya ya da Calderon'a *Bahçıvanın Köpeği*'ni[28] yazdırtan cinsten, tam bir düşes kaprisiydi. Bu adam hiçbir kadının olmasın istedi ama kendisini de ona ait olarak hayal etmedi. Düşes de Langeais işveli kadın rollerini oynamak için doğadan gereken nitelikleri almış, eğitimi de bunu iyice pekiştirmişti. Kadınlar onu kıskanmakta, erkekler sevmekte haklıydılar. Aşk uyandıracak, aşkı hak edecek ve aşkı devam ettirecek şeyler konusunda hiçbir eksiği yoktu. Güzellik tarzı, hal ve tavırları, konuşması, duruşu ona bir kadının gücünün bilincinde olduğu anlamına gelebilen doğal bir koketlik bahşetmekte birleşmişti. Endamı hoştu, hareketleri fazla kibarlıktan belki biraz abartılıydı, bu da onu suçlayabileceğiniz tek yapmacıktı. En küçük bir el hareketinden o çok kendine has cümle kurgusuna, bakışındaki riyakâr tarza kadar her şeyi ahenk içindeydi. Görünüşünde öne çıkan ka-

---

28 Lope de Vega: İspanyol dramaturg ve şairi (1562-1635), *El Porro del Hortolano (Bahçıvanın Köpeği)* adlı eserinde bir işi yüzüne gözüne bulaştırıp başkasına da bırakmayan bir adamın halini anlatır. Bahçıvanın köpeği salata yemez ama kimseye de yedirmez. Genç bir kadın sevdiği adamın başkasıyla evlenmesine razı olmaz ama kendi de evlenmez. (ç. n.)

rakter, yapısında var olan Fransız değişkenliğinin bozamadığı zarif bir asaletti. Sürekli bir anı bir anına uymayan bu tavırların erkekler üzerinde muazzam bir çekiciliği vardı. Yeleğini ya da üstündeki ıvır zıvırı çıkartırken sevgililerin en tatlısı gibi görünüyor olmalıydı. Gerçekten de, anlamlı bakışlarının pervasızlığında, sesinin okşayıcı tonlamalarında, sözlerinin tatlılığında aşkın bütün hazları birer tohum halinde mevcuttu. Düşes, dindarlığıyla boşuna yalanlamaya kalksa da, içinde soylu bir yosma olduğunu belli ediyordu. Bir akşam boyunca yanında oturan kişi onu bir neşeli bir melankolik bulurdu, oysa ne melankoliyi ne de neşeyi oynar gibi bir hali vardı. Canı istediğinde sevimli, küçümser, küstah ya da samimi olmasını bilirdi. İyi biri gibi görünüyordu ve öyleydi de. Onun durumunda, kötü olacak kadar alçalmasını gerektiren hiçbir şey yoktu. Zaman zaman kendini kuşkudan uzak ve kurnaz, heyecanlanacak kadar duygusal, zaman zaman da kalp kıracak kadar katı ve duyarsız göstermesini biliyordu. Ama onu iyi betimlemek için, birbirine en karşıt kadınlık hallerini bir bir sıralamak gerekirdi; özetle, düşes nasıl olmak ya da görünmek istiyorsa, oydu. Biraz uzunca yüzünde bir zarafet, Ortaçağ figürlerini hatırlatan ince, süzgün bir şeyler vardı. Teni solgun, hafifçe pembeydi. Deyim yerindeyse tek kusuru, her şeyine sinmiş aşırı bir incelikti.

Mösyö de Montrivau, Düşes de Langeais'ye takdim edilmesine memnuniyetle izin verdi; düşes de ince bir nezaketle havadan sudan konuşmalardan uzak duran insanların alışkanlığıyla onu sorulara da, iltifatlara da boğup yormadan ama üstün bir erkeğin gururunu okşayacak saygılı bir nezaketle karşıladı, çünkü üstünlük bir erkekte duygu adına ne varsa, kadının keşfetmesini sağlayacak bir davranış inceliğinin bulunmasını gerektirir. Düşes biraz meraklı göründüyse de, bunu bakışlarıyla yaptı; iltifat ettiyse, bunu hal ve tavırlarıyla belli etti; ve o cilveli sözleriyle, göstermesini herkesten iyi bildiği o rafine hoşa gitme arzusuyla döktürdü. Ama konuşmaları bir bakıma mektubun sadece ana hatlarıydı, orada

asıl meramın söyleneceği bir hamiş de olmalıydı. Kelimelere sadece vurguların, tebessümlerin anlam verdiği yarım saatlik bir hoşbeşten sonra, Mösyö de Montrivau kibarca çekilmek ister gibi göründü, düşes anlamlı bir jestle onu durdurdu.

"Mösyö," dedi, "sizinle sohbet etme zevkini tattığım şu birkaç dakika size de yeterince cazip geldi mi bilmiyorum, eğer öyleyse, sizi yarın evime davet etmeme izin verin; sizinle kendi evimde olma isteğimin çok bencilce bulunmasından korkarım. Eğer kabul edip beni mutlu ederseniz, beni her akşam saat ona kadar evde bulabilirsiniz."

Bu sözler öylesine işveli bir tonda söylenmişti ki Mösyö de Montrivau daveti geri çeviremedi. Kendini yeniden kadınların biraz uzağında duran erkek gruplarının arasına attığında, pek çok arkadaşı yarı şaka, yarı ciddi, Düşes de Langeais'nin gösterdiği olağanüstü yakınlık yüzünden onu kutladı. Bu zorlu, bu parlak fetih hiç kuşku yok ki gerçekleşmiş ve zaferi de muhafız topçu birliğine düşmüştü. Bir defa kabul edilmeye görsün, bu konunun eğlenmeye bayılan, şakaların çok kısa ömürlü olması dolayısıyla herkesin daha dalındayken koparmaya can attığı Paris salonlarından birinde esinlendirdiği tatlı tatsız şakaları hayal etmek hiç zor değil.

Bu aptalca konuşmalar farkında olmadan generalin ruhunu okşadı. Durduğu yerden bakışları bin bir bulanık düşünceyle düşese doğru çevrildi ve Fransa'da güzellikleriyle gözlerini büyüleyen hiçbir kadının ona, toy bir hayal gücünün bir sevgilide olmasını isteyebileceği erdemlerin, kusurların, ahenklerin böylesine hoş bir ifadesini sunamadığını kendine itiraf etmek zorunda kaldı. Kaderi onu hangi konuma yerleştirirse yerleştirsin, hangi erkek hayalinde bile olsa, seçtiği kadında, daima dileklerinin gerçekleştiğini görmesini sağlayan ahlaki, fiziksel ve sosyal olmak üzere üç kat mükemmelliğe rastlayınca ruhunda tarifi imkânsız bir haz hissetmemiştir ki? Bu gönül okşayıcı üçü bir aradalık bir aşk nedeni değilse de, elbette bu duygunun en büyük taşıyıcısıdır. Geçen yüzyılın derin ahlakçılarından biri, "Kibir olmadan,"

diyordu, "aşk nekahetteki bir hastadır." Sevilen kişinin üstünlüğünde hem erkek, hem de kadın için, hazlarla dolu bir zenginlik vardır. Onunla beraberken kendimize olan saygımızın hiçbir zaman yara almayacağını; onun hiçbir zaman küçümseyen bakışlarla incitilemeyecek kadar soylu, etrafı finans dünyasının bugün var yarın yok krallarının etrafını da kuşatan parıltıya eş bir parıltıyla sarılacak kadar zengin, ince bir takılınayla asla aşağılanamayacak kadar zeki ve kendi cinsine rakip olacak kadar güzel olduğunu bilmek her şey demek değilse bile, çok şey değil midir? Bir erkek bu düşünceleri göz açıp kapayıncaya kadar aklından geçirir. Ama bunları aklına sokan kadın, henüz tomurcuklanmış tutkusunun geleceği içinde ona zarafetin bir anı bir anına uymayan hoşluklarını, bakir bir ruhun saflığını, işveli bir kadın giysinin binlerce kıvrımını, aşkın tehlikelerini de sunuyorsa, bunlar en soğuk adamın bile kalbini hoplatmaz mı?

İşte Mösyö de Montrivau'nun kadın konusunda içinde bulunduğu durum böyleydi ve geçmişteki hayatı da bir bakıma olayın tuhaflığının sorumlusu oldu. Genç yaşta Fransa savaşlarının dağdağası içine fırlatılmış, daima savaş alanlarında yaşamış olduğundan, handan hana yol alan telaşlı bir yolcu geçtiği memleketi ne kadar tanırsa, o da kadınları o kadar tanıyordu. Voltaire'in hayatı hakkında seksen yaşında söylediğini, belki o da kendi hayatı için söyleyebilirdi ve pişmanlık duyacağı fazlaca bir saçmalığı yoktu. O yaşta aşkta, gizlice Faublas'ı[29] okuyan bir delikanlı kadar terütazeydi. Kadınlar hakkında bilmediği yoktu: Ama aşk hakkında hiçbir şey bilmiyordu; duygular bahsindeki bakirliği yüzünden içi yepyeni arzularla doluyordu. Yoksulluk ya da yükselme hırsının, sanat ya da bilimin kendilerini mahkûm ettiği çalışmalara kapılıp sürüklenen bazı erkekler de Mösyö de Montrivau'nun kendini savaşın hayhuyuna ve hayatındaki olayların akışına

29 Faublas: Jean -Babtiste Louvet de Couvray'in (1790-1797) romanı. Şövalye Faublas'ın aşklarının anlatıldığı bu çok okunan romanda aşkta serbestlik ve androjenlik konuları işlenir. (ç. n.)

kaptırmasına benzer bu tuhaf durumu yaşarlar ama bunu nadiren itiraf ederler. Paris'te bütün erkekler sevmiş olmak zorundadır. Hiçbir kadının istemediği erkeği hiçbir kadın istemez. Fransa'da o yaygın böbürlenme âdetinin söylettiği yalanlar, budala sanılma korkusundan ileri gelir, Fransa'da ise budala yerine konulmak, ülkeden olmamakla birdir. Mösyö de Montrivau o an hem şiddetli bir arzuya, kavurucu çöl sıcaklarında kabaran bir arzuya kapıldı, hem de yakıcı baskısını henüz tatmamış olduğu bir yürek hoplamasıyla sarsıldı. Haşin olduğu kadar güçlü bir iradeye de sahip olan bu adam heyecanlarını bastırmasını bildi; ama ilgisiz şeylerden konuşurken bir yandan da kendi içine çekiliyor ve bu kadına sahip olacağına dair yeminler ediyordu, bir tek bu düşünceyle aşka atılabilirdi. Duyduğu arzu, birlikte yaşadığı Arapların tarzında bir yemine dönüştü; ettikleri yemini kendileriyle kaderleri arasında bir hesaplaşma olarak gören ve kaderlerini ettikleri yeminle kutsallaşan eylemin başarısına bağlayan, bu başarı uğruna ölmeyi sadece bir çare olarak gören Araplar. Genç bir adam içinden şöyle derdi: "Düşes de Langeais'nin metresim olmasını isterdim!" Bir başkası: "Düşes de Langeais tarafından sevilen adam şanslı keratanın teki olacak!" Ama general şöyle dedi: "Benim metresim Madam de Langeais olacak." Eğer kalbi bakir ve aşkı bir din haline getiren bir adam böylesi bir düşünceye kapılırsa, nasıl bir cehenneme adım attığından habersizdir.

Mösyö de Montrivau salondan apar topar çıkıp gitti ve ilk aşk hummasının nöbetleriyle kıvranarak evine döndü. Eğer bir adam orta yaşlarına yaklaşıp da, hâlâ çocukluğundaki inançları, hayalleri, içinden geldiği gibi davranmaları, hırçınlıkları korumuşsa, ilk hareketi arzuladığı şeye sahip olmak için, deyim yerindeyse elini uzatıp onu almak olacaktır; sonra, onu kendisinden ayıran ve aşılması hemen hemen olanaksız mesafeleri tartınca, çocuklar gibi arzu nesnesini büsbütün kıymete bindiren bir şaşkınlığa, bir sabırsızlığa kapılır, titrer ya da ağlar. Yani, Armand de Montrivau ruhunu allak

bullak eden fırtınalı düşüncelerin ardından ertesi gün kendini gerçek aşkın baskısıyla daha da yoğunlaşan duyularının pençesi altında buldu. Bir gece önce son derece rahat davrandığı bu kadın ertesi gün en aziz, en korkutucu güç haline gelmişti. O andan itibaren bu kadın onun için dünya ve hayat demek oldu. Bu kadının kendisinde uyandırdığı en hafif iç geçirmeleri hatırlamak bile, o zamana kadar hissetmiş olduğu en büyük sevinçleri, en derin yaraları gölgede bırakıyordu. En hızlı devrimler bile insanın sadece çıkarlarına dokunurken, bir tutku tüm duygularını altüst eder. Oysa çıkarlardan çok duygularıyla yaşayanlar için, zekâ ve lenflerden çok ruhu ve kanı olanlar için sahici bir aşk hayatın baştan sona değişmesi sonucunu getirir. Yani Armand de Montrivau tek bir düşünceyle, tek bir kalemde bütün geçmiş hayatını siliverdi. Bir çocuk gibi defalarca kendine, "Gideyim mi? Gitmeyeyim mi?" diye sorduktan sonra, giyindi, akşam saat sekize doğru Langeais konağına geldi ve kadının, hayır kadının değil, dün akşam ışıklar altında tüller, ipek danteller, ince örtüler içinde taptaze, tertemiz bir genç kız gibi gördüğü tanrıçanın yanına kabul edildi. Sanki bir savaş alanında atılacak ilk top ateşi söz konusuymuş gibi, taşkınlık içinde aşkını ilan etmeye gelmişti. Zavallı okullu çocuk!

Buğular içindeki peri kızını maharetle kıvrımlar verilmiş kahverengi kaşmir bir bornoza sarınmış vaziyette karanlık bir dinlenme odasında rehavet içinde bir divana uzanmış olarak buldu. Madam de Langeais ayağa kalkmadı bile, ince bir tülün içine toplanınakla beraber dağınık saçlarıyla başını gösterdi sadece. Sonra, kendinden uzakta bir yere yerleştirilmiş tek bir mumun titrek ışığının yarattığı loşlukta Montrivau'nun gözüne mermer kadar beyaz görünen eliyle oturmasını işaret etti ve ona ışık kadar yumuşak gelen bir sesle şöyle dedi: "Eğer siz olmasaydınız, sayın marki, teklifsiz görüştüğüm bir dost ya da pek ilgilenmediğim herhangi biri olsaydı, sizi kapıdan çevirirdim. Korkunç rahatsızım, görüyorsunuz."

Armand içinden şöyle dedi:

"Çekip gideceğim."

"Ama," diye devam etti düşes, saf subayın hastalık ateşine verdiği ateşli bir bakışla bakarak, "arayı fazla açmadığınız için çok duygulandığım bu güzel ziyaretiniz içime mi doğdu, bilemiyorum, başımın o dumanlı havasından bir anda sıyrılıverdiğini hissettim."

"O halde kalabilirim," dedi Montrivau.

"Aaa! Giderseniz çok kızarım. Daha bu sabah kendi kendime, herhalde üzerinizde en küçük bir etki bile bırakmadığımı; kuşkusuz davetimi Parisli kadınların bol keseden rasgele dağıttıkları sıradan cümlelerden biri olarak gördüğünüzü söylüyordum ve vefasızlığınızı da çoktan bağışlamıştım. Çöllerden gelen bir adam semtimizin dostluklarında ne kadar seçici olduğunu bilmek zorunda değildir."

Yarı mırıldanarak söylenen bu tatlı sözler ağızdan teker teker döküldüler ve onları söyletiyor görünen, bir sevinç duygusuyla yüklü gibiydiler. Düşes migreninin tüm avantajlarından yararlanmak istiyordu ve hesapları da tam bir başarıyla sonuçlandı. Zavallı asker gerçekten de bu kadının göstermelik ağrıları yüzünden acı çekmekteydi. Hz. İsa'nın çilesinin hikâyesini dinleyen Crillon misali, o da kadının başındaki dumanlara kılıç çekmeye hazırdı. Ah! Peki, o zaman, bu hasta kadına onda uyandırdığı aşktan söz açmaya nasıl cüret ederdi? Armand, bu kadar üstün bir kadına paldır küldür ilan-ı aşk edemeyeceğini çoktan anlamış bulunuyordu. Tek bir düşüncede duygunun bütün inceliklerini ve ruhun beklentilerini anladı. Sevmek, meramını anlatmak, dilenircesine istemek, beklemek demek değil midir? Hissedilen bu aşkı kanıtlamak da gerekmiyor muydu? Dili tutulmuş, soylular semtinin görgü kuralları yüzünden, migrenin ihtişamı yüzünden ve gerçek aşkın çekingenlikleri yüzünden donup kalmış gibiydi. Ama içinde sıcaklığın, çöllerin sonsuzluğunun parıldadığı gözlerinin, panter gözleri kadar sakin ve göz kapaklarını nadiren indirdiği gözlerinin bakışını dünyada hiç-

bir güç perdeleyemezdi. Düşes, içini aşk ve ışıkla dolduran bu dik bakışları çok sevdi.

"Madam düşes," diye cevap verdi Armand, "nezaketinizin bende uyandırdığı minnettarlığı iyi ifade edememekten korkarım. Şu anda tek bir dileğim var, sizin ağrılarınızı dindirebilmek."

"İzninizle, şundan kurtulayım. Şimdi çok sıcakladım," dedi zarif bir hareketle ayaklarını örten yastığı fırlatıp o bembeyaz ayaklarını gözler önüne sererek.

"Madam, Asya'da ayaklarınız neredeyse on bin altın sikke ederdi."

"Gezgin iltifatı," dedi düşes gülümseyerek.

Bu zeki kadın, sert tabiatlı Montrivau'yu abuk sabuk, havadan sudan, beylik konularla dolu, Montrivau'nun da askeri dille söylersek, Napoléon'la savaşan Arşidük Karlvari manevralarla takip ettiği bir konuşmaya sürüklemekten zevk aldı. Minik adımlarla içinden çıkılmaz bir labirente sürüklediği ve kendinden utanır vaziyette orada bırakmak istediği bu aşk acemisinin ağzından zorla koparttığı saçmalıkların sayısına bakarak, uç veren bu tutkunun ne kadar engin olduğunu görüp hınzırca eğlendi. Bu adamla alay etmekle işe başlamıştı ama ona zamanı unutturmaktan da zevk alıyordu. İlk ziyaretin uzun sürmesi çoğu zaman bir iltifat sayılır ama Armand buna kanmadı. Ünlü gezgin her telden çalıp hiçbir şey söylemeden bir saattir bu odadaydı ve kendini bu kadının elinde bir oyuncaktan farksız hissediyordu ki düşes olduğu yerde doğrulup oturdu, başındaki tülü alıp boynuna koydu, dirseğine yaslandı, sayesinde tamamen iyileştiğini söyleyerek onu onurlandırdıktan sonra, odadaki şamdanların yakılması için zili çaldı. Düşesin mutlak ataletinin ardından zarif mi zarif hareketler geldi. Mösyö de Montrivau'ya döndü, onun ağzından kopardığı ve kendisini şiddetle ilgilendiriyormuşa benzeyen bir ifşaata cevaben: "Hiç âşık olmadığınızı düşündürterek benimle alay etmek istiyorsunuz siz. İşte bizimle beraberlerken, erkeklerin en büyük iddiası. Biz de

inandık. Sırf nezaketten! Bu konuda neye inanacağımızı kendimizden bilmez miyiz biz? Hayatında bir kez olsun âşık olma fırsatını bulamamış erkek nerede? Ama bizi kandırmak hoşunuza gidiyor, biz zavallı aptal kadınlar da, bunu yapmanıza ses çıkarmıyoruz, çünkü sizin bu kandırmacalarınız da bizim tertemiz duygularımızın üstünlüğüne sunulan bir iltifat oluyor."

Bu son cümle, bu acemi âşığı bir uçurumun dibine fırlatılıp atılan bir top, düşesiyse kendi gökkubbesine doğru havalanan bir melek yapan bir azamet ve gurur ifadesiyle söylenmişti.

"Hay aksi!" diye haykırıyordu, Armand de Montrivau, içinden, "bu vahşi yaratığa seni seviyorum demek için ne yapmalıyım?"

Bunu çoktan yirmi kez söylemiş, daha doğrusu düşes bunu onun gözlerinden yirmi defa okumuş ve bu gerçekten büyük adamın aşkında kendisi için bir eğlencelik, ilginçlikten uzak hayatına katacağı bir ilginçlik görmüştü. Bu yüzden de, kalbine girmesine izin vermeden önce etrafına büyük bir ustalıkla erkeğin bir bir fethetmesi gereken bir takım tabyalar dikmeye hazırlanıyordu. Düşesin kaprislerinin oyuncağı olan Montrivau, tıpkı bir çocuğun işkence ettiği ve bir parmaktan diğerine zıplayarak ilerlediğini sanırken, zalim celladının hep aynı noktada tuttuğu bir böcek gibi badireden badireye atlarken hep olduğu yerde sayacaktı. Gene de düşes anlatılmaz bir mutlulukla bu karakter sahibi adamın sözlerinde yalan olmadığını anladı. Arınand sahiden de hiç âşık olmamıştı. Kendinden hoşnutsuz, düşesten daha da hoşnutsuz bir halde çıkıp gidecekti ki; düşes tek bir kelimesiyle, bir bakışıyla, tek bir jestle silebileceğini bildiği asık bir surat görüp keyiflendi.

"Yarın akşam gelecek misiniz?" dedi. "Baloya gidiyorum, sizi saat ona kadar beklerim."

Ertesi gün Montrivau günün büyük bir kısmını çalışma odasının penceresinde oturup sayısız miktarda yaprak sigara

tüttürerek geçirdi. Bu şekilde giyinme saatine kadar vakit öldürüp Langeais konağına gidebilirdi. Bu adamın ne kadar değerli olduğunu bilenler için, onu bu kadar küçülmüş, bu kadar pısmış görmek, ışınları dünyaları kucaklayacak bu beynin boyutlarının hoppa bir metresin yatak odasının boyutlarına inip daraldığını bilmek çok acı olurdu. Ama o da mutluluğu içinde kendisini şimdiden o kadar küçük düşmüş hissediyordu ki, hayatını kurtarmak için de olsa, bu aşkı en yakın arkadaşlarından birine dahi itiraf edemezdi. Seven bir erkeğin üzerine çöken çekinme duygusunun içinde her zaman biraz utanç yok mudur ve kadına gurur veren şey de onun bu şekilde küçülmesi değil midir? Sonuçta, erkeklerde kadınların anlayamadıkları bir çekingenlik ve neredeyse hepsini aşklarının sırrını, belki de onlara ağır gelen o sırrı erkeklerden önce ortalığa dökmeye iten bu türden bin bir sebep yok mudur?

"Mösyö," dedi uşak, "madam düşesi göremezsiniz, giyiniyor ve burada beklemenizi rica ediyor."

Armand salonda dolaşarak en küçük ayrıntıya bile sinmiş zevki inceledi. Kişiyi ve aklındakileri anlamadan önce, ondan gelen ve alışkanlıklarını ele veren şeylere hayran olurken, Madam de Langeais'ye tutuldu. Yaklaşık bir saat sonra, düşes sessizce odasından çıktı. Montrivau döndü, onun bir gölge hafifliğiyle yürüdüğünü görerek içi titredi. Düşes yanına geldi ama küçük burjuvalar gibi: "Beni nasıl buldunuz?" demedi. Kendinden emindi ve sabit bakışları şöyle diyordu: "Sizin hoşunuza gitmek için böyle süslendim." İpeksi bir tenin ışıltısını daha da öne çıkartan canlı tonlardaki kıvrımlarıyla o tül bulutunu bu koket kadının boynuna ancak yaşlı bir iyilik perisi, meçhul bir prensese kılavuzluk eden bir sağdıç dolayabilirdi. Düşes göz kamaştırıcıydı. Süslemeleri saç tuvaletindeki çiçeklerde de devam eden elbisesinin açık mavisi, renk zenginliğiyle tamamen uçuculaşmış narin hatlarına dolgunluk veriyordu; Armand'a doğru hızla süzülürken, eşarbının yanlardan sarkan iki ucu havalanmış ve yiğit asker onu suların üstünde, kaynaşıp tek vücut olmuş gibi görün-

dükleri çiçekler arasında dönüp duran o güzelim mavi böceklere benzetmekten kendini alamamıştı.

"Sizi beklettim," dedi kadınların bir erkeğin hoşuna gitmek istediklerinde takınmayı bildikleri ses tonuyla.

"İlahi varlığı da sizin kadar güzel bulacaksam, sonsuza kadar beklemeye razıyım; ama güzelliğinizden söz etmek sizin için iltifat sayılmaz, siz ancak tapınılmaya layık olabilirsiniz. Bırakın da, sadece eşarbınızı öpeyim."

"Aaa!" dedi düşes, gururlu bir jestle, "ben size elimi verecek kadar saygı besliyorum."

Ve hâlâ nemli elini öpmesi için erkeğe uzattı. Parfümlü banyosundan yeni çıkmış bir kadının eli o yumuşacık tarifsiz tazeliğini, iç gıcıklayıcı tesiri dudaklardan ruha inen o kadife yumuşaklığını korur. Bu yüzden, görünüşte masum olan bu öpücük, kalbinde ne kadar aşk varsa, duyularında da o kadar şehvet olan sevdalı bir erkekte korkunç fırtınalar kopartabilir."

"Hep böyle uzatacak mısınız bana?" diye sordu general çekinerek, bu tehlikeli eli öperken.

"Evet, ama orada duracağız," dedi düşes, gülümseyerek.

Oturdu ve eldivenlerini takarken çok beceriksiz davrandı, çünkü daracık deriyi parmaklarına geçirirken, bir yandan da tekrarladığı hareketlere hayran hayran baka kalan Mösyö de Montrivau'ya bakıyordu.

"Ah! Çok iyi," dedi, "sözünüzü tuttunuz, ben dakikliği severim. Majesteleri dakikliğin kralların nezaketi olduğunu söyler; ama ben, sizin bana karşı dakikliğinizin saygı dolu bir iltifat olduğuna inanıyorum. Ha, öyle değil mi, ha? Söylesenize."

Sonra onu mutluluktan dili tutulmuş ve incir çekirdeğini doldurmayan bu şeyler yüzünden keyfi yerinde bulunca, yalancı bir dostluk ifadesiyle göz ucuyla ona baktı. Ah! Düşes kadınlık mesleğinden fevkalade anlıyordu, bir erkek kendini ne kadar alçaltırsa, onu o kadar yükseltmesini ve erkeğin o şapşal duygusallıklara düşmek için attığı her adımda onu

boş iltifatlarla ödüllendirmesini çok güzel biliyordu.

"Saat dokuzda gelmeyi asla unutmayacaksınız."

"Evet, ama her akşam baloya mı gideceksiniz yani?"

"Nerden bileyim?" diye cevap verdi düşes, aklına eseni yaptığını ve bir sevgilinin onu böyle kabul etmesi gerektiğini itiraf etmek ister gibi de, çocuksu bir hareketle omuzlarını kaldırdı.

"Zaten," diye devam etti, "sizin için önemi var mı? Beni oraya siz götüreceksiniz."

"Bu akşam," dedi, "zor olacak, uygun giyinmedim."

"Bana öyle geliyor ki," dedi ona gururla bakarken, "eğer kıyafetinizden rahatsız olacak biri varsa, o da benim. Ama bilin ki, gezgin bey, benim koluma kabul ettiğim adam daima modanın üstündedir, onu eleştirmeye kimse cesaret edemez. Görüyorum ki, siz sosyeteyi tanımıyorsunuz, bu yüzden sizi daha çok seviyorum."

Markiyi modayı takip eden bir kadının boş zevklerine alıştırmaya çalışırken, daha şimdiden yüksek tabakanın sığlığının içine atmış oluyordu.

"Benim için bir düşüncesizlik yapmak istiyorsa," dedi Armand içinden, "onu engellemem saçmalık olur. Galiba beni seviyor ve herhalde, sosyeteyi benim kadar da hakir görmüyor! Öyleyse, yaşasın balo!"

Kuşkusuz düşes, generalin çizmeler ve siyah kravatla peşinden baloya geldiğini görenlerin, adamın ona tutkuyla âşık olduğuna inanmakta hiç tereddüt etmeyeceğini düşünmüştü. Şık sosyete kraliçesinin kendisi uğruna itibarını tehlikeye atmak istediğini görmekten mutluluk duyan general, umutlanırken esprili oldu. Hoşa gideceğinden emin, bir gece önce kalbini sıkıştıran baskıyı hissetmeden düşüncelerini ve duygularını açtı. Anlatması kadar dinlemesi de hoş ilk itiraflarla dolu bu içeriği zengin ve hararetli konuşma, Madam de Langeais'yi mest etti ya da bu hoş cilveleşmeleri hayalinde kurdu; ama gece yarısını çalınca hınzır hınzır duvar saatine baktı.

"Ah! Bana baloyu kaçırtacaksınız," dedi şaşkınlık ve kendini unutmuş olmanın kızgınlığını belli ederek. Sonra, Arınand'ın kalbini yerinden hoplatan bir gülümsemeyle zevk aldığı şeylerin değiştiğini söyleyerek kendini savundu.

"Madam de Beauséant'a[30] söz vermiştim," diye ekledi. "Hepsi beni bekliyor."

"İyi o zaman, gidin."

"Hayır, devam edin," dedi. "Kalıyorum. Doğu maceralarınız beni büyülüyor. Bana bütün hayatınızı anlatın. Yürekli bir adamın hissettiği acılara katılmak hoşuma gider, çünkü onları ben de hissediyorum, sahiden!" Eşarbıyla oynuyor, onu kıvırıp büküyor, bir iç huzursuzluğunu ve derin düşünceleri ele veriyormuşçasına sabırsız hareketlerle çekiştiriyordu.

"Bizler hiçbir şeyiz," diye devam etti. "Ah! Değersiz insanlarız biz, bencil ve hoppayız. Fazla eğlenmek yüzünden sıkılmaktan başka bir şey bilmiyoruz. Aramızda hayatının anlamını anlayan yok. Eskiden Fransa'da kadınlar birer iyilik ışığıydı, ağlayanları yatıştırmak, büyük erdemleri cesaretlendirmek, sanatçıları ödüllendirmek ve onların hayatlarını soylu düşüncelerle canlandırmak için yaşarlardı. Eğer yüksek tabaka bu kadar küçüldüyse, vebali bizim. Siz beni bu dünyadan ve balodan nefret ettirdiniz. Hayır, ben sizin için büyük bir fedakârlıkta bulunmuyorum." Eşarbıyla oynamaya son verdi, çiçekle oynarken, sonunda bütün yaprakları koparıp atan çocuk gibi eşarbı kıvırıp uzağa fırlattı ve böylece o kuğu boynunu gösterebildi. Zili çaldı.

"Dışarı çıkmayacağım," dedi uşağına. Sonra, bu emri gözlerindeki korku ifadesiyle bir itiraf, bir ilk, bir büyük yakınlık olarak kabul ettirmek için o upuzun mavi gözlerini mahcup mahcup Armand'a çevirdi.

"Çok çile çekmişsiniz," dedi düşüncelerle dolu bir aradan sonra ve kalplerinde olmasa da kadınların dilinde çoğu

---

30 Madam de Beauséant: Balzac'ın *Goriot Baba* romanında bir kahramanı. (ç. n.)

zaman var olan o acımayla.

"Hayır," diye cevap verdi Armand. "Ben bugüne kadar mutluluğun ne olduğunu bilmiyormuşum."

"Biliyorsunuz işte," dedi riyakâr ve kurnaz bir ifadeyle gözlerinin altından ona bakarak.

"Ama, bundan böyle benim için mutluluk, sizi görmek, siz dinlemek değil mi... Şimdiye kadar sadece acı çekmişim, şimdiyse mutsuz olabileceğimi anlıyorum."

"Yeter, yeter," dedi düşes, "haydi gidin, gece yarısı oldu, kurallara uyalım. Ben baloya gitmedim, siz vardınız. İnsanları konuşturmayalım. Elveda. Ne diyeceğimi bilmiyorum, ama migren iyidir ve insanı asla yalancı çıkarmaz."

"Yarın da mı balo var?" diye sordu marki.

"Sanırım buna alışacaksınız. Evet, yarın da baloya gideceğiz."

Arınand oradan dünyanın en mutlu erkeği olarak çıktı ve her akşam sessiz bir uzlaşmayla kendisine ayrılan bir saatte Madam de Langeais'nin evine geldi. Bu hikâyeyi, akışı bir kadının ruh haline göre, duygular coştuğunda kelimelerle atışarak, kelimeler düşünceye cevap veremez olduğunda duygusal sızlanmalarla bir ilerleyip bir duraklayan gizli konuşmaların şiirselliği gibi adım adım ilerletmek sıkıcı ve benzeri güzel hatıraları olan pek çok genç için de gereksiz bir tekrar olurdu. Bu yüzden, bu Penelope usulü ince işçilikteki ilerlemeleri kaydetmek için, belki de duyguların somut ifadelerine bakmak gerekir. Bu cümleden olarak, düşesle Arınand de Montrivau'nun ilk karşılamalarından birkaç gün sonra, evin gediklisi olan general sevgilisinin doymak bilmez ellerini öpme hakkını tümüyle elde etmiş bulunuyordu. Madam de Langeais'nin gittiği her yerde kaçınılmaz olarak Mösyö de Montrivau da boy gösteriyordu ve bazı insanlar ona şaka yollu *düşesin emir eri* adını takmışlardı. Arınand'ın konumu kendisine daha şimdiden gıpta edenler, kıskananlar, düşmanlar kazandırmıştı. Madam de Langeais amacına ulaşmıştı. Marki çok sayıdaki hayranının arasına karışıyor ve toplum içinde

herkesten öne çıkarak, onun lütfuna mazhar olmakla böbürlenenleri aşağılamasına hizmet ediyordu.

"Şurası kesin ki," diyordu Madam de Sérizy, "Mösyö de Montrivau düşesin en çok ayırdığı erkek."

Paris'te *bir kadın tarafından ayrı tutulma*'nın ne anlama geldiğini bilmeyen var mı? İşler böylece mükemmel yolunda gidiyordu. General hakkında ballandırılarak anlatılan şeyler onu öylesine korkulur kıldı ki, işini bilen gençler düşes üzerindeki emellerinden sessiz sedasız vazgeçtiler ve ancak sosyetedeki çıkarları adına kullanmak için, isminden, kişiliğinden yararlanmak için, Madam de Langeais'nin sevgililerinden birini kapmaya bayılan ikinci dereceden bazı nüfuzlu kadınlarla daha kolay anlaşmak için onun çevresinde kaldılar. Düşesin gözleri, gururu sayesinde yutmadığı bu ihanet ve anlaşmaları fark edecek kadar keskindi. Bu yüzden de, onu çok seven Prens Talleyrand'ın dediği gibi, bu *denk olmayan* evlilikleri her yana çekilebilecek zehir zemberek sözlerle yerden yere vurup intikamını çok güzel almasını biliyordu. Kendisinden korkulmasında ve olağanüstü esprili bir insan olarak kabul edilmesinde o küçümseyen alaylarının katkısı hiç de az değildi. Kendisi tek sır vermeden başkalarının sırlarıyla eğlenerek erdemliye çıkmış namını böylece pekiştiriyordu. Bununla birlikte, iki ay sıkı fıkılıktan sonra, Mösyö de Montrivau'nun Saint-Germain semtinin cilveli davranışlarındaki inceliklerden hiçbir şey anlamadığını ve Paris çıtkırıldımlığını ciddiye aldığını gören düşes ruhunun derinliklerinde belli belirsiz bir korkuya kapıldı. "Bu adam," demişti yaşlı piskopos temsilcisi de Pamiers, "kartalların soyundan, onu ehlileştiremezsiniz, eğer dikkat etmezseniz, o sizi kapıp kendi inine götürecek." Kurnaz ihtiyarın, Madam de Langeais'nin bir kehanet olmasından korktuğu bu sözleri söylediği akşamın ertesi günü düşes markiyi kendinden nefret ettirmeye çalıştı, nobran, hırçın, ters ve nefretlik davrandı ama Armand meleksi bir yumuşak başlılıkla çabalarını boşa çıkardı. Bu kadın büyük karakter sahibi insanların sonsuz iyiliği hakkında

o kadar az şey biliyordu ki, sızlanmalarına karşılık veren zarif şakalardan derin biçimde etkilendi. Kavga çıkartmak istiyordu ama karşısında sevgi kanıtları bulmuştu. Bunun üzerine direndi.

"Size tapan bir erkek," dedi Armand, "hoşunuza gitmeyecek ne yapmış olabilir?"

"Benim hoşuma gitmiyor değilsiniz," diye cevap verdi düşes, aniden yumuşayıp alttan alarak; ama neden itibarımı tehlikeye atmak istiyorsunuz? Siz benim için sadece bir dost olabilirsiniz. Bunu bilmiyor muydunuz? Ben sizde gerçek dostluğun sezgilerini ve inceliklerini görmek isterdim, böylece ne bana olan saygınızdan ne de sizinle beraberken aldığım zevkten mahrum kalırdım."

"Sadece *dostunuz* olmak mı?" diye haykırdı Mösyö de Montrivau, bu korkunç kelime başına şimşek gibi inmişti. "Ben bana bahşettiğiniz o tatlı saatlerin inancıyla kalbinizde uyuyor uyanıyorum; bugünse kalkmış, bana hayat veren gizli umutlarımı hiç nedensiz söndürerek eğleniyorsunuz. Bana bunca sadakat sözü verdirdikten ve kapris yapmaktan başka şey bilmeyen kadınlardan ne kadar tiksindiğinizi gösterdikten sonra, tıpkı Parisli kadınlar gibi sizin için de asla aşk değil, sadece tutkuların var olduğunu mu anlatmak istiyorsunuz? O halde neden hayatımı istediniz ve neden kabul ettiniz?"

"Hata yaptım, dostum. Evet, karşılığını veremeyecek olduktan sonra, ve vermemesi de gerekirken, bir kadının kendini böyle sarhoşluklara kaptırması hatadır."

"Anlıyorum, siz sadece azıcık koketlik yaptınız ve..."

"Koketlik mi? Ben koketlikten nefret ederim. Armand, koket olmak, birçok erkeğe umut verip kendini vermemek demektir. Kendini herkese vermek hafif meşrepliktir. Benim, âdetlerimizden algıladığım budur. Ama nüktedanlarla melankolik, gamsızlarla neşeli, gözü yükseklerde olanlarla politik olmak; gözle görülür bir hayranlıkla gevezeleri dinlemek, askerlerle savaşa ilgi göstermek, insan severlerle ülkenin iyi-

liği için yanıp tutuşmak, herkesin ağzına bir parmakçık bal çalıp pohpohlamak bana tıpkı saçımıza çiçekler takmak, elmaslar, eldivenler ve kıyafetler kadar gerekli geliyor. Sohbet süslenmenin manevi kısmıdır, tüylü şapkayla başlayıp bitirilir. Siz bunlara koketlik mi diyorsunuz? Ama ben size asla başkalarına davrandığım gibi davranmadım. Dostum, ben sizinle olduğum gibiyim. Fikirlerinizi her zaman paylaşmadım ve bir tartışmadan sonra siz beni ikna ettiğinizde ne kadar mutlu olduğumu görmediniz mi? Uzatmayalım, sizi seviyorum ben, ama sadece dindar ve namuslu bir kadının sevmesine izin verildiği şekilde. Çok düşündüm. Ben evliyim, Armand. Mösyö de Langeais ile yaşadığım hayat tarzı kalbime hükmetmekte beni özgür bırakıyorsa da, yasalar ve toplum kuralları şahsımla ilgili karar verme hakkını elimden aldı. Hangi sınıftan olursa olsun, namusu lekelenen bir kadın toplumdan dışlandığını görür ve ben bizim fedakârlıklarımızın sonucunu üstlenmesini bilen bir tek erkeğe olsun rastlamadım. Dahası, söylendiğine göre Matmazel de Rochefide'le evlenecek olan Mösyö d'Ajuda ile Madam de Beauséant'ın herkesçe beklenen ayrılıkları, erkeklerin terk ediş sebebinin neredeyse her zaman tam da bu fedakârlıklar olduğunu gösterdi. Eğer beni samimi olarak sevseydiniz, bir süre beni görmeyi keserdiniz! Ben, sizin için her türlü boş gururu bir yana bırakıyorum; bu hiçbir şey ifade etmiyor mu? Hiçbir erkeğin bağlanmadığı bir kadın hakkında neler söylenmez ki? Ah! Kalpsizdir, zekâsı kıttır, ruhsuzdur, en çok da çekicilikten uzaktır. Ah! Kendini beğendirme meraklısı kadınlar hakkımda demediklerini koymayacak, bende görüp gocundukları meziyetlerimi benden çalacaklar. İtibarım bana kaldıktan sonra, rakibelerimin hasletlerimi tartıştıklarını görmüşüm, ne gam? Bu hasletler elbette onların olmayacak. Haydi, dostum, sizin için bu kadar çok şey feda eden biri için bir şeyler yapın! Daha az gelin, bu yüzden sizi daha az sevecek değilim."

"Ah!" diye cevap verdi Armand, "yaralı bir kalbin derin

alaycılığıyla, kötü yazarlara göre aşk ancak hayallerle beslenir! Görüyorum ki, bundan doğru bir şey yokmuş, benim de sevildiğimi hayal etmem lazımmış. Ama bakın, öyle düşünceler vardır ki kapanmayan yaralar gibidir: Siz benim son inançlarımdan biriydiniz ve şu anda dünyada her şeyin sahte olduğunu fark ediyorum."

Düşes gülümsemeye başladı.

"Evet," diye devam etti Montrivau, kısık bir sesle, "beni döndürmek istediğiniz Katolik inancınız insanların kendileri için uydurduğu bir yalan; umut geleceğe dayalı bir yalan; gurur kendi kendimize söylediğimiz bir yalan; merhamet, bilgelik, dehşet yalan hesaplar. Benim mutluluğum da bir yalan olacak, kendi kendimi kandırmalı ve hep bir eküye karşılık bir Louis altını vermeye razı olmalıyım. Eğer siz beni görmekten bu kadar kolay vazgeçebiliyorsanız, eğer beni ne dost ne sevgili olarak görüyorsanız, beni sevmiyorsunuzdur! Ben, zavallı çılgın da, bunu kendi kendime söylüyorum, bunu biliyorum ama seviyorum."

"Aman Tanrım, zavallı Armandcığım, sinirleniyorsunuz."

"Sinirleniyor muyum?"

"Evet, size ihtiyatlı olalım dedim diye, her şeyin bittiğini sanıyorsunuz."

Aslında, âşığının gözlerinden fışkıran öfke karşısında mest olmuştu. O anda onu hırpalıyor, üzüyordu ama bir yandan da inceliyor, fizyonomisindeki en küçük değişikliğe dikkat kesiliyordu. General, bazı saf insanların başına geldiği gibi, hiç itirazsız yüce gönüllülük gösterme bahtsızlığında bulunmuş olsaydı, ezik bulunur ve sevmesini bilmediğine hükmedilerek sonsuza dek aforoz edilirdi. Çoğu kadın maneviyatının çiğnendiğini hissetmek ister. Ancak kaba kuvvete teslim olmak, kadın ruhunu okşayan şeylerden değil midir? Ama Armand düşesin kurnazca hazırladığı tuzağı fark edecek kadar bilgili değildi. Sevdalandıklarında, güçlü erkeklerin ruhu nasıl da çocuklaşır!

"Eğer istediğiniz sadece görünüşü kurtarmaksa, dedi saf saf, ben hazırım..."

"Sadece görünüşü kurtarmak mı, diye haykırdı düşes sözünü keserek, ne yani, siz beni ne sanıyorsunuz? Küçücük de olsa, sizin olacağımı düşündürme hakkını verdim mi ben size?"

"Aa öyle mi, o halde biz neden bahsediyoruz?" diye sordu Montrivau.

"Ama Mösyö, beni korkutuyorsunuz. Hayır, pardon, teşekkürler," diye devam etti sonra, soğuk bir tonla, "Teşekkürler Armand: İstemeden ihtiyatsızlık edecekken, siz beni tam zamanında uyardınız, inanın dostum. Acı çekmesini bildiğinizi söylüyorsunuz. Ben de acı çekebilirim. Birbirimizi görmeye bir son verelim; sonra, her ikimiz de biraz sakinleşince, evet, o zaman kendimize toplumun da onaylayacağı bir mutluluk kurmayı düşünürüz. Ben gencim, Armand, incelikten yoksun bir adam yirmi dört yaşındaki bir kadına pek çok saçmalık ve çılgınlık yaptırabilirdi. Ama siz! Siz benim dostum olacaksınız, bunun için bana söz verin."

"Yirmi dört yaşındaki bir kadın hesap yapmasını bilir," diye cevap verdi general. Odadaki divana oturdu ve ellerini başının arasına alıp öylece kaldı. "Beni seviyor musunuz, Madam?" diye sordu başını kaldırıp kararlılıkla dolu yüzünü ona göstererek. "Açıkça söyleyin: Evet mi, hayır mı?"

Düşes, 19. yüzyılda belinde kılıç taşıyan erkek görmeye görmeye, artık pek az kadını korkutan o ucuz numarayla ölümle tehdit edilse, bu sorgulama karşısında olduğu kadar dehşete kapılmazdı; ama öyle kaş, kirpik hareketleri, kısık bakışlar, titreyen dudaklar vardır ki, şiddetle, bir mıknatıs gibi saldıkları dehşeti size hissettirmezler mi?

"Ah!" dedi düşes, "eğer özgür olsaydım, eğer..."

"Eee! Bizi rahatsız eden kocanız mı yani?" diye bağırdı general sevinçle, geniş adımlarla odada dolaşıyordu. "Sevgili Antoinette, ben bütün Rusya'nın çarının bile sahip olmadığı mutlak bir güce sahibim. Ben kaderle anlaşırım; sosyal ola-

rak onu tıpkı bir saat kurar gibi, canımın istediği gibi ileri geri alırım. Bizim politik aygıtımızda kaderi yönetmek, düpedüz onun çarklarını bilmek demek değil midir? Çok uzun sürmeyecek, serbest kalacaksınız, o zaman verdiğiniz sözü hatırlayın."

"Armand," diye bağırdı düşes, "ne demek istiyorsunuz? Yüce Tanrım! Benim bir cinayetin maşası olacağımı mı sanıyorsunuz? Ölmemi mi istiyorsunuz? Hiç din, iman yok mu sizde? Ben Tanrı'dan korkarım. Her ne kadar Mösyö de Langeais'den nefret etmek için çok haklı nedenlerim varsa da, hiçbir şekilde onun kötülüğünü dilemem."

Farkında olmadan şöminenin mermerinde parmaklarıyla tempo tutan Mösyö de Montrivau sakin bir havayla düşese bakmakla yetindi.

"Dostum," dedi düşes, sözüne devam ederek, "ona karşı saygılı olun. Beni sevmez, bana iyi davranmaz ama ona karşı yerine getirilmesi gereken görevlerim var. Ona yönelttiğiniz felaket tehditlerini engellemek için neler yapmam ki?"

"Dinleyin," diye devam etti, bir an sessizlikten sonra, "artık size ayrılmaktan bahsetmeyeceğim, eskisi gibi buraya geleceksiniz, öpmeniz için alnımı daima size uzatacağım; ara sıra bunu reddettiysem, aslında bu sırf koketliktendi. Ama anlaşalım," dedi onun yaklaştığını görünce. "Hayranlarımın sayısını çoğaltmama, gündüz saatlerinde eskisinden daha fazlasını evime kabul etmeme göz yumacaksınız: Hoppalığı daha da ileri götürmek istiyorum, görünüşte size çok fena davranmak, ayrılmış gibi yapmak istiyorum; siz de bana daha seyrek geleceksiniz ve sonra, daha sonra..."

Bu sözleri söylerken, generalin beline sarılmasına göz yumdu, Montrivau'nun kollarında, aşkın bütün hazlarını vaat ediyormuş gibi bu sımsıkı sarılışta, çoğu kadının kapıldığı yoğun hazzı hisseder gibi oldu; kuşkusuz bazı şeyleri kendi kendine de itiraf etmek arzusundaydı, çünkü ayaklarının ucunda yükselerek alnını Arınand'ın ateşli dudaklarına uzattı.

"Sonrası," diye söz aldı Montrivau, "artık bana kocanızdan bahsetmeyeceksiniz: Artık onu düşünmemelisiniz."

Madam de Langeais sessizliğini korudu.

"En azından," dedi anlamlı bir suskunluktan sonra, "azarlamadan, terslenmeden, istediğim her şeyi yapacaksınız, tamam mı, söyleyin dostum? Beni korkutmak istemediniz mi? Haydi ama itiraf edin? Siz kafanızda böyle cinayetler düşünüp tasarlayamayacak kadar iyi birisiniz. Yoksa benim hiç bilmediğim sırlarınız mı var sizin? Nasıl oluyor da kadere hükmedebiliyorsunuz yani?"

"Bana kalbinizi verdiğinizi teyit ettiğiniz bir anda size ne cevap vereceğimi bildiğim için çok mutluyum. Size güveniyorum, Antoinette, ne şüphelerim olacak ne de yersiz kıskançlıklarım. Ama eğer tesadüfler sizi serbest kılarsa, birleşeceğiz..."

"Tesadüfler, Armand," dedi düşes, bir sürü şeyle doluya benzeyen ve bu tür kadınların, sesiyle oynayan bir opera şarkıcısı gibi, hiç düşünmeden yaptığı o hoş baş hareketlerinden biriyle. "Tam anlamıyla tesadüfler," diye tekrarladı. "Şunu iyi bilin: Sizin hatanız yüzünden Mösyö de Langeais'nin başına bir şey gelirse, asla sizin olamam."

İkisi de birbirinden memnun, ayrıldılar. Düşes, toplum içinde konuşma ve davranışlarıyla Mösyö de Montrivau'nun kesinlikle âşığı olmadığını kanıtlamasını sağlayacak bir barış antlaşması yapmıştı. Fettan kadın, daha ileri gitmesine keyfince dur dediği o küçük didişmeler sırasındaki kaçamaklardan gayrı lütuf göstermeyerek erkeği kendinden bıktıracağını sanıyordu. Bir gece önce vermeye razı olduğu imtiyazları ertesi gün reddetmesini çok güzel biliyordu, bedensel olarak erdemli kalmaya öylesine ciddi biçimde kararlıydı ki, ancak çok âşık kadınlar için tehlikeli olabilecek bu ön sevişmelerde hiçbir sakınca görmüyordu. Kocasından ayrı yaşayan bir düşes, çok uzun zamandır zaten geçerliliği kalmamış bir evliliği feda etmekle sonuçta aşka pek az şey sunmuş oluyordu. Bu arada, müphem mi müphem bir söz kopardığı ve bir eşin

evliliğe olan inancını bahane ederek aşkı reddetmek amacıyla ileri sürebileceği itirazları sonsuza kadar savuşturduğu için çok mutlu olan Montrivau, biraz daha alan kazandığı için kendi kendini kutluyordu. Bu yüzden, kendisine naz niyaz bahşedilen nimetlerden yararlanma hakkını bir süre tepe tepe kullandı. Hiç bu kadar çocuk olmayan bu adam, kendini ilk aşkı hayatın en nadide şeyi yapan her türlü haşarılığa teslim etti. Ruhunu ve tutkularından doğan ama tatminsiz kalan tüm enerjisini bu kadının ellerine, lüle lüle buklelerini öptüğü sarı saçlarına, tertemiz bulduğu parlak alnına yayarken yeniden küçülüyordu. Aşk içinde yüzen, sıcacık bir duygunun manyetik sızıntılarına yenik düşen düşes, sonsuza kadar ayrılmalarına neden olabilecek bir tartışma çıkarmaktan çekiniyordu. Bu narin yaratık, kendinden hoşnutluğun kök salmış heyecanlarını, Parisli kadınların bayıldıkları zevk alma taklitlerini dinin gerekleriyle uzlaştırmaya çalışırken, sandığından çok daha fazla kadındı. Her pazar ilahiler dinliyor, hiçbir ayini kaçırmıyordu; sonra, akşam olunca durmadan bastırılan arzuların yarattığı o sarhoş edici şehvete dalıyordu.

Armand'la Madam de Langeais, cinsel perhizlerinin uyandırdığı ve bu perhizin ödülü olan tahriklerle Hint fakirlerine benziyorlardı. Belki de düşes aşkı, kuşkusuz herkese masum gelecek ama aklından geçen cüretkâr düşüncelerin fena halde ahlaksızlaştırdığı bu kardeş kardeş okşamalarda eritmişti. Yoksa o hiç bitmeyen gelgitlerindeki anlaşılmaz gizem başka türlü nasıl açıklanırdı? Her sabah kapısını Marki de Montrivau'ya kapamaya karar veriyor; sonra her akşam, kararlaştırılan saatte kendini onun cazibesine bırakıyordu. Nazlı bir direnmenin ardından, daha uysal bir kadın oluyordu; konuşmaları tatlılaşıyor, ağzından bal akıyordu; iki âşık ancak böyle olabilirdi. Düşes en pırıltılı esprilerini, en akla ziyan cilvelerini döktürüyordu; sonra, âşığının ruhunu ve duyularını tahrik edip de, adam onu yakaladığında, kendisini hırpalamasını, kıvrandırmasını istiyordu ama şehvette *nec*

plus ultra'sı vardı, yani onun için şehvet bir yere kadardı; erkek o noktaya gelip de, ateşine boyun eğerek her defasında sınırları aşacak gibi olduğunda, düşes sinirleniyordu. Bir nedeni olmadan hiçbir kadın kendini aşktan mahrum edemez, kendini aşka bırakmaktan doğal bir şey yoktur; bu yüzden Madam de Langeais çok geçmeden etrafını, aşılması ilkinden de zor ikinci bir savunma hattıyla kuşattı. Din korkusundan dem vurmaya başladı. Hiçbir Kilise Babası Tanrı'nın yüceliğini onun kadar güzel savunmamıştır; hiçbir ses yüce Tanrı'nın gazabını düşesin sesi kadar inandırıcı ifade edememiştir. Düşes ne dua cümleleri kullanıyordu ne de abartılı sözler. Hayır, onun kendine has *bir dili* vardı. Armand'ın en ateşli yakarışlarına gözyaşlarıyla ıslanmış bakışlarla, korkunç bir duygu yoğunluğu ifade eden bir jestle cevap veriyordu; aman dileyerek onu susturuyordu; bir kelime daha işitmek istemiyordu, yoksa kendini bırakacaktı ve suçluluk dolu bir mutluluktansa ölmeyi tercih ederdi. Bu şirin oyuncu, içinde kopan ve bir an için zorlukla bastırdığı çatışmalar yüzünden kısılmış sesiyle:

"Bu sadece Tanrı'ya karşı gelmek olur!" diyordu. İnsanları, bütün dünyayı sizin için seve seve feda ederdim; ama siz bir anlık bir zevk için benden bütün geleceğimi isteyerek bencillik ediyorsunuz. Haydi ama! Mutlu değil misiniz?" diye eklerken elini uzatıp, âşığının karşısına, adamın daima bir teselli gibi yetinmek zorunda kaldığı sere serpe bir kılık içinde çıkıyordu.

Ya ateşli şehvetiyle onu hiç yaşamadığı heyecanlara gark eden bir erkeği elinde tutmak için ya da zayıflığından, acele tarafından birkaç öpücüğe göz yumduktan sonra, hemen korkmuş gibi yapıyor, kızarıyor ve kanepe kendisi için tehlikeli olmaya başladığı an Armand'ı kanepeden kovuyordu.

"Sizin zevkleriniz kefaretini benim ödediğim günahlar Armand; bana günah çıkartmalara, pişmanlıklara mal olacak, diye bağırıyordu."

Montrivau kendini bu aristokrat kadının yanında öylece

kala kalmış görünce Tanrı'ya küfretmeye, lanetler okumaya başlıyordu. O zaman da düşes kızıyordu.

"Ama dostum," diyordu düşes, sert bir ifadeyle, "sizin Tanrı'ya inanmayı neden reddettiğinizi anlamıyorum, çünkü insanlara inanmak imkânsız. Susun, böyle konuşmayın; sözde Tanrı'yı öldürdüğünü iddia eden liberalizmin saçmalıklarını benimsemeyecek kadar büyük bir ruhunuz var sizin."

Kadın canla başla savunduğu mutlakıyet kuramlarıyla onu bu mahremiyet dolu odadan fersah fersah uzaklara fırlatarak öfkelendirdiğinde, sevişmeye devam edemeyen Armand için bu teolojik ve politik tartışmalar onu sakinleştirecek soğuk duş vazifesini görüyordu. Pek az kadın demokrat olmaya cesaret eder, çünkü o zaman duygu bahsindeki despotluklarıyla fazlasıyla çelişkiye düşerler. Ama generalin sık sık yelesini salladığı da oluyordu, o zaman politikaya falan boş veriyor, bir aslan gibi kükrüyor, boşa çıkan hamlelere girişiyor, avının üstüne atlıyor, bastırılamayacak kadar ortadaki kalbini ve aklındakileri taşımaya daha fazla dayanamayarak, aşkından mecnun bir halde sevgilisine geri dönüyordu. Kadın kendini baştan çıkaracak kışkırtıcı bir fanteziyle içinin gıcıklandığını hissettiği an, o odadan çıkmasını da biliyordu; orada soluduğu arzu yüklü havayı terk ediyor, salona geçiyor, piyanoya oturuyor, modern müziğin en tatlı parçalarını söylüyor ve bazen ona aman vermeyen ama yenme gücünü bulduğu tensel aşkı böylece bastırıyordu. Böyle anlarda düşes Armand'ın gözünde çok yüceliyordu: Rol yapmıyordu, sahiciydi, zavallı âşık da sevildiğini sanıyordu. Bu bencilce direniş, Armand'ın düşesi bir azize ve erdemli bir kadın gibi görmesine neden oluyor, topçu generali boynunu büküp platonik aşktan dem vuruyordu! Madam de Langeais kendi çıkarı için dinle yeterince oynadıktan sonra, konuyu bu defa Armand'ın şahsında işlemeye başladı: Onu Hıristiyanlık duygularına döndürmek istedi, ona askerler için *Génie du Christianisme*'i (Hıristiyanlığın ruhu) hazırlatıp verdi. Montrivau'nun sabrı taştı, düşesin baskısını boğucu buldu. Düşes

ise, terslik olsun diye Armand'ın kafasını bıktırırcasına Tanrı fikriyle doldurup, Tanrı'nın onu ürkütücü olmaya başlayan bir inatla hedefine doğru ilerleyen bu adamdan kurtarıp kurtaramayacağını görmek istedi. Zaten, manevi didişmeyi sonsuza kadar sürdürecekmiş gibi görünen her türlü tartışmayı uzatmaktan zevk alıyordu; çünkü arkasından farklı biçimde tehlikeli maddi bir didişme geliyordu.

Ama evlilik yasaları adına yapılan karşı çıkışlar, bu duygusal savaşın *sivil dönemini* temsil ediyorsa, şimdiki de *dini dönemi* temsil edecekti ve tıpkı önceki gibi krize girecek ve şiddeti hafifleyecekti. Bir akşam, tesadüfen eve çok erken gelen Armand, Madam de Langeais'nin vicdanının rehberi Rahip Gondrand'ı, yediği akşam yemeğini ve günah çıkartan müridinin tatlı günahlarını sindirmekle meşgul bir adam gibi şöminenin başındaki koltuğa yerleşmiş vaziyette buldu. Sakin yüzlü, sert ifadeli ağızlı, hınzırca sorgulayıcı bakışlı, duruşunda gerçek bir ruhban soyluluğu taşıyan ve şimdiden mor renkli piskopos kıyafeti içindeki bu cildi terütaze ve dinlenmiş haldeki adamı görünce Montrivau'nun yüzü tuhaf bir şekilde asıldı ve kimseyi selamlamadan sessiz kaldı. General aşkından sıyrıldığında sezgilerinde yanılmayan bir insandı; müstakbel piskoposla birkaç bakış teati ettikten sonra, düşesin aşkının bir silah gibi kuşandığı bütün o engellerin bu adamın başının altından çıktığını keşfetti. Gözü yükseklerde bir rahip, Montrivau çapında bir adamın mutluluğuyla oynayıp köstek olsun, ha! Bu düşünceyle suratı allak bullak oldu, yumruklarını sıktı, ayağa kalktı, yürüdü, gitti geldi; sonra, patlamak niyetiyle tekrar yerine döndüğünde düşesin tek bir bakışı onu yatıştırmaya yetti. Âşığının, başka bir kadının huzursuzluk duyacağı öfkeli sessizliği karşısında hiç mi hiç rahatsız olmayan Madam de Langeais Mösyö Gondrand'la fena halde uhrevi bir üslupla dini eski parlak günlerine döndürmek zorunluluğu konusunda sohbete devam etti. Kilisenin hem dünyevi hem uhrevi bir iktidar olması gerektiğini rahipten çok daha iyi ifade ediyordu ve Yüksek Meclis'in sı-

ralarında hâlâ Lordlar Kamarası'ndaki gibi *piskoposlar sırasının* olmamasına esef ediyordu. Neyse ki, rahip oruç günlerinde acısını çıkartacağının bilinciyle yerini generale bıraktı ve gitti. Düşes, günah çıkartıcısının alçakgönüllü selamına karşılık vermek için ancak doğrulabildi, çünkü Montrivau'nun tavrından son derece ikirciklenmişti.

"Neyiniz var dostum?"

"Rahibiniz mideme oturdu da."

"Neden bir kitap almıyorsunuz?" dedi, kapıyı kapatan rahibin duyup duymamasına aldırış etmeden.

Montrivau bir an sessiz kaldı, çünkü düşes sözlerine, içerdiği derin hakareti daha da belli eden bir el hareketi eklemişti.

"Sevgili Antoinette, Kilise'yi bırakıp Aşk'a geçit verdiğiniz için size teşekkür ederim, ama, insaf edin, size bir soru sormama tahammül gösterin."

"Aaa! Beni sorguya çekiyorsunuz. Tamam, çekin," diye devam etti düşes. "Benim dostum değil misiniz? Elbette size kalbimin içini gösterebilirim, orada tek bir hayal bulacaksınız."

"Bu adama aşkımızdan bahsediyor musunuz?"

"O benim günah çıkartıcım."

"Sizi sevdiğimi biliyor mu?"

"Mösyö de Montrivau, sanırım, günah çıkartırken anlattığım sırlara girmeye kalkmıyorsunuzdur?"

"O halde bu adam bütün tartışmalarımızdan ve benim size olan aşkımdan haberdar..."

"Bir adam değil mösyö! Tanrı deyiniz ona."

"Tanrı! Tanrı! Ben sizin kalbinizde tek olmalıyım. Ama Tanrı'nın ve de benim aşkım için Tanrı'yı olduğu yerde rahat bırakın. Madam, artık günah çıkartmaya gitmeyeceksiniz, yoksa..."

"Yoksa?" dedi düşes gülümseyerek.

"Yoksa buraya bir daha gelmem."

"Gidin, Armand, elveda, sonsuza kadar elveda."

Düşes ayağa kalktı ve Montrivau'ya bir kez bile bakmadan özel odasına gitti, Montrivau eli bir sandalyeye dayalı vaziyette ayakta kaldı. Ne kadar süre bu şekilde kaldı, bunu asla bilemedi. Ruh, mekânı daraltmak ve genişletmek gibi gizli bir güce sahiptir. Odanın kapısını açtı, içerisi karanlıktı. Zayıf bir ses gürleşerek haşinleşti: "Zili çalmadım. Hem zaten çağırmadan içeri girmek de ne oluyor? Suzette, yalnız bırakın beni."

"Rahatsız mısın?" diye haykırdı Montrivau.

"Kalkınız, mösyö," dedi zili çalarak ve "buradan çıkın, en azından bir dakikalığına."

"Madam düşes ışık istiyor," dedi general, odaya girip şamdanları yakan uşağa.

İki âşık yalnız kalınca, Madam de Langeais sanki Montrivau orada değilmişçesine sessiz ve hiç kıpırdamadan divanında yatmaya devam etti.

"Sevgilim," dedi Armand kederli ve sevgi dolu bir tonla, "haksızlık ettim. Elbette senin dinsiz olmanı istemem..."

"Vicdanın gerekliliğini kabul etmeniz güzel," diye karşılık verdi düşes, ona hiç bakmadan ve sert bir sesle. "Tanrı adına size teşekkür ederim."

O an, kendisi için canının istediği gibi bir yabancı ya da bir kız kardeş olabilen bu kadının merhametsizliği karşısında perişan olan general, kapıya doğru umutsuzca bir adım attı ve tek bir kelime söylemeden onu terk etmeye hazırlandı. Acı çekiyordu, düşes ise bir zamanların hukuki işkencelerinden çok daha zalim olan bu manevi işkencenin neden olduğu acılara içinden gülmekteydi. Adam bir türlü çıkıp gidemiyordu. Bir kadın her türlü kriz durumunda birtakım sözleri içine atıp dolmuştur ve bunları ağzından çıkarmadıkça da, sanki bir şeyler eksikmiş gibi hisseder. Son sözünü henüz söylemeyen Madam de Langeais konuşmasına devam etti.

"Biz aynı inançlara sahip değiliz, general. Bundan dolayı çok üzgünüm. Mezardan sonra da sevmeye olanak veren bir dine inanmamak bir kadın için korkunç bir şey olurdu.

Hıristiyanca duyguları bir kenara bırakıyorum, onları anlamıyorsunuz. Bari bırakın da size toplum kurallarından bahsedeyim. Paskalya'da günah çıkartmak âdetken, siz saraylı bir kadına sunak masasını yasaklamak mı istiyorsunuz? Oysa insanın kendi sınıfı için bir şeyler yapmasını bilmesi lazım. Liberaller isteseler de dini duyguları öldüremeyecekler. Din her zaman için politik bir gereklilik olarak kalacak. Siz bir düşünürler toplumunu yönetmeyi üstlenebilir miydiniz! Napoléon bunu göze alamamış, fikir adamlarına büyük baskı uygulamıştı. Halkın düşünmesini engellemek için, ona duygular dayatmak lazım. O halde Katolik dinini bütün sonuç ve gereklilikleriyle kabul edelim. Eğer Fransa'nın kiliseye gitmesini istiyorsak, ilk iş bizim de oraya gitmemiz gerekmez mi? Görüyorsunuz işte Armand, din zenginlerin huzur içinde yaşamasını sağlayan muhafazakâr ilkeleri koruyan bir bağdır. Din sıkı sıkıya mülkiyete bağlıdır. Halkları, Terör dönemindeki gibi, şu sizin nefretlik devriminizin insanlara boyun eğdirmek için bulduğu tek çare olan giyotin yerine manevi düşüncelerle yönetmek elbette çok daha güzel. Rahip de, kral da sizsiniz, benim, komşum prenses; tek kelimeyle, dürüstlük timsali bütün insanların çıkarları. Haydi ama dostum, sınıfınıza sahip çıkın, siz ki, aklınıza koysanız, o insanların Sylla'sı[31] olabilecek birisiniz. Ben politikadan anlamam, bu konuda duygularımla fikir yürütüyorum; ama gene de, temelleri her an sorgulanıp durursa, toplumun tepe taklak olacağını sezecek kadar bilgim var."

"Eğer sarayırız ve hükümetiniz böyle düşünüyorsa, size acırım," dedi Montrivau. "Restorasyon rejimi, madam, Dreux Savaşı'nın[32] kaybedildiğini sanan Catherine de Médicis'nin dediği gibi kendine şöyle demek zorundadır: 'O zaman biz de Protestan vaazı dinlemeye gideriz!' 1815[33] de sizin Dreux

31 Sylla: (MÖ 138-78) Romalı diktatör. (ç. n.)

32 Dreux Savaşı: 1562. Katoliklerle Huguenotlar arasında geçen, Katoliklerin kazandığı din savaşı. (ç. n.)

33 1815 yılında Napoléon'un Waterloo yenilgisi sonucu Yüz Günler dönemini sona erdi, Napoléon Sainte-Helena adasına sürüldü ve Paris Antlaşması imzalandı. (y. n.)

Savaşı'nızdır. O dönemin krallık idaresi gibi, siz de bu savaşı fiilen kazandınız ama hukuken kaybettiniz. Protestanlığın politik tarafı akıllarda zaferleriyle yer etmiştir. Eğer siz bir Nantes Fermanı çıkartmaya yanaşmazsanız, ya da çıkartıyoruz derken, büsbütün kaldırırsanız; bir gün aklınıza eser de, devrimci kazanımların korunması için verilen bir teminattan başka bir şey olmayan anayasayı istemediğinize karar verecek olursanız, Devrim korkunç bir şekilde ayağa kalkacak ve size sadece tek bir darbe indirecektir; Fransa'dan gidecek olan o değildir; o Fransa'da toprağın ta kendisidir. İnsanlar birbirlerini öldürebilir ama çıkarlar ölmez... Eee! Tanrım, Fransa, taht taç, meşrutiyet, bütün dünyadan bize ne? Bunlar benim mutluluğumun yanında ıvır zıvır şeyler. Hükmedin, devrilin, bana vız gelir. Ben neredeyim ki?"

"Dostum, Düşes de Langeais'nin odasındasınız."

"Yoo, hayır, artık düşes yok, Langeais yok, ben sevgili Antoinette'imin yanındayım!"

"Olduğunuz yerde kalma zevkini bahşeder misiniz bana," dedi düşes gülerek ve onu hafifçe iterek.

"O halde siz beni asla sevmediniz," dedi general, gözlerinden hiddetli kıvılcımlar fışkırıyordu.

"Hayır, dostum."

Bu hayır aslında bir evetti.

"Ben koca bir aptalım," diye devam etti, kadınlığına geri dönen bu zalim kraliçenin elini öperek.

"Antoinette," dedi başını kadının ayaklarına dayayarak, "dünyada kim olursa olsun güzel anlarımızı kimseye anlatmayacak kadar iffetli ve sevgi dolusun."

"Ah! Siz koca bir delisiniz," dedi düşes, zarif ama telaşlı bir hareketle ayağa kalkarak tek kelime eklemeden, salona koştu.

"Nesi var bunun?" diye sordu general. Ateşli başının sevgilisinin ayağından tepesine kadar ilettiği sarsıcı elektriklenmelerin ne kadar şiddetli olabileceğini anlayamamıştı.

Salona girdiğinde kulağına ilahi tınılar geldi. Düşes pi-

yanodaydı. Düşünmeleri zevk almalarına engel olmadan anlamayı ve haz almayı bilen bilim adamları ya da şairler, ahşap ve bakırın zanaatkârın aletleri olması gibi, sözün ve notaların da müzisyenin en mahrem aletleri olduğunu hissederler. Onlar için, ruhların bu duyusal dilinin çift yönlü dışavurumunun derinliğinde apayrı bir müzik yatar. *Andiamo mio ben*, şarkıcısına göre gözlerden sevinç gözyaşları da fışkırtır, acındırıp güldürebilir de. Çoğu zaman kibar çevrelerde şurada burada, meçhul bir kederin ağırlığı altında eriyip giden genç kız, ruhu bir tutkunun sancılarıyla titreyen erkek bir müzik parçasına sarılır, Tanrı'yla dertleşir ya da kayıp bir şiir misali yüce bir melodide kendiyle konuşur. Şimdi de general, ancak balta girmemiş bir ormanda eşini kaybetmiş, bir başına ölen bir kuşun ağıtı olabilecek bu meçhul şiirlerden birini dinlemekteydi.

"Tanrım, ne çalıyorsunuz böyle?" dedi heyecanlı bir sesle.

"Sanırım, *Tajo Nehri* adındaki bir romansın girişi."

"Piyanodan yükselen bir müziğin böyle olabileceğini bilmezdim," diye devam etti general.

"Eee, dostum," dedi düşes, "ilk kez âşık bir kadının gözleriyle baktığımı da, sizi sevdiğimi de, bana korkunç ıstırap çektirdiğinizi de, inleyip ağlamak zorunda kalıp derdimi anlatamadığımı da bilmiyorsunuz, yoksa sizin olurdum... Ama sizin bir şey gördüğünüz yok."

"Ama siz de beni mutlu etmek istemiyorsunuz!"

"Armand, yarın kederden ölürüm."

General bir hışımla çıktı; ama kendini sokakta bulunca, yukarıdayken tutma gücünü bulduğu iki damla gözyaşını sildi.

Din faslı üç ay sürdü. Bu süre sona erince, aynı şeyleri defalarca tekrarlamaktan bıkıp usanan düşes Tanrı'yı savunmasız bir şekilde âşığının ellerine teslim etti. Belki de sonsuzluktan konuştukça, generalin aşkının hem bu, hem de öbür

dünyada devam etmesinden korkuyordu. Bu kadının onuru adına, onun kalben de bakir olduğuna inanmak şart; yoksa başka türlü çok iğrenç biri olurdu. Bir kadınla erkeğin karşılıklı olarak zaman kaybedemeyecek ve hazlarını heder edemeyecek kadar geleceğe yakın bulundukları o yaşlardan henüz çok uzak olan kadın, kuşkusuz ilk aşkını yaşamıyordu ama ilk kez zevk alıyordu. İyiyle kötüyü ayırt edemediğinden, ayaklarına serilen hazinelerin değerini bilmesini sağlayacak acılar çekmediğinden, işin eğlencesindeydi. Işığın göz kamaştırıcı güzelliklerini tanımadığından, karanlıkta kalmaktan zevk alıyordu. Bu garip durumu fark etmeye başlayan Arınand umudunu doğanın ilk sözüne bağlamıştı. Her akşam Madam de Langeais'nin evinden çıkarken, bir kadının yedi ay boyunca bir erkeğin ihtimamını ve en sevgi dolu, en nazik aşk kanıtlarını kabul etmeyeceğini, tutkunun yüzeysel taleplerine kendini bırakıp bir anlık zevk için aşkına ihanet etmeyeceğini düşünüyor ve turfanda meyveleri toplayacağından hiç kuşku duymadan sabırla güneş mevsimini bekliyordu. Evli bir kadının suçluluk duygularını ve dini vicdan duygularını çok iyi kavramıştı. Hatta bu mücadeleden dolayı keyifliydi. Düşesin korkunç koketlik numaraları yaptığı bir noktada, o onu iffetli buluyordu; zaten başka türlü olsa, onu istemezdi. Yani onun kendisi için engeller icat etmesi hoşuna gidiyordu; sonunda bir bir alt etmiyor muydu onları? Ve her zafer, uzun süre yasaklanan, ardından kadının aşkı andıran her şeyle bahşettiği yakınlaşmaların o düşük toplamını yükseltmiyor muydu? Ama utangaç âşıkların beslendikleri o küçük ve yalvar yakar ulaşılan fetihlerin tadına o kadar çok bakınıştı ki bunlar onun için artık birer alışkanlık haline gelmişti. Yani engel konusunda yenmesi gereken artık sadece kendi korkuları değildi; çünkü mutluluğuna tek engel olarak, kendisine Antoinette diye hitap edilmesine izin veren kadının kaprislerini görüyordu. Bunun üzerine, daha fazla istemeye, her şeyi istemeye karar verdi. Taptığı kadının alçalacağına inanamayan adam hâlâ genç bir âşık gibi sıkılarak

uzun süre tereddüt etti ve o korkunç kalp sızılarını, bir kelimeyle yerle bir olan iradeleri, bir kapının eşiğinde uçup giden kararsızlık anlarını yaşadı. Tek bir söz söyleme gücünü bulamadığı için kendini yiyip bitiriyor ama o sözü bir türlü söyleyemiyordu. Gene de bir akşam kasvetli bir hüzünle, yasadışı ama meşru haklarını hoyratça talep etmeye kalktı. Düşesin, kölesinin arzularını keşfetmek için, bu talepleri dinlemesine hiç gerek yoktu. Bir erkeğin arzusu hiç saklanabilir mi? Her kadın fizyonomideki birtakım sarsıntıların ilmine doğuştan vakıf değil midir?

"Aa ne yani! Yoksa artık benim arkadaşım olmak istemiyor musunuz?" dedi daha ilk kelimede adamın sözünü keserek ve ona, saydam teninin üstüne taze kan gibi yayılan ilahi bir kızarıklıkla güzelleşen gözlerle bakarak. "Cömertliğime karşılık siz benim onurumu çiğnemek istiyorsunuz. Azıcık düşünsenize. Ben çok düşündüm; ben hep *bizi* düşünüyorum. Bir kadın namusu var ve siz nasıl onurunuzu çiğnetmemek zorundaysanız, biz de bu namusa ihanet edemeyiz. Ben aldatmasını bilmem. Eğer sizin olursam, artık hiçbir şekilde Mösyö de Langeais'nin karısı olamam. Yani siz yedi ay bile sabredemeyen kuşkulu bir aşk uğruna benim konumumu, itibarımı, hayatımı feda etmemi istiyorsunuz. Ne yani! Siz daha şimdiden özgürlüğümü elimden almak istiyorsunuz. Hayır, bana bir şey demeyin. İstemiyorum, sizi dinleyemem." O an Madam de Langeais saçlarını iki eliyle kavrayıp, alnına fazla sıcak gelen bir tutam bukleyi arkaya attı ve çok telaşlı göründü. "Değişmez hesaplarla zayıf bir kadının evine geliyor, içinizden şöyle diyorsunuz: 'Bana bir zaman kocasını bahane edecek, sonra Tanrı'yı, sonra da aşkın kaçınılmaz sonuçlarını; ama ben zorla elde ettiğim bu yakınlığı kullanacağım, istismar edeceğim; kendimi vazgeçilmez kılacağım; alışkanlığın getirdiği bağlar, toplum tarafından hazırlanan beylik ayarlamalar benden yana olacak; sonunda herkes ilişkimizi kabul edecek ve ben bu kadına sahip olacağım.' Samimi olun, siz aynen böyle düşünüyorsunuz işte... Ah! Hesap-

lar yapıyorsunuz ve buna sevmek diyorsunuz, hadi ordan! Âşıksınız, ha! Çok inandım! Siz beni arzuluyor ve metresiniz olmamı istiyorsunuz, hepsi bu. Ama yoo, *Düşes de Langeais* o kadar düşmeyecek. Sizin yalanlarınıza gitsin, alık burjuva kadınları kansın; ben asla kanmayacağım. Aşkınıza güvenmem için hiçbir neden yok. Bana güzelliğimden dem vuruyorsunuz, sevgili komşum prenses gibi altı ayda çirkinleşebilirim de. Zekâma, zarafetime hayransınız; Tanrım, zevki kanıksadığınız gibi bunları da kanıksayacaksınız. Size göstermek zaafında bulunduğum yakınlıklara da birkaç ayda alışmadınız mı? Günün birinde iffetimi kaybettiğimde, siz değişecek ve bunun için de şu kestirme bahaneden başka bir neden ileri süremeyeceksiniz: Artık sevmiyorum. Toplumdaki yeri, serveti, onuruyla Düşes de Langeais boş bir umuda batıp gidecek. Utancımın eseri çocuklarım olacak ve... ama," diye devam etti sabırsızlığını gösteren bir el hareketiyle, "size benden çok daha iyi bildiğiniz şeyleri anlattığım için çok safım. Tamam! Burada keselim. Sizin çok kuvvetli sandığınız bağları hâlâ koparabildiğim için çok mutluyum. Her akşam Langeais konağına gelip gevezeliklerinden hoşlandığınız, bir oyuncak gibi eğlendiğiniz bir kadının yanında birkaç dakika geçirmek kahramanlık mı yani? Ama siz nasıl her akşam geliyorsanız, her gün gündüz saat üçle beş arası düzenli olarak evime gelen birkaç avanak genç daha var. Onlar çok anlayışlı. Onlarla alay ediyorum, takılmalarıma, densizliklerime uslu uslu tahammül ediyorlar ve beni güldürüyorlar; ruhumun en değerli hazinelerini bahşettiğim sizse, onurumu kaybetmemi istiyor, bana bin bir sıkıntı çektiriyorsunuz. Susun, yeter, yeter," dedi, onun konuşmaya hazırlandığını görerek, "sizde ne yürek var, ne ruh ne de nezaket. Bana ne diyeceğinizi biliyorum. O halde, evet! El alemin gözünde bayağı bir kadın durumuna düşmektense, kesinlikle bıkacağınız sözde arzularınıza hapsolup arkasından sonsuza kadar sürecek acılara mahkûm olmaktansa, gözünüzde soğuk, duygusuz, sadakatsiz, hatta kalpsiz bir kadın olmayı tercih ederim. Sizin

bencilce aşkınız bu kadar fedakârlığa layık değil."

Bu sözler düşesin bir ötücü kuş gevezeliğiyle şakıdığı sözleri tam tamına veremiyor. Elbette uzun uzun konuşabildi, çünkü zavallı Armand'ın bu tiz notalar sağanağına tek cevabı korkunç hislerle dolu bir suskunluk oldu. Bu kadının ne kadar koket olduğunu ilk kez görebiliyor, içgüdüleriyle dürüst bir aşkın, paylaşılan bir aşkın hesapçı olamayacağını, samimi bir kadında böyle yankılanmayacağını anlıyordu. Sonra da, iğrenç düşünceleri yüzüne vurulan o hesapları elinde olmadan yaptığını hatırlayarak bir çeşit utanç hissediyordu. Ardından, tıpkı bir melek iyi niyetiyle kendini irdelediğinde, sözlerinde, fikirlerinde, tasarlanmış ama dile getirilmemiş cevaplarında bencillikten başka bir şey bulamıyordu. Kendini haksız buldu ve umutsuzluktan pencereden atlamak istedi. *Ben*'i onu öldürüyordu. Gerçekten de, aşka inanmayan bir kadına ne demeli? "Bırakın da sizi ne kadar sevdiğimi göstereyim." Hep *ben*. Montrivau, benzeri durumlarda, eylemsizliği savunan Pyrrhon[34] felsefe okulunun önderi o katı mantıkçıyı taklit eden yatak odası kahramanlarının yaptığını yapamıyordu. Bu cüretkâr adamda eksik olan şey, tam da kadın bilmecesinin denklemlerini bilen âşıkların şerbetli olduğu türden bir cüretkârlıktı. Eğer bunca kadın, hem de en erdemli kadınlar aşkta mahir ve halk arasında kötü bir ismi olan insanların ağına düşüyorsa, belki de bunun nedeni, bu adamların esaslı birer *ispatçı* olmaları ve aşkın, o tatlı şiirsellik duygusuna rağmen, sanıldığından çok daha fazla geometriye duyduğu ihtiyaçtır. Oysa ikisi de aşkta aynı derecede deneyimsiz olduklarından, düşes ve Montrivau bu noktada birbirlerine benziyorlardı. Düşes aşkın kuramını pek az biliyordu, pratiğinden ise habersizdi, hiçbir şey hissetmiyor ama her şeyi düşünüyordu. Montrivau'nun çok az pratiği vardı, kuramdan bihaberdi ve düşünemeyecek kadar fazla hissediyordu. Yani ikisi de bu acayip durumun acısını çekiyordu. Böyle na-

34 Pyrrhon Okulu: En kesin şeyden bile kuşku duyan, etrafa karşı kayıtsızlığı ve eylemsizliği temel alan antik Yunan felsefe okulu. (ç. n.)

zik bir anda, düşünce silsilesi bir tek düşünceye indirgenebilirdi: "Bırakın da size sahip olayım." Bu kelimelerin hiçbir şey hatırlatmadığı ve hayalinde hiçbir şey uyandırmadığı bir kadın için korkunç bencilce bir cümle. Gene de cevap vermek lazımdı. Sipsivri, buz gibi soğuk, çelik gibi sert, art arda fırlatılan oklar halinde yağan bu küçük cümlelerle kan beynine sıçrasa da, Montrivau fevri bir harekete kalkışıp her şeyi berbat etmemek için öfkesini bastırmak zorundaydı.

"Madam düşes, Tanrı kadına kalbini verdiğinin kanıtı olarak, bu armağana bir de kendini eklemesi gerektiğinden başka bir yol icat etmediği için üzgünüm. Kendinize atfettiğiniz yüksek değer, benim daha aşağısını atfetmemem gerektiğini gösteriyor. Eğer söylediğiniz gibi, bana ruhunuzu ve bütün duygularınızı veriyorsanız, o halde geri kalanın ne önemi var? Zaten, mutluluğum sizin için çok zor bir fedakârlıksa, konuşmayalım gitsin. Yalnız, bir İspanyol köpeği yerine konduğunu görerek aşağılandığı için bu yürekli erkeği bağışlayın."

Son cümlenin tonu belki başka kadınları dehşete düşürebilirdi; ama bir eksik etek kendini kutsallaştırıp her şeyin üstüne koyduğunda, yeryüzündeki hiçbir güç onun kadar gururlu olmasını beceremez.

"Mösyö marki, Tanrı erkeğe kalbini verdiğinin kanıtı olarak, feci şekilde bayağı arzularının teşhirinden daha soylu bir yol icat etmediği için üzgünüm. Biz kendimizi vererek köle olurken, bizi kabul eden erkek hiçbir şeyle yükümlü olmuyor. Her zaman sevileceğimi kim garanti edecek bana? Sizi kendime daha çok bağlamak için her an göstereceğim sevgi belki de terk edilmemin sebebi olacak. Ben ikinci bir Madam de Beauséant olmak istemiyorum. Sizi bizim yanımızda tutanın ne olduğu belli mi? Bazılarınızın hiç eksilmeyen aşkının sırrı ısrarlı soğuk tavırlarımızdır; bazılarınız sürekli bir sadakat, her an hayran olunmak ister; bazılarına tatlılık; bazılarına despotluk gerekir. Kalplerinizin sırrını henüz hiçbir kadın çözebilmiş değil." Bir sessizlik oldu, ardından düşesin ses to-

nu değişti. "Yani dostum, bir kadının şu soru karşısında korkup titremesini engelleyemezsiniz: Hep sevilecek miyim? Sözlerim ne kadar katı olsa da, onları bana söyleten sizi kaybetme korkusu. Tanrım! Sevgilim, bu konuşan ben değilim, aklım ve benim gibi çılgın birinde nasıl oluyor da akıl bulunuyor? İşin gerçeği, bu konuda hiçbir şey bilmiyorum."

Çok yaralayıcı bir ironiyle başlayıp, aşkı saflığı içinde resmederken bir kadının kullanabileceği en melodik tınılarla biten bu cevabı duymak, acılar içinde ölmüşken bir anda cennete gitmek değil miydi? Montrivau sarardı ve hayatında ilk kez bir kadının dizlerine kapandı. Düşesin elbisesinin eteğini, ayaklarını, dizlerini öptü; ama Saint-Germain semtinin onuru adına, aşkı kanıtlayacak şeyler hariç, aşka dair her şeyin istendiği mahremiyet odalarındaki sırları ifşa etmemek lazım.

"Sevgili Antoinette," diye haykırdı Montrivau, kendisine hayran olunmasına izin vermekle cömertlik yaptığını sanan düşesin kendini tamamen bırakışıyla içine gömüldüğü bir hezeyan halinde: "Evet, haklısın, şüphelerin olmasın istiyorum. Şu anda, ben de hayatının meleği tarafından terk edildiğim için titriyorum ve bizim için hiç kopmayacak bağlar yaratmak istiyorum."

"Ah!" dedi düşes, yavaşça, "görüyorsun, haklıyım işte."

"İzin ver de bitireyim," diye devam etti Armand, "korkularını tek kelimeyle dağıtacağım. Dinle, eğer seni terk edecek olursam, ölümlerden ölüm beğeneyim. Tamamen benim ol, eğer seni aldatırsam, sana beni öldürme hakkını veriyorum. Kendi ellerimle bir mektup yazıp kendimi öldürmeme neden olan sebepleri açıklayacağım; sonra, son isteklerimi belirteceğim. Ölümümü yasallaştıracak bu vasiyetname sende kalacak ve böylece ne Tanrı'dan ne de insanlardan korkmadan intikamını almış olacaksın."

"Böyle bir mektuba ihtiyacım mı var? Senin aşkını kaybedecek olduktan sonra, hayatı ne yapayım? Seni öldürmek istesem, arkandan gelmez miyim? Hayır, düşüncen için te-

şekkür ederim ama mektup falan istemiyorum. O zaman da, sırf korktuğun için bana sadık kaldığını düşünmez miyim? Ayrıca, hayatını bu şekilde ortaya koyan biri için sadakatsizliğin yarattığı tehlike çok çekici olmaz mıydı? Armand, benim istediğim yapılması zor tek şey."

"Peki, ne istiyorsun?"

"Senin boyun eğmeni ve özgürlüğümü."

"Tanrım," diye bağırdı Armand, "sanki çocuğum."

"Dediğim dedik ve çok şımarık bir çocuk," dedi dizlerinden ayırmadığı başın gür saçlarını okşayarak. "Ah! Evet, sandığından da çok sevilen ama gene de hiç söz dinlemeyen bir çocuk. Neden böyle kalmayalım ki? Neden beni aşağılayan arzulardan benim için vazgeçmiyorsun? Namus çerçevesinde verebileceğimin hepsi bu kadarsa, neden verdiğimi kabul etmiyorsun? Mutlu değil misin yani?"

"Evet, evet," dedi Armand, "kuşkuya kapılmadığımda mutluyum. Antoinette, aşkta kuşku ölmek demek değil midir?" Ve birden, arzunun ateşiyle yanan her erkek nasıl davranırsa öyle davranmaya başladı, diller döktü, ikna edici konuştu. Düşes, herhalde Cizvitlere has gizli bir emirle izin verilen ilk zevkleri tattıktan sonra, her zaman yaptığı gibi Armand'ın aşkını tıpkı sosyete, balo ve opera gibi vazgeçilmez kılan o düşünsel heyecanı hissetti. Üstünlüğüyle, karakteriyle korku uyandıran bir adamın hayranlığını kazanmak; onu bir çocuğa çevirmek; Poppea' nın Neron'la oynadığı gibi oynamak... VIII. Henry'nin karılarının başına gelenler gibi, pek çok kadın bu tehlikeli mutluluğu damarlarındaki kanla ödediler. Garip bir önsezi! Düşes saltanat sürdüğü o rehavet odasında erkeğin parmaklarını gezdirmeyi sevdiği beyaz denecek kadar sarı saçlarını ona sunarken, bu gerçekten büyük adamın ufak elinin onu sımsıkı sardığını hissederken, kendisi de adamın gür siyah saçlarıyla oynarken içinden şöyle diyordu: "Bu adam kendisiyle eğlendiğimi fark edecek olursa beni öldürebilir."

Mösyö de Montrivau sabahın ikisine kadar metresinin

yanında kaldı, düşes o andan itibaren gözünde ne bir düşes ne de bir Navarreins idi: Antoinette kılıktan kılığa geçişini artık bir kadın olarak görünmeye kadar götürmüştü. Parisli bir kadının yüksek sosyetenin bir hata olarak nitelendirdiği şey için yaptığı gelmiş geçmiş en hoş girizgâh olan o nefis gecede, numaradan utangaçlık cilvelerine rağmen, general bu kadında bir genç kızın tüm güzelliğini görebildi. Haklı olarak, bunca kaprisli didişmenin yüce bir ruhun sarındığı ve tıpkı o tapılası bedeni saran örtüler gibi tek tek kaldırılması gereken birer tül olduğunu düşündü. Düşes onun için metreslerin en safı, en masumu oldu ve marki onu istediği niteliklerde bir kadın yaptı; sonunda onu onca aşk teminatı vermeye razı ettiğine göre, seçimi Tanrı katında kabul edilmiş gizli bir koca olmasını artık hiçbir şeyin engelleyemeyeceğini düşünerek mutlu mesut ayrıldı. Armand aklında bu düşüncelerle, aşkın zevk kısmını tatmakla tüm yükümlülüklerini de hissedenlerin saflığıyla ağırdan alarak evine döndü. Gökyüzünü daha geniş görebilmek için rıhtımları takip etti, kalbini kocaman hissettiğinden uzayı ve doğayı genişletmek istiyordu. Ciğerlerine sanki bir gün öncekinden çok daha fazla hava doluyor gibiydi. Yürürken kendini sorguluyor ve bu kadının toplum katındaki günahının her gün sarsılmaz bir mutluluk sayesinde bağışlandığını görmesi için, onu dürüstçe seveceğine söz veriyordu. Dolu bir hayatın tatlı çalkantıları! Ruhlarını tek bir hisle renklendirecek kadar güçlü erkekler, tıpkı bazı dindarların vecde girerken ilahi ışığı seyre dalmaları gibi, bir an için hiç durmamacasına ateşli bir hayatı seyre dalarak sonsuz hazlar duyarlar. Süreceğine inanılmasa aşk bir hiç olurdu; sebat aşkı büyütür. Montrivau mutluluğun esiri olmuş bir halde giderken tutkuyu işte böyle anlıyordu. "Yani artık sonsuza kadar birbirimize aidiz!" Bu düşünce bu adam için hayatındaki dilekleri gerçekleştiren bir tılsım gibiydi. Düşesin değişip değişmeyeceğini, bu aşkın sürüp sürmeyeceğini sormuyordu kendine; hayır, inancı vardı onun; o olmadan, Hıristiyan bir geleceğin olmadığı ama toplumlara belki de daha gerekli olan er-

demlerden biri. O zamana kadar sadece insan gücünün en ölçüsüz eylemleriyle, askerliğin neredeyse cismani fedakârlığıyla yaşamış olan o, hayatı ilk kez duygularla algılıyordu.

Mösyö de Montrivau ertesi sabah erkenden Saint-Germain semtine gitti. Langeais konağına komşu bir evde randevusu vardı, işini bitirince, evine gider gibi oraya gitti. General, salonlarda karşılaştığında pek hoşlanmaz göründüğü bir adamla birlikte yürümekteydi. Bu adam Paris yatak odalarında çok büyük nama sahip olan Marki de Ronquerolles idi; esprili, yetenekli bir adam, özellikle de cesur ve modada Paris gençliğine öncülük yapan bir adamdı; başarıları ve yaşadıklarıyla kıskançlık uyandıran ve Paris'te gözde olan insanların niteliklerine büyük pırıltı katan servet ve soylu bir isimden de yoksun olmayan bir salon adamı.

"Nereye gidiyorsun?"dedi Mösyö de Ronquerolles, Montrivau'ya.

"Madam de Langeais'ye."

"Aa! Doğru ya, seni öksesine düşürdüğünü unutmuşum. Sen başka bir yerde çok daha iyi değerlendirebileceğin bir aşkı onunla boşuna harcıyorsun. Ben sana Banka'dan bu unvanlı yosmadan bin kat üstün on kadın bulurdum, başka kadınların açık açık şeyleriyle... yaptıklarını o kadın kafasıyla yapıyor..."

"Sen ne diyorsun, azizim," dedi Armand, Ronquerolles' ün sözünü keserek, "düşes bir safiyet timsalidir."

Ronquerolles gülmeye başladı:

"Madem bu hallerdesin, azizim," dedi, "seni aydınlatmak zorundayım. Tek bir şey! Kuşkusuz aramızda kalacak. Düşes senin oldu mu? Bu durumda, diyecek lafım yok. Haydi, bana açıl. Mesele, kendi güzel ruhunu, umut tohumlarını kurutacak nankör bir doğaya aşılamakla zaman kaybetmemen."

Armand saf saf içinde bulunduğu durumu anlatıp bin bir zorlukla kopardığı hakları bir bir sayınca, Ronquerolles'ü çok zalimce bir gülmedir aldı, başka biri olsa bu hayatına mal

olabilirdi. Ama bu iki insanın birbirlerine bakışından ve ancak bir çölün ortasındaki gibi insanlardan çok uzakta bir duvarın köşesinde tek başlarına konuştuklarını görünce, ikisini sınırsız bir dostluğun birleştirdiğini ve aralarına hiçbir insani çıkarın giremeyeceğini çıkarsamak kolaydı.

"Sevgili Armand, neden bana düşesle sıkıntın olduğunu söylemedin? Sana bu oyunda yol almanı sağlayacak birkaç tavsiye verebilirdim. Önce şunu öğren, bizim semtin kadınları tıpkı diğer kadınlar gibi aşk içinde yüzmeyi severler; kimse onlara sahip olmasın ama onlar sahip olsun isterler. Doğayla anlaşma yapmışlardır. Cemaatlerinin bağlı olduğu kilise hukuku onlara, fiili günah hariç her şeye izin vermiştir. Senin güzel düşesinin sana ziyafet çektiği şekerlemeler, onun kefaret sularında yıkanarak arındığı ufak tefek günahlardır. Ama eğer sen doğal olarak en fazla önem verdiğin büyük ölümcül günahı ciddi olarak isteme densizliğini göstermişsen, yatak odasının ve konağın kapılarının nasıl derin bir küçümsemeyle anında suratına kapandığını görürsün. Tatlı Antoinette her şeyi unutur, onun için artık sıfırdan da değersiz bir şey olursun. Öpücüklerin, sevgili dostum, makyajını silen bir kadının kayıtsızlığıyla silinecektir. Düşes yanaklarındaki aşkı tıpkı allığı gibi süngerle silecektir. Su katılmamış Parisli kadın tipini tanırız. Hiç sokaklarda pıtı pıtı yürüyen bir terzi kız gördün mü? Başı bir tabloya değer: Cici bir bone, terütaze yanaklar, süslü saçlar, kurnaz tebessüm, gerisi pek az bakımlıdır. Portresi gerçekten böyle değil midir? İşte Parisli kadın, o sadece başının görüneceğini bilir; bütün özen, süs püs, gösteriş başındadır. Evet! Düşes tamamen kafadan ibarettir, o ancak kafasıyla hisseder, kalbi kafasındadır, sesi kafadan gelir, tizdir, kafasıyla iştahlıdır. Biz bu zavallı şeye entelektüel yosma diyoruz. Bir çocuk gibi oyuna gelmişsin. Eğer bundan şüphen varsa, bu akşam kanıtıyla öğrenirsin, bu sabah, hemen şimdi. Onun yanına çık, istemeye, senden esirgeneni zorbalıkla koparmaya çalış; göreceksin, talebin tıpkı müteveffa Mareşal de Richelieu'nünki gibi, geri çevrilecektir.

Armand aptala dönmüştü.

"Şapşallaşacak kadar mı istiyorsun onu?"

"Ne pahasına olursa olsun istiyorum," diye haykırdı Montrivau umutsuzca.

"Öyleyse, dinle. Onun gibi acımasız ol, onu aşağılamaya, gururunu kırmaya bak; bu hem asabi hem buz gibi kadının ruhuna değil, kalbine değil, sinir ve lenflerine seslen. Onda bir arzu uyandırmayı başarırsan, kurtuldun demektir. Ama o çocukça saf fikirlerini bir yana bırak. Onu kartal pençelerinin arasına almış sıkarken kendini koyuverirsen, geri adım atarsan, tek kaşın oynarsa, o da seni hâlâ avucunun içine alabileceğine inanırsa, bir balık gibi pençelerinin arasından kayar gider, uzaklaşır, sen de onu bir daha asla yakalayamazsın. Sen yasalar gibi katı ol. Cellattan daha merhametli olmaya kalkma. Vur. Vurdukça vur. Daima vur, kancalı kamçıyla vurur gibi vur. Düşesler katıdır, sevgili Armand ve bu tipteki kadınların doğası ancak vurmaktan anlar, gevşeyip yumuşar; acı çekmek onların kalbini yumuşatır, onlara vurmak sevaptır. Yani hiç durmadan vur. Ah! Acılar bu sinirleri yumuşattığında, senin yumuşak ve gevşek sandığın bu sinir tellerini gerçekten gevşettiğinde; bu oyun sayesinde esneklik kazanacak olan çorak kalbi çarptırdığında; beyin teslim olduğunda, belki de bu gözyaşı, cilve naz, ayılıp bayılma, bal damlayan sözler makinesinin metalik yayları arasından tutku da girecektir ve sen muhteşem yangınlar göreceksin, tabii ateş bacayı sararsa. Bu dişi çelik sistemi demirci ocağındaki kızgın demire benzeyecek! Sonu gelmeyen bir sıcaklık ve bu akkor hali belki de aşk olacak. Gerçi ben hâlâ kuşkuluyum. Hem sonra, düşes bu kadar sıkıntıya değer mi? Laf aramızda, bu kadın önce benim gibi bir adamın tedrisinden geçmeliydi, ben onu nefis bir kadın yapardım, soyluluğu var; oysa siz ikiniz, aşkın ABC'sinde çakılır kalırsınız. Ama sen âşıksın ve şu anda benim bu konudaki fikirlerime katılamazsın. "Bol zevkler, çocuklar," diye ekledi Ronquerolles, bir an durup güldükten sonra. Ben kolay kadınlardan yanayım, en azından

yumuşak başlılar, sosyete çeşnileriyle değil doğallıkla seviyorlar. Zavallı çocuğum, kendini naza çeken, tek istediği kendine âşık etmek olan bir kadın ha? Pekâlâ ama ona cins bir ata sahip olur gibi sahip olmak; günah çıkartma hücresiyle kanepe, beyazla siyah, kraliçeyle deli, suçluluk duygularıyla aşkın hazları arasındaki mücadeleyi, oynaması son derece eğlenceli bir satranç partisi olarak görmek zorundasınız. Oyundan anlayan bir adam, hileye hiç kalkışmasa da, üç hamlede *mat* yapabilir. Eğer bu cins bir kadını baştan çıkarmaya kalksaydım, kendime hedef olarak..."

Armand'ın kulağına bir kelime fısıldadı ve cevabı duymamak için anında uzaklaştı.

Montrivau'ya gelince, bir hamlede Langeais konağının avlusuna koştu, düşesin yanına çıktı ve geldiğini haber vermeden, düşesin yatak odasına girdi.

"Ama bu da yapılmaz ki," dedi düşes bir acele bornozunun önünü kavuşturarak, "Armand, siz iğrenç bir adamsınız. Haydi, rica ederim beni yalnız bırakın. Çıkın, çıksanıza. Salonda bekleyin beni. Haydi."

"Sevgili meleğim," dedi Armand, "bir kocanın hiç mi ayrıcalığı yok yani?"

"Ama, ister koca olsun, ister sevgili karısını böyle apansız çıka gelip şaşırtmak çirkin bir huydur, mösyö."

Armand ona yaklaştı, sarılıp kollarında sıktı: "Affet, sevgili Antoinette, ama kalbim binlerce kuşkuyla kıvranıyor."

"Kuşku mu, haydi ordan! Aaa! Yok artık!"

"Neredeyse haklı çıkmış kuşkular. Beni sevseydin, böyle çıkışır mıydın? Beni gördüğüne memnun olmaz mıydın? Kalbinde, ne bileyim bir kıpırtı hissetmez miydin? Ben bir kadın değilim ama sadece ses tonunu duyunca bile içimde ürpertiler hissediyorum. Bir balonun orta yerinde sık sık boynuna atılmak arzusuna kapılıyorum."

"Ah! Eğer elalemin önünde boynunuza atlamadığım için kuşkuya kapılıyorsanız, sanırım hayatım boyunca benden kuşkulanacaksınız; ama sizin yanınızda Othello bile çocuk

kalır!

"Anlaşıldı!" dedi umutsuzluk içinde, "sevilmiyorum ben."

"En azından şu an için sevimli olmadığınızı kabul edin."

"Benden hâlâ hoşlanıyor musunuz yani?"

"Ah! Galiba. Haydi ama," dedi, hafiften buyurgan bir edayla, "çıkın, bırakın beni. Ben sizin gibi değilim: Beni daima beğenin isterim..."

Hiçbir kadın küstahlığa bunca zarafet katmayı Madam de Langeais'den iyi bilemezdi; bu da küstahlığının etkisini katmerlemek olmuyor mu? En soğuk adamı bile çileden çıkartmak olmuyor mu? O an gözlerinden, ses tonundan, tavrından katıksız bir özgürlük okunuyordu, seven bir kadının sadece görünce bile kalbini çarptırması gereken insanın karşısında asla hissedemeyeceği bir özgürlük. Ronquerolles'ün öğütleriyle aklı başına gelen Armand, sevdadan gözleri kör olanların bile bir an için yapabildiği ama güçlü insanlarda fazlasıyla bulunan hızlı bir içe dönüşün de yardımıyla, düşesin rahat tavırlarının ele verdiği korkunç gerçeği sezdi ve kalbi taşmaya hazır bir göl gibi kabardı.

"Eğer dün söylediklerin gerçekse, benim ol, sevgili Antoinette," diye haykırdı, "istiyorum..."

"Önce," dedi düşes, Armand'ın üzerine doğru geldiğini görünce onu kuvvetle ama sakince iterek, "beni zor durumda bırakmayın. Oda hizmetçim sizi duyabilir. Lütfen bana karşı saygılı olun. Akşamları odamda senli benliliğiniz çok güzel; ama burada olmaz. Sonra, istiyorum demek de ne demek? İstiyormuş! Bu sözü daha kimse söylememiştir bana. Bana çok gülünç geliyor, fena halde gülünç."

"Bu noktada bana hiç teslim olmayacak mısınız?" dedi Armand.

"Aaa! Kendimize sahip olma iradesini siz bir nokta olarak adlandırıyorsunuz: Evet, çok önemli bir nokta; ve siz bana bu noktaya tamamen hâkim olmama izin vereceksiniz."

"Peki ya sizin vaatlerinize güvenerek bunu talep eder-

sem..."

"Ah! Size küçücük bir vaatte bulunmakla ne büyük hata ettiğimi kanıtlamış olacaksınız, o sözü tutacak kadar şaşkın değilim ben, sizden de beni rahat bırakmanızı rica edeceğim."

Montrivau sarardı, bir hamle yapmak istedi; düşes zili çaldı, hizmetçi göründü ve kadın ona alaycı bir nezaketle gülümseyerek şöyle dedi: "Lütfen sizi kabul edebileceğim zaman geliniz."

Armand de Montrivau o an bu çelik gibi soğuk ve dediğim dedik kadının ne kadar katı olduğunu hissetti, küçümsemesiyle eziyordu. Bir anda bütün bağları koparıp atmıştı, zaten bu bağlar sadece âşığının gözünde güçlüydü. Düşes Armand'ın yüzünde bu ziyaretin gizli taleplerini okumuş ve bu imparatorluk neferine, düşeslerin kendilerini aşka sunabileceklerini ama kendilerini vermeyeceklerini ve onları fethetmenin Avrupa'yı fethetmekten çok daha zor olduğunu hissettirmenin zamanının geldiğine karar vermişti.

"Madam," dedi Armand, "bekleyecek zamanım yok. Siz de söylediniz, ben şımarık bir çocuğum. Ben demin konuştuğumuz şeyi cidden istedim mi, alırım."

"Alır mısınız?" dedi düşes, azıcık şaşkınlığın da karıştığı tepeden bakan bir tavırla.

"Alırım."

"Ah! Bunu istemekle bana nezaket gösteriyorsunuz. Merakımdan soruyorum, bunu nasıl yapacağınızı bilirsem çok sevineceğim..."

"Hayatınıza bir merak konusu soktuğum için," dedi Montrivau, düşese ürküntü verecek biçimde gülerek, "çok sevinçliyim. Bu akşam baloya gitmek için sizi gelip almama izin verir misiniz?"

"Binlerce teşekkürler, Mösyö de Marsay sizden önce davrandı, söz verdim."

Montrivau ciddi bir tavırla selam verdi ve ayrıldı.

"Ronquerolles haklıymış," diye düşündü, "işte şimdi bir

satranç partisine başlıyoruz."

O andan itibaren heyecanını tam bir sükûnet altında gizledi. Hiçbir insan, ruhu bir anda en güzel şeylerden en uç mutsuzluklara sürükleyen bu değişikliklere dayanamaz. Yoksa bu mutlu hayatı şöyle bir tatmasının nedeni, sırf önceki hayatının ne kadar boş olduğunu daha çok hissetmesi için miydi? Bu korkunç bir kasırgaydı; ama o, acı çekmesini bilirdi ve uğultulu düşüncelerinin saldırısını, azgın okyanus dalgalarının dövdüğü granit bir kaya gibi karşıladı.

"Ona hiçbir şey söyleyemedim; karşısında akıl falan kalmıyor. Ne kadar aşağılık ve iğrenç olduğunun farkında değil. Kimse bu yaratığa haddini bildirmeye cesaret edememiş. Herhalde pek çok adamla oynamıştır, hepsinin öcünü alacağım."

Belki de ilk kez bir erkeğin kalbinde aşk ve intikam bu kadar eşit oranda birbirine karıştı, öyle ki aşk mı ağır basıyor, intikam mı, Montrivau da bilemedi. O akşam Düşes de Langeais'nin de katılacağı baloya gitti, ama şeytani bir şeyler atfetmeye hazır olduğu bu kadına ulaşmaktan neredeyse umudunu kesti: Kadın ona nazik davrandı, tatlı tebessümler etti, herhalde Mösyö de Montrivau'yla bozuştuğunu kimsenin anlamasını istemiyordu. Karşılıklı surat asmalar aşkı ele verir. Ama düşesin tavırlarında hiçbir değişiklik yokken, markinin surat asıp üzgün durması, Armand'ın kendisinden hiçbir şey koparamadığını göstermek anlamına gelmiyor muydu? Yüksek tabaka küçümsenen erkeklerin kederini keşfetmesini iyi bilir ve bunu bazı kadınların, karşılıklı aşklarını gizleme umuduyla sevgililerinden istedikleri numaradan dargınlıklarla hiç karıştırmaz.

Akıl hocasına danışmayarak dalgın ve canı sıkkın duran Montrivau'yla herkes eğlendi; oysa Mösyö de Ronquerolles belki de ona tavsiyelerde bulunur, düşesin sahte dostluk gösterisine ateşli hamlelerle cevap vererek onun itibarını sarsma-

sını söylerdi. Arınand de Montrivau insan doğasından tiksinerek ve ahlaksızlığın bu kadarına inanamayarak balodan ayrıldı.

"Madem bu türden suçlar için cellat yok," dedi Paris'in en büyüleyici kadınlarının dans ettiği, sohbete daldığı ve gülüştüğü salonların ışıklı pencerelerine bakarak, "ben de seni ensendeki topuzundan yakalarım, madam düşes ve orana Greve Meydanı'ndaki giyotinden de keskin bir hançer dayarım. Çeliğe karşı çelik, kim daha taş kalpliymiş, göreceğiz."

III. Bölüm
Gerçek Kadın

Yaklaşık bir hafta boyunca Madam de Langeais Marki de Montrivau'yu tekrar görmeyi bekledi durdu; ama Armand her sabah Langeais konağına kartını göndermekle yetindi. Düşes, bu kartın eline her teslim edilişinde, hiç hayra yormadığı, kötü bir şeyler olacağına dair müphem düşüncelerin pençesi altında ürpermekten kendini alamıyordu. O ismi okurken, kâh saçlarında o acımasız erkeğin kuvvetli ellerini hissediyor, kâh bu isim işlek zihninin iyice korkunçlaştırdığı intikamları çağrıştırıyordu. Onu o kadar iyi incelemişti ki korkmakta haklıydı. Öldürülecek miydi? Bu boğa enseli adam onu başının üstünden aşırarak karnını mı deşecekti? Ayaklarının altında mı çiğneyecekti? Onu ne zaman, nerede, nasıl yakalayacaktı? Ona çok mu acı çektirecekti, nasıl bir işkence uygulamayı tasarlıyordu? Düşes pişmanlık duymaya başlamıştı. Öyle saatler oluyordu ki o an marki çıkıp gelse, kollarına atılır, kendini tamamen ona bırakırdı. Her akşam uykusunda Montrivau'yu farklı bir çehreyle görüyordu. Kâh buruk gülüşüyle; kâh Jupitervari çatık kaşlarıyla, aslan bakışıyla ya da mağrur omuz silkişiyle onu korkudan titretiyordu. Ertesi gün kart ona sanki kanla kaplıymış gibi geliyordu. O ateşli, inatçı, talepkâr âşığın yapamadığını bu kart yapıyor, onu heyecanlara sürüklüyordu. Sonra sessizlikte korkuları daha da büyüyor ve hakkında konuşamayacağı korkunç bir savaşa kimsenin yardımı olmadan hazırlanmak zorunda olduğunu hissediyordu. Bu mağrur ve katı ruh, bir zamanlar aşk okşayışları karşısında göstermediği duyar-

lılığı, kinin o hafif iç gıcıklayıcılığı karşısında gösteriyordu. Ah! General sevgilisini nice hazlar tattığı o mahrem odanın bir köşesinde kederli düşüncelere gark olmuş bir halde çatık kaşlar ve kırışık bir alınla görseydi, belki de büyük umutlara kapılırdı. Gurur, sadece soylu eylemler doğuran insani duygulardan biri değil midir? Madam de Langeais neler düşündüğünü saklasa da, artık Mösyö de Montrivau'ya ilgisiz olmadığı tahmin edilebilir. Erkeğin bir kadının zihnini meşgul etmesi büyük bir fetih değil midir? Kadının nezdinde mutlaka şu ya da bu yönde bir ilerleme kaydetmek zorundadır. Bir kadını huysuz bir atın ayakları altına, yırtıcı bir hayvanın karşısına getirip koyun; hiç kuşkusuz, dizlerinin üstüne çökecek ve ölümü bekleyecektir; ama hayvan uysalsa ve onu büsbütün öldürmemişse, atı, aslanı, boğayı sevecek, ondan korkusuzca bahsedecektir. Düşes kendini aslanın pençeleri altında hissediyordu: titriyor, nefret etmiyordu. Tuhaf bir şekilde karşı karşıya gelen bu iki insan o hafta içinde davetlerde üç defa karşılaştılar. Düşes koketçe sorularına cevap olarak her defasında Armand'ın saygılı selamlamaları ve sabahki kartvizitin yüreğine saldığı tüm korkuları teyit edecek kadar zalim bir ironi taşıyan gülümsemeleriyle karşılaştı. Hayat, duyguların bize yaşattığından başka bir şey değildir, duygular bu iki insanın arasında uçurumlar açmıştı.

Marki de Ronquerolles'ün kız kardeşi Kontes de Sérizy bir sonraki hafta başında Madam de Langeais'nin de katılacağı büyük bir balo veriyordu. Düşesin içeri girerken gördüğü ilk çehre Armand'ınki oldu, Armand bu defa onu bekliyordu, en azından düşes böyle düşündü. İkisi bakıştılar. Aniden kadının her yanından soğuk terler boşandı. Montrivau'nun durumlarının şanına layık, görülmemiş bir intikama kalkışacağına inanmıştı; bu intikam bulunmuştu işte, hazırdı, sıcaktı, fokur fokur kaynıyordu. Aldatılmış âşık, gözlerinde çakan şimşeklerle ona bakıyor, yüzü mest edici bir nefretle ışıldıyordu. Soğuk ve ters bir ifade takınma konusundaki kararlılığına rağmen, düşesin bakışı bu yüzden hüzünle dol-

du. Gidip Kontes de Sérizy'nin yanına oturdu, kontes şöyle demekten kendini alamadı: "Neyiniz var, sevgili Antoinette? İnsanı korkutuyorsunuz."

"Bir kadril bana iyi gelecektir," diye cevap verdi, ona doğru ilerleyen bir genç adama elini vererek.

Madam de Langeais Montrivau'nun ezici bakışlarının daha da kamçıladığı bir öfke ve hırsla vals etmeye başladı. Montrivau vals edenleri seyrederek eğlenenlerin önünde ayakta durdu. Sevgilisinin her önünden geçişinde gözleri avından emin bir kaplanın gözleri gibi, bu dönüp duran başa dikiliyordu. Vals bitince düşes gelip kontesin yanına oturdu ve marki de yabancı biriyle konuşurken bakışlarını onun üzerinden bir an olsun ayırmadı.

"Mösyö," diyordu yanındakine, "bu seyahatte beni en çok sarsan şey..."

Düşes dikkat kesilmiş kulak kabartıyordu.

"...Westminster'deki bekçinin, maskeli bir adamın İngiltere kralı I. Charles'ın kafasını uçurduğu söylenen baltayı göstererek kralın anısına söylediği cümledir; kral bunu meraklı seyircilerden birine söylemiş."

"Ne demiş?" diye sordu Madam de Sérizy.

"Baltaya *dokunmayın,*" diye cevap verdi Montrivau, tehdit kokan bir ses tonuyla.

"Gerçekten de, mösyö marki," dedi Düşes de Langeais, "Londra'ya giden herkesin bildiği bu eski hikâyeyi tekrarlarken boynuma öylesine melodramatik bir havayla bakıyorsunuz ki sanki elinizde bir balta varmış gibi geliyor."

Son sözler gülerek söylenmişti, oysa düşesi soğuk terler basmıştı.

"Ama bu hikâye bir bakıma yepyeni," diye cevap verdi marki.

"Nasıl yani? Rica ederim, lütfen, nesi yeniymiş?"

"Baltaya dokunmanız yüzünden, madam," dedi Montrivau, alçak sesle.

"Ne de hoş bir kehanet!" diye devam etti düşes, yapma-

cık bir zarafetle gülümseyerek. "Peki, başım ne zaman düşecekmiş?"

"Sizin o güzel başınızın düştüğünü görmeyi dilemem, madam. Ben sadece başınıza büyük felaketler gelmesinden korkarım. Saçlarınızı kazırlarsa, o çok şirin ve pek de güzel kullandığınız sarı saçlarınızı özlemez misiniz?"

"Ama kadınların böyle özverilerde bulunmaktan hoşlandıkları insanlar vardır, hatta çoğu zaman bir anlık huysuzluklarını bağışlamasını bilmeyen erkekler için bile."

"Tamam. Pekâlâ! Şakacı biri bir anda kimyasal bir ürünle güzelliğinize kıysaydı, siz bizim için daha on sekizinizdeyken sizi yüz yaşında yapsaydı?"

"Ama mösyö," dedi düşes, markinin sözünü keserek, "frengi de bizim Waterloo Savaşımızdır. Bizi gerçekten seven kimmiş, ertesi gün görüyoruz."

"Bu nefis yüzü özlemeyecek misiniz, eğer..."

"Aa, çok; ama kendimden çok, neşe kaynağı olduğu kişi için. Gene de, eğer içtenlikle, daima ve çok sevilseydim, güzelliğin ne önemi olurdu? Siz ne dersiniz, Clara?"

"Bu çok tehlikeli bir tartışma," diye karşılık verdi Madam de Sérizy.

"Majesteleri büyücüler kralına sorabilir miyiz acaba?" diye tekrar söz aldı Madam de Langeais, "henüz Londra'ya ayak basmamış olan ben, acaba baltaya dokunma hatasını ne zaman işlemişim?"

"Non so,"[35] dedi marki, alaycı bir gülüşle.

"Peki, işkence ne zaman başlayacakmış?"

O an Montrivau soğuk bir ifadeyle saatini çıkardı ve gerçekten de ürkütücü bir kararlılıkla saate baktı.

"Gün bitmeden başınıza korkunç bir felaket gelecek..."

"Ben kolayca korkutulabilecek bir çocuk değilim, hatta ben tehlike nedir bilmeyen bir çocuğum," dedi düşes "ve hiç korkmadan gidip uçurumun kıyısında dans edeceğim."

35 Non so: İt. Bilmiyorum. (y. n.)

"Bu kadar karakter sahibi olduğunuzu görmek beni çok sevindirdi, madam," diye cevap verdi marki, düşesin kadrile katılmak üzere gittiğini görerek.

Düşes, Arınand'ın karanlık kehanetlerini umursamıyor görünmesine rağmen, tam anlamıyla dehşete kapılmıştı. Âşığının ona uyguladığı manevi ve neredeyse fiziksel baskı, ancak o balodan ayrıldıktan sonra biraz yatışabildi. Gene de, bir an için rahat nefes alma zevkini tattıktan sonra, kendini korkunun heyecanlarını özlerken yakaladı, kadın doğası uç duygulara ne kadar da açtır. Bu özlem aşk değildi ama elbette aşkı hazırlayan duygular arasındaydı. Sonra, sanki düşes Mösyö de Montrivau'nun ona hissettirdiklerini tekrar hissetmişçesine, onun saate bakarken takındığı kendinden emin havayı hatırladı ve dehşete kapılarak balodan ayrıldı. Yaklaşık gece yarısıydı. Onu bekleyen adamlarından biri kürklü paltosunu omzuna koydu ve arabayı yola çıkarmak için öne geçti; sonra, düşes arabaya oturunca, Mösyö de Montrivau'nun kehanetleri yüzünden doğal olarak dalıp gitti. Konağının avlusuna gelince, hemen hemen kendisininkine benzeyen bir girişten içeri girdi; ama merdivenler birden yabancı geldi; sonra, adamlarına seslenmek için arkasını döndüğünde, bir sürü adam aniden üstüne saldırdı, ağzına bir mendil tıkadılar, el ve ayaklarını bağlayıp onu kaçırdılar. Avazı çıktığı kadar bağırdı.

"Madam," dediler kulağına, "eğer bağırırsanız, sizi öldürmemiz için emir var."

Düşesin dehşeti o kadar büyüktü ki nereye ve nasıl götürüldüğünü hiçbir zaman anlayamadı. Kendine geldiğinde, bir garsoniyerde el ve ayakları ipek kordonlarla bağlı bir halde bir kanepede yattığını gördü. Ropdöşambrına sarınıp bir koltuğa oturmuş, sakin sakin purosunu tüttüren Armand de Montrivau'nun gözleriyle karşılaşınca çığlığını tutamadı.

"Bağırmayın, madam düşes," dedi marki soğuk bir edayla purosunu ağzından çekerek, "migrenim var benim. Hem zaten, çözeceğim sizi. Ama size söylemekten onur duyacağım

şu sözlerimi bir dinleyin." Düşesin ayaklarını sıkan kordonları nazikçe çözdü. "Çığlıklarınız ne işinize yarayacak? Kimse onları duyamaz ki. Manasız surat asmalara kalkışmayacak kadar iyi yetiştirilmişsinizdir siz. Eğer rahat durmazsanız, eğer beni uğraştırırsanız, elinizi ayağınızı tekrar bağlarım. Etraflıca düşünürseniz, bu kanepede kalacak kadar kendinize saygınız vardır herhalde, tıpkı evinizde, kendi kanepenizin üzerindeymişsiniz gibi; isterseniz gene öyle soğuk... Siz bana bu kanepede gözlerden sakladığım ne yaşlar döktürdünüz."

Montrivau konuşurken, düşes kadınca bakışlarla etrafına baktı, dalgınmış gibi görünürken her şeyi görmesini bilen kaçamak bakışlar. Bir keşiş hücresine benzeyen bu odayı çok sevdi. Burada bir adamın ruhu ve düşüncesi süzülmekteydi. Boş dolapların gri boyası hiçbir süslemeyle bozulmamıştı. Yerde yeşil bir halı vardı. Siyah bir kanepe, üstü kâğıtlarla kaplı bir masa, iki geniş koltuk, üstünde bir çalar saatle bir komodin, üstüne Yunan tarzı köşeli siyah kenar süsüyle çevrili kırmızı bir örtü serilmiş alçacık bir yatak, bir araya getirilişleriyle, en yalın ifadesine indirgenmiş bir hayatın alışkanlıklarını ilan etmekteydi. Şöminenin üzerine konmuş Mısır tarzındaki üç kollu şamdan, bu adamın uzun süre dolaştığı çöllerin sonsuzluğunu hatırlatıyordu. Yatağın yanında, örtünün kıvrımları altından görünen iri sfenks pençeleri şeklindeki ayakla odanın yan duvarlarından biri arasında, iri halkalarla tahta bir kornişe asılmış kırmızı siyah saçaklı yeşil bir perdeyle gizlenen bir kapı vardı. Tanımadığı adamların girdiği kapının da böyle bir perdesi vardı ama kaldırılıp bir çengele tutturulmuştu. Düşes, iki perdeyi kıyaslamak için son kez baktığında, yatağın hemen yanındaki kapının açık olduğunu, öteki odada yanan kızıl ışıkların saçakların altından belirdiğini fark etti. Karanlığın içinde bir takım garip şekilleri belli belirsiz seçmesine olanak veren bu ölgün ışık doğal olarak merakını kurcaladı; ama tehlikenin oradan geleceğini o anda düşünemedi ve daha yakıcı bir merakı gidermek etmek istedi.

"Mösyö, bana ne yapmayı düşündüğünüzü sormak saygısızlık mı olur?" dedi küstahça ve iğneleyici bir alayla.

Düşes Montrivau'nun sözlerinde yoğun bir aşk bulacağını sanıyordu. Zaten bir kadını kaçırmak için ona tapmak gerekmez miydi?

"Hiçbir şey, madam," diye cevap verdi Armand, keyif içinde tütününden son bir duman daha tüttürerek. Burada kısa bir süre kalacaksınız. Ben önce sizin ne olduğunuzu ve benim ne olduğumu açıklamak isterim. Siz kendi odanızda, kendi divanınızın üzerinde kıvranıp bükülürken aklımdakileri anlatacak kelimeleri bulamıyorum. Sonra siz kendi evinizde, hoşunuza gitmeyen en küçük bir şeyde zilinizin kordonunu çekiyor, avaz avaz bağırıyor ve sanki sefil biriymiş gibi, sevgilinizi kapının önüne koyuyorsunuz. Burada kafam rahat. Burada kimse beni kapı dışarı edemez. Burada birkaç dakikalığına siz benim kurbanım olacaksınız ve beni dinleme lütfunda bulunacaksınız. Korkmayın. Size hakaretler yağdırmak, layık görülmediğim, bana isteyerek vermediğiniz şeyi sizden zorla almak için kaçırmadım ben sizi. Bu çok adice olurdu. Belki siz tecavüz geçiriyorsunuz aklınızdan; ben geçirmiyorum."

Sert bir hareketle purosunu ateşe fırlattı.

"Madam, duman herhalde sizi rahatsız eder?"

Aniden kalktı, ocaktan sıcak bir buhurdanlık alarak içinde kokular yakıp havayı temizledi. Düşes ne kadar aşağılanmışsa, bir o kadar da şaşırmıştı. Bu adamın ellerindeydi ama adam elindeki gücü kötüye kullanmak istemiyordu. Düşes, adamın eskiden aşktan çakmak çakmak olan gözlerinin şimdi yıldızlar kadar durgun ve sabit olduğunu görüyordu. Titredi. Sonra Armand'ın içine saldığı korku, kâbuslarda yaşanan hareketsiz çırpınmalara benzeyen ve insanı taş kesilmişe çeviren bir hisle daha da büyüdü. Perdenin arkasından vuran ışığın bir körüğün iniş kalkışları altında daha da koyulduğunu görür gibi oldu ve korkudan olduğu yere çakıldı. Aniden daha da parlayan ışık yansımaları maskeli üç şahsı aydınlat-

tı. Bu dehşet verici sahne o kadar çabuk kaybolup gitti ki düşes bunun bir göz yanılsaması olduğunu düşündü.

"Madam," diye tekrar söze başladı Armand, onu hakir gören bir soğuklukla, "bir dakika, hayatınızın her anında size ulaşmam için tek bir dakika yetecek, sahip olduğum tek sonsuzluk. Ben Tanrı değilim. Beni iyice dinleyin," dedi konuşmasına ağır bir hava vermek için bir an durduktan sonra. Kapınıza çok âşıklar gelecek; erkekler üzerinde sınırsız bir gücünüz var; ama bir gün, aşka davetiye çıkaranın kendiniz olduğunu unutmayın: O aşk bu dünyada ne kadar olabilirse öylesine saf ve temiz bir halde size geldi; fevri olduğu kadar saygılı; sadık bir kadının aşkı ya da bir annenin çocuğuna olan aşkı kadar müşfik ve nihayet o kadar büyüktü ki bu çılgınlıktı. Siz bu aşkla oynadınız, bir suç işlediniz. Paylaşamayacağını hissettiği bir aşkı reddetmek her kadının hakkıdır. Sevilmeden seven bir erkeğe acınmaz, onun da şikâyet etmeye hakkı olamaz. Ama madam düşes, duyguluymuş gibi yapıp da, her türlü sevgiden yoksun bir bedbahtı kendine çekmek, ona her türlü mutluluğu yaşatıp sonra mutluluğunu çalmak; onun gelecekteki erincini çalmak; bütün zamanını ve bütün düşüncelerini zehirleyerek onu yalnız bugün değil, hayatının sonuna kadar öldürmek, işte ben buna korkunç bir cinayet derim!"

"Mösyö..."

"Bana karşılık vermenize izin vermedim henüz. Yani beni dinleyin. Zaten, üzerinizde haklarım var; ama vicdanınızı uyandırmak için benim tek istediğim, bir yargıcın suçlunun üzerindeki hakları. Eğer vicdanınız yoksa sizi hiç suçlamayacağım; ama o kadar gençsiniz ki! Kalbiniz hâlâ hayat dolu olmalı, böyle düşünmek hoşuma gidiyor. Yasalarda cezası olmayan bir cürüm işleyecek kadar yozlaşmış olduğunuza inansam da, sözlerimin nereye vardığını anlamayacağınız kadar da alçaltmayacağım sizi. Devam ediyorum."

O anda düşes bir körüğün boğuk sesini işitti, aradan fark ettiği adamlar, ışığı perdeye vuran ateşi körüklüyor olmalıy-

dılar; ama Montrivau'nun ateş saçan bakışları onu yürek çarpıntıları içinde gözlerini indirmeye zorladı. Ne kadar meraklı da olsa, Armand'ın sözlerindeki ateş onu bu gizemli ateşin sesinden çok daha fazla ilgilendiriyordu.

"Madam," dedi marki, bir süre sessizlikten sonra, Paris'te cellat elini zavallı bir katilin üzerine koyar ve yasalar başı vurulacak bir katilin yatar vaziyette olmasını istediğinden, onu kütüğün üstüne yatırır... Bilirsiniz, gazeteler bu konudaki haberlerle zenginlerle fakirleri uyarır, birilerine rahatça uyumaları, diğerlerine de yaşamak istiyorlarsa uyanık kalmaları için. Pekâlâ, siz ki dindarsınız, hatta biraz sofusunuz, gidin bu adam için ayin yaptırın, dua okuyun çünkü aynı ailedensiniz; ama ailenin kıdemli kolundansınız. O kol huzur içinde hüküm sürebilir, mutlu ve tasasız yaşayabilir. Zindandaki kardeşiniz sefalet yüzünden ya da bir anlık bir öfke yüzünden tek bir adam öldürmüştür; sizse! Siz bir adamın mutluluğunu, en güzel hayatını, en değerli inançlarını öldürdünüz. Öteki saf saf kurbanını bekledi; elinde olmadan öldürdü onu, giyotin korkusundan; ama siz! Siz zayıflığın bütün cürümlerini masum bir gücün karşısına yığdınız; kalbini daha çok parçalamak için hastanızı kendinize alıştırdınız; onu okşayışlarla serseme çevirdiniz; ona aşkın hazlarını düşündürecek, hayal ettirecek, arzulatacak hiçbir okşayıştan kaçınmadınız. Ondan binlerce özveri isteyip hepsini reddettiniz. Ona önce ışığı gösterip, sonra gözlerini oydunuz. Hayranlık verici bir cesaret! Bu çeşit rezillikler sizin alay ettiğiniz o burjuva kadınlarının anlayamayacağı bir lükstür. Onlar kendilerini vermeyi ve bağışlamayı bilirler; onlar sevmeyi ve acı çekmeyi bilirler. O büyük sadakatleriyle bizi küçültürler. Toplumun üst tabakalarına çıkıldıkça, aynı aşağıdaki kadar çamur var; şu farkla, oradaki çamur sertleşip yaldıza bulanmış. Evet, çirkefin içinde mükemmelliğe rastlamak için iyi bir eğitim lazım, büyük bir isim, güzel bir kadın, bir düşes. Her şeyin altına düşmek için, her şeyin üstünde olmak lazım.

Düşündüklerimi iyi anlatamıyorum, bende açtığınız ya-

ralar canımı hâlâ çok yakıyor; ama sanmayın ki, şikâyet ediyorum! Hayır. Sözlerim hiçbir kişisel umudun ifadesi değil ve içlerinde hiçbir burukluk da yok. Şunu iyi bilin, madam, sizi bağışlıyorum ve bu bağışlama kesin bir bağışlamadır, kendiliğinizden gelip af dilemediğiniz için pişmanlık duymanıza gerek yok... Yalnız, benimki gibi çocuksu olan başka kalpleri de yakabilirsiniz ve ben onları bu acılardan kurtarmak zorundayım. Siz bana bir adalet fikri verdiniz. Hatanızın günahını bu dünyada çekin, belki Tanrı sizi bağışlar, bunu diliyorum; ama o affedici değildir ve sizi çarpacaktır."

Bu sözler üzerine, canı yanan, perişan olan kadının gözleri yaşla doldu.

"Neden ağlıyorsunuz? Doğanıza sadık kalın. Kırdığınız kalbin çektiği çileleri duygusuzca seyrettiniz. Yeter, madam, içiniz rahat etsin. Artık acı çekemem. Bazıları size, kendilerine hayat verdiğinizi söyleyeceklerdir, ben de size memnuniyetle söylüyorum, siz bana hiçliği verdiniz. Hayatımın kendime ait olmadığını, dostlarım için yaşamak zorunda olduğumu ve artık ölümün soğukluğuyla hayatın acılarına onlarla birlikte göğüs gereceğimi belki sezdiniz. Siz bu kadar iyi olabilir miydiniz? Önce yaralayan, sonra yaranızı yalayan çöl kaplanları gibi olur muydunuz?"

Düşes hıçkırıklara boğuldu

"Bırakın şu gözyaşlarını, madam. Onlara inanacak olsaydım, onlara güvenmemek için olurdu bu. Bu da sizin sahtekârlıklarınızdan biri değil mi? Kullandığınız onca şeyden sonra, sizde sahici bir şey olabileceğine insan nasıl inanır? Artık sizin hiçbir şeyiniz beni duygulandırma gücüne sahip değil. Söyleyeceklerim bu kadar."

Madam de Langeais hem soyluluk hem aşağılanma duygusuyla dolu bir hareketle ayağa kalktı.

"Bana çok sert davranmakta haklısınız," dedi adama elini uzatarak, ama eli havada kaldı, "sözleriniz henüz yeterince ağır değil ve ben bu cezayı hak ediyorum."

"Ben mi sizi cezalandırıyorum, madam! Ama cezalandır-

mak sevmek anlamına gelmez mi? Benden duyguya benzer hiçbir şey beklemeyin. Ben kendi davamın hem avukatı hem savcısı, hem yargıcı hem celladı olabilirdim; ama yoo. Ben birazdan bir görevi yerine getireceğim, asla bir intikam arzusunu değil. Bana göre en acı intikam olası bir intikama yüz vermemektir. Kim bilir! Belki de sizin zevklerinizin yol göstericisi olurum. Bundan böyle, toplumun suçlulara giydirdiği o sakil üniformayı zarafetle taşırken, belki de onların dürüstlüklerine sahip olmaya zorlanacaksınız. İşte o zaman seveceksiniz!

Düşes artık koketçe hesaplanmamış, sahte olmayan bir uysallıkla dinliyordu; ancak sessizlikle geçen bir aradan sonra konuşmaya başladı.

"Armand," dedi, "ben aşka karşı direnirken, kadınlık adabına boyun eğiyordum ve sizden böyle suçlamalar beklemezdim. Bütün zaaflarımı alıp birer suç yaptınız. Aşkın olanca iştahıyla sorumluluklarımın ötesine sürüklenip ertesi gün fazla ileri gittiğim için kendime kızacağımı, kahrolacağımı nasıl oldu da aklınıza getirmediniz? Heyhat! Görevlerime ihanet etmek olurdu bu. Size yemin ederim, pişmanlıklarım kadar hatalarımda da iyi niyet vardı. Size karşı olan katı tutumum hoşgörülü davranışlarının anlattığından çok daha fazla aşk taşımaktaydı. Hem zaten, neden şikâyet ediyorsunuz? Kalbimi vermem size yetmedi, şiddetle şahsımı da talep ettiniz...

"Şiddetleymiş!" diye bağırdı Mösyö de Montrivau. Ama bir yandan da içinden şöyle diyordu: "Eğer kendimi söz dalaşına kaptırırsam, mahvoldum demektir."

"Evet, siz o kötü kadınlardan birinin evine girer gibi evime girdiniz, en ufak bir saygı duymadan, aşkın gerektirdiği en küçük özeni dahi göstermeden. Düşünmeye hakkım yok mu? Tamam, ben de düşündüm. Davranışınızın uygunsuzluğu bağışlanabilir: Bunu yaptıran aşk; bırakın da böyle olduğuna inanayım ve sizi kendi gözümde haklı göreyim. Tamam! Armand, bu akşam siz başıma gelecek felaketler konusunda

kehanette bulunurken, ben bizim mutluluğumuza inanıyordum. Evet, bana defalarca kanıtladığınız o soylu ve gururlu karaktere güveniyordum. Ve tamamen size aittim," diye ekledi Montrivau'nun kulağına eğilerek. "Evet, içini şiddetli bir husumet bürümüş bir adamı anlatılmaz bir arzuyla mutlu etmek istiyordum. Ben üstün bir adam, büyük bir adam istiyordum. Kendimi yükseklerde hissettikçe, aşağı inmek istemiyordum. Sen bana ölümü işaret ederken, ben sana inanarak aşk dolu koca bir hayat görüyordum... İyilik olmadan güç işe yaramaz. Dostum, sen seni seven zavallı bir kadına kötülük edemeyecek kadar güçlüsün. Eğer kusurlarım olduysa, bağışlanamaz mıyım yani? Bunları telafi edemez miyim? Pişmanlık aşkın aman dilemesidir, ben sana karşı çok iyi olmak istiyorum. Sizler her türlü bağı kolayca koparıp atarken, hayat boyu bağlanmaya hazırlanan her kadının hissetmesi çok doğal olan o emin olamama hallerini, o korkuları, o çekingenlikleri neden bir tek ben yaşayamıyorum! Beni kıyasladığınız o burjuva kadınları kendilerini veriyor ama mücadele ediyorlar. Tamam, ben de mücadele ettim, ama ne oldu..." "Tanrım! Beni dinlemiyor!" diye haykırdı konuşmayı keserek.

Ellerini kavuşturarak devam etti: "Ama ben seni seviyorum! Sana aidim!" Armand'ın dizlerine kapandı. "Sana! Sana, benim biricik, tek sahibime!"

"Madam," dedi Armand, onu kaldırmak isterken, "Antoinette artık Düşes de Langeais'yi kurtaramaz. Artık ne birine inanıyorum ne ötekine. Bugün kendinizi verirsiniz, bakarsınız yarın reddedersiniz. Ne yerde ne gökte hiçbir güç sizin o tatlı aşk sadakatinize kefil olamaz. Onlar geçmişte kaldı; artık geçmiş diye bir şeyimiz de yok."

O an, şiddetli bir ışık parlaması oldu, düşes başını kapının perdesine çevirmekten alamadı kendini ve açık ve seçik olarak maskeli üç adam gördü.

"Armand," dedi, "hakkınızda kötü düşünmek istemezdim. Nasıl oluyor da bu adamlar burada bulunuyor? Bana karşı neler hazırlıyorsunuz?"

"Bu adamlar burada cereyan edecek şeyler konusunda tıpkı benim kadar ketum kalacaklar," dedi. "Onları sadece benim kolum ve kalbim olarak görün. İçlerinden biri cerrahtır..."

"Bir cerrah mı," dedi düşes. "Armand, dostum, belirsizlik en kötü işkence. Konuşun haydi, hayatımı istiyorsanız, söyleyin: Onu size ben vereceğim, siz almayacaksınız..."

"Beni anlamadınız mı?" diye karşılık verdi Montrivau. "Ben size adaletten bahsetmedim mi? Korkularınıza bir son vermek için," diye devam etti soğuk bir ifadeyle, masanın üzerinde duran bir çelik parçasını alarak, size ne yapmaya karar verdiğimi açıklayacağım.

Çelik bir sapın ucuna takılmış bir Lorraine haçını[36] gösterdi.

"Dostlarımdan ikisi şu anda örneğini gördüğünüz hacı kızdırmakla meşgul. Onunla alnınızı damgalayacağız, birkaç elmas parçasıyla saklayamayasınız ve böylece herkesin sorularına maruz kalasınız diye tam iki kaşınızın arasına. Kürek mahkûmu kardeşlerinizin omuzlarına vurulan aşağılayıcı damgayı sonunda siz de alnınızda taşıyacaksınız. Acı çekmek pek önemli değil, ama ben birtakım sinir krizlerinden ya da direnmenizden korkuyordum..."

"Direnmek mi," dedi düşes ellerini sevinçle çırparak, "hayır, hayır, şimdi ben bütün dünyayı burada görmek isterdim. Ah! Armand'ım benim, damgala, kadınını tıpkı sana ait küçücük bir şeymiş gibi damgala çabuk! Aşkım için güvenceler istiyordun; al işte sana hepsi tek bir güvencede. Ah! Ben senin intikamında sadece merhamet ve bağışlama, sadece sonsuz mutluluk görüyorum... Sen bir kadını kendi kadının olarak işaretlediğinde, senin kızıl işaretini taşıyacak tutsak bir ruhun sahibi olduğunda, bak o zaman, o kadını asla terk edemeyeceksin, sonsuza kadar benim olacaksın. Beni yeryüzünde herkesten uzakta yapayalnız bırakarak mutluluğumun yükü-

36 Lorraine haçı: Enine iki kollu haç. (ç. n.)

nü üzerinde taşıyacaksın, yoksa alçağın birisin demektir, bense seni soylu ve büyük bilirim! Ama seven kadın daima kendi kendini damgalar. Geliniz beyler, giriniz ve damgalayınız, Düşes de Langeais'ye damga vurunuz. Artık o sonsuza kadar Mösyö de Montrivau'nundur. Acele edin ve hepiniz gelin, alnımın ateşi sizin demirinizinkinden çok daha yakıcı."

Armand diz çöküp titreyen düşesi görmemek için hızla başını çevirdi. Söylediği bir söz üzerine üç arkadaşı ortadan kayboldu. Salon hayatına alışık kadınlar aynaların azizliğini bilir. Armand'ın kalbini okumaya çalışan düşes de bu yüzden gözlerini dört açmıştı. Aynayı aklına getirmeyen Armand'ın iki damla gözyaşı döküp hemen sildiğini gördü. Düşesin bütün geleceği bu iki damla gözyaşındaydı. Armand, Madam de Langeais'yi ayağa kaldırmak için döndüğünde onu ayakta buldu, kadın sevildiğine inanıyordu. Kendisinin bir zamanlar bu adamla oynarken takınmayı çok iyi bildiği o katı ifadeyle Montrivau'nun şöyle dediğini duyunca kalbi şiddetle çarpmaya başladı: "Sizi bağışlıyorum, madam. Bana inanabilirsiniz, bu sahne sanki hiç yaşanmamış gibi olacak. Ama şimdi birbirimize elveda diyelim. Kanepenizin üzerindeki cilvelerinizde samimi olduğunuzu, burada kalbinizi açarken samimi olduğunuzu düşünmek istiyorum. Elveda. Artık inanç hissetmiyorum kendimde. Siz bana hep eziyet edeceksiniz, siz hep düşes olacaksınız. Ve... ama elveda, biz asla anlaşamayacağız. Şimdi ne dilerdiniz?" dedi bir protokol müdürü edası takınarak. Evinize mi dönersiniz, Madam de Sérizy'nin balosuna mı? Ben itibarınızın lekelenmemesi için bütün gücümü kullandım. On beş dakikadır aramızda geçenleri ne hizmetkârlarınız ne de sosyete bilecek. Hizmetkârlarınız sizi baloda sanıyor; arabanız Madam de Sérizy'nin avlusundan hiç ayrılmadı; kupa arabanız konağınızın avlusunda da olabilir. Nerede olmak istiyorsunuz?"

"Siz ne düşünüyorsunuz, Armand?"

"Artık Armand falan yok, düşes. Artık birbirimiz için yabancıyız."

"O halde beni baloya bırakın," dedi Armand'ın gücünü sınama merakını yenemeyerek. "Madem onun için artık mutluluk falan yok, bu kadını sosyete cehenneminin içine atın, orada acı çeken ve çekmeye de devam edecek olan bu kadını. Ah! Dostum, oysa ben sizi o burjuva kadınlarınız gibi seviyorum. İsterseniz, baloda herkesin gözü önünde boynunuza atılacak kadar seviyorum. O korkunç sosyete beni bozamadı. Olsun, gencim ve şimdi daha da gençleştim. Evet, ben bir çocuğum, senin çocuğun, beni sen yarattın. Oh! Cennet bahçemden kovma beni!"

Armand bir harekette bulundu.

"Ah! Madem gidiyorum, buradan bir şey götürmem için izin ver bana, ufacık bir şey! Şunu, akşam kalbimin üzerine koymam için," diyerek Armand'ın beresini kapıp mendilinin içine sardı.

"Hayır," diye devam etti sonra, "ben o iffetsiz kadınlar âleminden değilim; sen onları tanımazsın, bu yüzden de beni takdir edemiyorsun; bil o halde! Kimisi birkaç eküye kendini verir; kimisi hediyelere dayanamaz; orada her şey pespayeliktir. Ah! Eğer sen kendinden aşağı bir kadını, insani erdemlerle sadakati birleştiren bir kadını daha çok seviyorsan, ben basit bir burjuva kadını, bir işçi kadın olmak isterdim. Ah! Armand'ım benim, aramızda soylu, yüce, iffetli, tertemiz kadınlar da var, onlar çok tatlı. Bütün soyluluklara sahip olup hepsini senin için feda etmek isterdim; bahtsızlığım beni düşes yapmış; oysa ben tahta yakın doğmak isterdim, o zaman uğruna feda etmek için hiçbir eksiğim kalmazdı. Ben senin için terzi kız, başkaları için kraliçe olurdum."

Marki purolarını diliyle ıslatarak dinliyordu.

"Gitmek istediğinizde," dedi, "bana haber verirsiniz..."

"Ama ben kalmak istiyorum."

"O zaman başka," dedi.

"Şuna bak, şuradaki iyi olmamış!" diye bağırdı bir puro alıp Arınand'ın dudaklarından kalanları yalayıp yutarcasına.

"Sen sigara içer miydin?" dedi Armand.

"Ah! Senin hoşuna gitmek için neler yapmazdım ki!"

"Pekâlâ! Haydi çıkın madam."

"İtaat ediyorum," dedi düşes ağlayarak.

"Hangi yollardan geçtiğinizi görmemeniz için yüzünüzü örtmeniz gerekiyor."

"Hazırım işte, Armand," dedi gözlerini bağlayarak.

"Görüyor musunuz?"

"Hayır."

Armand yavaşça önünde diz çöktü.

"Ah! Seni duyuyorum," dedi düşes, bu sahte sert tavırların sona ereceği inancıyla farkında olmadan yaptığı sevimli bir el hareketiyle.

Armand onu dudaklarından öpmek istedi, düşes ona doğru uzandı.

"Siz görüyorsunuz madam."

"Ama biraz merak ediyorum."

"Yani hâlâ mı aldatıyorsunuz beni?"

"Ah!" dedi düşes, değeri bilinmemiş bir büyüklüğün hıncıyla, "kaldırın şu mendili ve beni götürün mösyö, gözlerimi açmayacağım."

Bu haykırışı duyunca düşesin dürüstlüğünden emin olan Armand, sözünü tutup gururla körleşen düşese kılavuzluk etti; ama inip çıkarken bir baba şefkatiyle onun elini tutan Montrivau, bir anda gerçek bir aşkla dolan bu kadının kalbini hoplatan şiddetli çarpıntılara dikkat kesildi. Onunla böyle konuşabilmekten mutluluk duyan Madam de Langeais, ona her şeyi söyledi ama marki hiç yumuşamadı; düşesin eli yoklayıp sorguladığında, onun eli sessiz kaldı. Bir süre birlikte yürüdükten sonra, Armand ona ilerlemesini söyledi, düşes ilerledi ve markinin herhalde dar bir geçidin çeperlerine sürünmesin diye elbisesinin eteklerini topladığını fark etti. Bu ilgi Madam de Langeais'ye çok dokundu, azıcık da olsa bir aşkı ele veriyordu; ama bu bir bakıma Montrivau'nun vedası oldu, çünkü tek kelime etmeden düşesin yanından ayrıldı. Sıcak bir atmosferde olduğunu hisseden dü-

şes gözlerini açtı. Kendini Kontes de Sérizy'nin özel odasındaki şöminenin karşısında buldu. İlk işi, saçına başına bir çeki düzen vermek oldu; aceleyle elbisesini düzeltti ve saç tuvaletini tazeledi.

"Haydi ama sevgili Antoinette, her yerde sizi aradık," dedi kontes odanın kapısını açınca.

"Biraz nefes almak için buraya geldim," dedi, "salonlarda dayanılmaz bir sıcak var."

"Biz sizin gittiğinizi sandık; ama ağabeyim Ronquerolles adamlarınızı sizi beklerken görmüş, öyle söyledi."

"Bitkinim, hayatım, bir dakika şurada dinlenmeme izin verin."

Düşes arkadaşının divanına oturdu.

"Neyiniz var? Siz titriyorsunuz."

İçeri Marki de Ronquerolles girdi.

"Başınıza bir şey gelmesinden korkuyorum, madam düşes. Az önce arabacınızı dut gibi sarhoş bir halde gördüm."

Düşes cevap vermedi, şömineye, aynalara bakıyor, onlarda geçişinin izlerini arıyordu; sonra, hayatına bambaşka bir yön veren o korkunç sahnenin ardından kendini balo eğlencesinin ortasında görmekten olağanüstü bir hisse kapılıyordu. Şiddetle titremeye başladı.

"Mösyö de Montrivau'nun başıma gelecekler hakkında burada söylediği sözler yüzünden sinirlerim harap oldu. Bu bir şaka da olsa, gidip Londra'daki balta uykularıma kadar girip sinirlerimi bozacak mı göreceğim. Elveda hayatım. Elveda, mösyö marki."

Kendisinde acıma duygusu uyandıran iltifat meraklılarının yolunu kestiği salonlardan geçti. O kadar alçalmış, o kadar küçülmüşken, kendisini kraliçesi olarak gördüğü sosyeteyi küçük buldu. Zaten, gerçekten sevdiği ve bir ara hafife aldığı karakteri belki de ölçüsüzce yüceltmesi yüzünden şimdi dev boyutlar kazanan bir adamın yanında bu insanlar neydi ki? Onu baloya getiren arabacısına bakmaktan kendini alamadı ve adamın sızıp kaldığını gördü.

"Siz buradan ayrılmadınız mı?" diye sordu adama.

"Hayır, madam."

Arabasına binerken, arabacının zil zurna sarhoş olduğunu fark etti, bu defa da başka türlü bir korkuya kapıldı; ama hayattaki büyük sarsıntılar korkuyu besleyen sıradan şeyleri siler atar. Zaten eve kazasız belasız geldi; ama evde kendini değişmiş ve yepyeni duyguların pençesi altında buldu. Onun için dünyada tek bir erkek vardı, yani artık sadece onun için birtakım değerleri olsun istiyordu. Fizyolojistler doğa kanunlarına dayanarak aşkı hemen tanımlayabilirken, aşkı toplumun yön verdiği tüm gelişmeleri içinde ele almayı isteyen ahlakçılar onu açıklamakta zorlanırlar. Gene de, aşk kilisesini bölen binlerce sapkın tarikata rağmen, onların öğretilerini net olarak ikiye ayıran düz ve keskin bir çizgi, tartışmaların asla eğip bükemeyeceği bir çizgi var ve neredeyse bütün kadınlar gibi Düşes de Langeais'nin de içine battığı krizin açıklaması bu çizginin katı biçimde uygulanmasında yatıyor. Düşes henüz sevmiyordu, tutku duyuyordu.

Aşk ve tutku şairlerle salon insanlarının, filozoflarla saf insanların sürekli birbiriyle karıştırdıkları iki farklı ruh halidir. Aşkta duygular karşılıklıdır, zevk alma konusunda hiçbir şeyin bozamadığı bir güven duygusu ve fazlasıyla istikrarlı bir haz alışverişi vardır, iki gönül arasında tam bir bağlılık vardır, ama kıskançlık da yabana atılmaz. Bu durumda, sahip olmak bir araçtır, amaç değil; sadakatsizlik acı verir ama ayırmaz; ruh ne fazla ne eksik ateşli ne de çalkantılıdır, hiç eksilmeyen bir mutluluk içindedir ve nihayet, ilahi bir nefesle zamanın sonsuzluğuna bir baştan bir başa yayılan arzu onu bizim için aynı renge boyar: Hayat berrak bir gök gibi mavidir. Tutku aşkın önsezisi ve acı çeken bütün ruhların özlediği sonsuzluğudur. Tutku belki de boşa çıkacak bir umuttur. Tutku hem acı hem bir geçiş dönemi anlamına gelir. Umut söndüğünde tutku biter. Erkekler de kadınlar da onurlarına leke sürmeden birden fazla tutkuya kapılabilirler; mutluluğa kanat açmak o kadar doğaldır ki! Ama hayatta tek bir aşk var-

dır. Bu durumda, duygular üzerine yapılmış, yazılı ya da sözlü bütün tartışmalar şu iki soruda özetlenebilir: Bu bir tutku mu? Aşk mı? Aşkı devam ettiren hazların mahremiyetini tanımadan aşk diye bir şey olamayacağından, düşes bir tutkunun pençesi altındaydı; bu yüzden de, bu duygunun insanı yiyip bitiren çalkantılarını, istemeden kalkışılan hesaplarını, iç kurutan arzularını, kısacası *tutku* kelimesinin ifade ettiği her şeyi hissetti: Acı çekti. Ruhunun çalkantıları arasında kendini beğenmişliği, özsaygısı, gururu ya da kibri yüzünden patlak veren kasırgalar da vardı: Bencilliğin bütün bu halleri birbiriyle tutarlıdır. O bir adama şöyle demişti: "Seni seviyorum, seninim!" Düşes de Langeais bu sözleri boş yere sarf edebilir miydi? Ya sevilmeli ya da toplumdaki rolünü bir kenara atmalıydı. Şehvetin sıcak ayaklarının henüz girmediği arzu dolu yatağında yalnızlığını hissederken, oradan oraya savruluyor, kıvranıp dururken şunları tekrarlıyordu: "Sevilmek istiyorum!" Ve hâlâ kendine olan inancı ona başarma umudu veriyordu. Düşes incinmişti, burnu havada Parisli kadın aşağılanmıştı, gerçek kadınsa mutluluğu görür gibiydi ve doğaya kaybettirilen zamanın intikamını alan hayal gücü hazzın sönmeyen ateşlerini harlandırmaktan hoşlanıyordu. Düşes neredeyse aşk duygularına ulaşmıştı; çünkü içini dağlayan seviliyor muyum kuşkusuyla kendi kendine şöyle derken mutlu olduğunu görüyordu: "Onu seviyorum!" Toplummuş, Tanrı'ymış, ikisini de ayaklarının altında çiğneme arzusuna kapılıyordu. Artık onun dini Montrivau'ydu.

Ertesi günü anlatılmaz bedensel sarsıntılarla karışık manevi bir uyuşukluk hali içinde geçirdi. Bir sürü mektup yazdı, bir o kadarını yırtıp attı ve binlerce olmayacak şey kurup durdu. Eskiden Montrivau'nun geldiği saatte yine geleceğine inanmak istedi ve onu beklemekten zevk duydu. Hayatı bir tek işitme duyusunda yoğunlaştı. Bazen gözlerini kapıyor ve mesafeler arasından dinlemeye zorluyordu kendini. Sonra, muazzam mesafelerden sesleri algılamayı sağlayan o mutlak sessizliği yakalamak için sevgilisiyle arasındaki her türlü en-

geli yıkma gücüne sahip olmayı diliyordu. Bu yoğunlaşma halindeyken, duvar saatinin vuruşları ona iğrenç geliyordu, uğursuz bir gevezelik gibiydi, o da bunu durdurdu. Salondaki saat on ikiyi vurdu.

"Tanrım," dedi içinden, "onu burada görmek, mutluluk olurdu. Bir zamanlar arzuyla gelirdi buraya. Sesi şu odayı doldururdu. Şimdiyse, hiç."

Oynayıp durduğu ve onu elinden kaçırtan nazlanma sahnelerini hatırlayınca gözlerinden uzun süre umutsuzluk yaşları aktı.

"Madam düşes," dedi oda hizmetçisi, "madam belki de saat sabahın ikisi olduğunu bilmiyorlar, madamın rahatsız olduğunu sandım."

"Evet, gidip yatacağım; ama unutmayın, Suzette," dedi Madam de Langeais gözyaşlarını silerek, "ben çağırmadan bir daha asla odama girmeyeceksiniz, bunu bir defa daha söylemeyeceğim."

Bir hafta boyunca Madam de Langeais Mösyö de Montrivau'yla karşılaşabileceğini umduğu bütün evlere gitti. Her zamankinin tersine, erkenden gelip geç saatte ayrılıyordu; artık dans etmiyordu, oyun oynuyordu. Nafile girişimler! Artık adını anmaya cesaret edemediği Armand'ı görmeyi başaramadı. Bununla birlikte bir akşam, bir umutsuzluk anında, elinden geldiğince ilgisiz görünmeye çalışarak Madam de Sérizy'ye sordu: "Yoksa Mösyö de Montrivau'yla darıldınız mı? Artık onu sizde göremiyorum."

"Ama o artık buraya gelmiyor ki!" diye cevap verdi kontes gülerek. "Zaten, onu başka yerlerde de göremiyoruz, herhalde bir kadınla meşgul olmalı."

"Marki de Ronquerolles'ün," diye devam etti düşes tatlılıkla, "onun dostlarından olduğunu sanıyordum."

"Ben ağabeyimin onu tanıdığını söylediğini hiç duymadım."

Madam de Langeais cevap vermedi. O an Madam de Sérizy, uzun zaman canını acıtan o gizli yakınlığı rahatça

kamçılayarak kışkırtabileceğini düşündü ve devam etti.

"O sıkıcı şahsı özlüyorsunuz yani. Hakkında dehşetengiz şeyler anlatıldığını duydum: Onu kırın, bir daha asla gelmiyor, hiç affetmiyor; onu sevin, sizi zincire vuruyor. Hakkında söylediklerim karşısında, onu göklere çıkaranlardan biri bana hep aynı sözle cevap veriyordu: *Sevmeyi biliyor.* Durmadan söylenen şu: Montrivau dostları için her şeyden vazgeçer, uçsuz bucaksız bir ruhu vardır. Aman canım! Sosyete o kadar büyük ruhlar istemez. Bu karakterdeki insanlar evlerinde iyidirler, o halde orada kalsınlar ve bizi de tatlı küçüklüklerimizle baş başa bıraksınlar. Ne dersiniz Antoinette?"

Yüksek tabakaya alışık olmasına rağmen, düşes heyecanlı göründü ama gene de arkadaşını kandıran bir doğallıkla renk vermeden: "Artık onu göremediğime kızgınım," dedi, "ona çok ilgi duyuyordum ve ona karşı samimi bir dostluk besliyordum. Belki beni gülünç bulacaksınız, sevgili dostum, ama ben büyük ruhları severim. Kendini bir budalaya vermek, ayan beyan benim sadece tensel duyularım var diye itiraf etmek olmaz mı?"

Madam de Sérizy sadece bayağı insanları *seçerdi* ve o günlerde Marki d'Aiglemont adında çok genç ve yakışıklı bir âşığı vardı.

Kontes tabii ki ziyaretini kısa kesti. Sonra Madam de Langeais, Arrnand'ın davetlerden bu mutlak el ayak çekişinden umutlanarak ona hemen alttan alan, tatlı bir mektup yazdı, hâlâ seviyorsa bu mektup onu kendisine geri döndürürdü. Ertesi gün mektubu uşağıyla gönderdi ve uşak dönünce de, mektubu bizzat Montrivau'nun eline teslim edip etmediğini sordu; uşağın evet, demesi üzerine bir an sevince kapılmaktan kendini alamadı. Armand Paris'teydi, evinde yalnızdı, insan içine çıkmıyordu! O halde düşes seviliyordu. Bütün gün bir cevap bekledi ama cevap gelmedi. Sabrının tükenmesi yüzünden yeniden patlak veren krizler arasında Antoinette bu gecikmeyi şöyle yorumladı: Arrnand şaşkındı, cevap postayla gelecekti; ama akşam artık kendini kandıramaz ol-

du. Zevk gibi gelen acılarla, ezici kalp çarpıntılarıyla, hayatı karartan kalp acılarıyla karışık korkunç bir gün. Ertesi gün, bir cevap almak için birini Armand'a gönderdi.

"Mösyö marki daha sonra madam düşesin evine geleceğini söyletti," diye cevap verdi Julien.

Düşes ne kadar sevindiğini görmesinler diye kaçtı, kendini kanepeye atıp ilk heyecanını bastırmaya çalıştı.

"Gelecekmiş!" Bu düşünceyle ruhu ezildi. Beklemeyi fırtınaların en korkuncu ve en tatlı zevklerin yaratıcısı olarak yaşayamayanlara gerçekten de çok yazık, onların içinde bizlere hayaller kurduran ve bizi nesnelerin gerçekliği kadar özüne de bağlayarak doğayı aşan o alevden eser yoktur. Aşkta beklemek, belli bir umudu an be an tüketmek, neşe kaçırıcı gerçekler olmadan mutluyken korkunç bir afete dönüşen tutkuya teslim olmak değil midir! Sürekli bir enerji ve arzu yayılması halindeki bekleyiş, parfümlü kokularının bazı çiçeklere yaptığını insanın ruhuna yapmaz mı? Artık sarı papatyaların, lalelerin parlak ve kısır renklerini terk ettik, dönüp dönüp portakal ya da volkameria çiçeklerinin kokusunu içimize çekiyoruz, anavatanlarında farkında olmadan, kalpleri aşkla dolu, geçmişleriyle gelecekleriyle güzel, nişanlı genç kızlara benzetilen çiçekler.

Düşes, aşkın kırbacını bir nevi sarhoşlukla hissederken, yeni hayatının hazlarıyla da tanıştı; sonra duygularını değiştirerek hayattaki şeylerde bambaşka yönler ve çok daha iyi bir anlam buldu. Süslenme odasına koşarken, süslenmede gösterilen özenin, en titiz beden bakımının kendini beğendirme isteğinden değil de, aşk tarafından buyrulduğunda ne demek olduğunu anladı; bu hazırlıklar zamanın uzunluğuna katlanmasına yardımcı oldu. Süslenmesi bitince, yeniden çok yoğun heyecanlara, düşüncelerini kızıştıran ve belki de acısı zevk edinilen bir hastalıktan başka bir şey olmayan o korkunç gücün sinirsel darbelerine gark oldu. Düşes öğleden sonra saat ikide hazırdı; Mösyö de Montrivau ise akşam saat on bir buçukta hâlâ gelmemişti. Uygarlığın bir nevi şımarık çocuğu di-

yebileceğimiz bu kadının iç sıkıntılarını açıklamak, kalbin tek bir düşünceye ne kadar çok şiir sığdırabildiğini anlatmak; bir zil sesiyle ruhtan yayılan gücün ağırlığını tartmak istemek ya da hiç durmadan geçip giden bir arabanın sebep olduğu yıkılışın hayattan neler alıp götürdüğünü tahmin etmek demektir.

"Yoksa benimle alay mı ediyor?" dedi düşes, gece yarısının çaldığını duyunca.

Sarardı, dişleri birbirine çarptı ve ellerini çırparak bir zamanlar Arınand'ın çağrılmadan geldiğini hatırladığı o özel odaya koştu. Ama boynunu büktü. Armand'ı sivri alay oklarıyla sararıp soldurmamış, üzmemiş miydi? Madam de Langeais, erkeklerin sahip olduğu eyleme başvurma çarelerinden tümüyle mahrum oldukları için ellerinden beklemekten başka bir şey gelmeyen kadınların ne korkunç bir kaderi olduğunu anladı. Gidip sevdiğinin karşısına dikilmek pek az erkeğin bağışladığı bir hatadır. Erkeğini yücelten bu davranışı, çoğu bir süflilik olarak görür; ama Armand'ın kocaman bir ruhu vardı ve böylesi bir aşk çılgınlığını sonsuz bir aşkla bağışlamasını bilen az sayıdaki erkeklerden biri de o olmalıydı.

"Tamam, artık! Gideceğim," dedi, yatağında uyku tutmadan dönüp dururken, "ona gideceğim, elimi ona uzatacağım ve uzatmaktan da hiç bıkmayacağım. Seçkin bir erkek bir kadının ona karşı attığı her adımda aşk ve bağlılık vaatleri görür. Evet, gökten melekler inmelidir erkeklere ve ben de onun için bir melek olmak istiyorum."

Ertesi gün, şimdilerde Paris'i istila eden on binlerce Sévigné zekâsının parladığı bir pusula yazdı. Gene de, bu zarif pusulayı yazmak, kendini alçaltmadan serzenişte bulunmasını, alttan alıp yerlerde sürünmeden iki kanadıyla uçmasını, hakaret etmeden paylamasını, zarafetle isyan etmesini, kişisel onuru lekelemeden bağışlamasını, her şeyi söyleyip hiçbir şey itiraf etmemesini bilmek için insanın Düşes de Langeais olması ve Prenses de Blamont-Chauvry tarafından yetiştirilmesi lazımdı. Julien gitti. Bütün uşaklar gibi Julien de aşkın iniş çıkışlarının kurbanıydı.

"Mösyö de Montrivau ne cevap verdi?" diye sordu elinden geldiğince ilgisizmiş gibi yaparak, Julien görevi hakkında bilgi vermeye geldiğinde.

"Mösyö marki benden madam düşese tamam dememi rica etti."

Ruhun içinden kopan o korkunç tepki! Meraklı tanıklar önünde gönül meselelerine maruz kalmak ve mırıldanamamak, sessizliğe mahkûm olduğunu görmek. Zenginin binlerce zayıflığından biri!

Madam de Langeais yirmi iki gün boyunca Mösyö de Montrivau'ya mektup yazdı ama cevap alamadı. Gerek bağlı olduğu prensese, gerekse sosyeteye karşı olan görevlerinden kaçmak için sonunda kendine hasta dedirtti. Babası Dük de Navarreins, halası prenses de Blamont-Chauvry, büyük dayısı, yaşlı piskoposluk temsilcisi de Pamiers ve kocasının amcası Dük de Grandieu'den başka kimseyi kabul etmiyordu. Bu insanlar onun günden güne daha halsiz, daha solgun ve zayıflamış olduğunu gördüklerinden hastalığına kolayca inandılar. Gerçek bir aşkın belli belirsiz bastıran humması, kırılan gururunun hıncı, onu yaralayabilecek tek hiçe sayılmanın hiç dinmeyen yarası, kendini sürekli arzulanan, sürekli karşılıksız kalan hazlara kaptırışı; kısacası tüm gücünün yok yere tahrik olup tükenmesi ruhunu ve bedenini yiyip bitirmekteydi. İhanete uğrayan hayatının borcunu ödüyordu. Sonunda Mösyö de Montrivau'nun da bulunması gereken bir gösteriye gitmek üzere evinden çıktı. Kraliyet ailesiyle birlikte Tuileries'nin balkonuna yerleşen düşes, hatırası uzun zaman insanın ruhunda saklı kalan şenliklerden birini yaşadı. Süzülmüşlüğü içinde nefis görünüyordu ve bütün gözler onu hayranlıkla selamladı. Varlığıyla onu daha da güzel kılan Montrivau'yla birkaç kez bakıştı. General, kadınların hayalleri üzerindeki etkisi en ahlak meraklısı kişiler tarafından bile teslim edilen askeri üniformasının ihtişamı içinde neredeyse ayaklarının dibinden geçti. Sevdiğini iki aydır görmeyen sevdalı bir kadın için bu hızlı an, rüyalarımızda gözümüzün uf-

ku olmayan bir doğayı hızla kucakladığı ana benzemez mi? Bu yüzden, düşesin gözlerinden okunan şaşkın ve ölçüsüz açlığı ancak kadınlar ya da genç insanlar hayal edebilir. Erkeklere gelince, gençliklerinde ilk tutkularının en ateşli anlarında sinirsel enerjiden kaynaklanan bu halleri hissetmişlerse bile, sonradan öyle bir unuturlar ki, bu harika hislere verilebilecek tek isimle o şehvetle kendinden geçişleri inkâra kalkarlar. Dini anlamda kendinden geçiş, bedensel bağlarından kopmuş düşüncenin deliliğidir: Oysa aşktan kendinden geçişte her iki doğamızın sahip olduğu güçler iç içe geçer, birleşir ve birbirini kucaklar. Eğer bir kadın, Madam de Langeais gibi şiddetli bir zulmün pençesinde eziliyorsa, art arda kesin kararlar alır ama bunlar aklından o kadar çabuk uçup gider ki farkına bile varamaz. Düşünceler birbirini doğurur ve güneşi kapatan kül rengi bir fonda rüzgârla sürüklenen bulutlar gibi ruhumuzda koşuşup dururlar. O andan itibaren, olaylar konuşur. İşte olanlar.

Gösterinin ertesi günü Madam de Langeais arabasıyla hizmetkârlarını Montivau'nun kapısına gönderip sabahın sekizinden öğleden sonra üçe kadar beklemelerini söyledi. Armand Seine Caddesi'nde, o gün bir oturum yapılacak olan Yüksek Meclis binasının çok yakınında bir yerde oturuyordu. Ama düşesin arabasıyla hizmetkârlarını, vekillerin saraya gelmesinden çok daha önce fark edenler oldu. Madam de Langeais'nin yüz vermediği ama Madam de Sérizy'nin kucak açtığı genç bir subay, Marki d'Aiglemont adamları tanıyan ilk kişiydi. Hemen metresine koşup gizli kalması koşuluyla bu tuhaf çılgınlığı yetiştirdi. Bu haber Saint-Germain semti tayfasına telgrafla anında iletildi; şatoya, Elysée-Bourbon'a kadar ulaştı, öğlen saatinden akşama kadar günün olayı, bütün sohbetlerin gündemi haline geldi. Kadınların neredeyse hepsi, bir yandan böyle bir şeyin olamayacağında ısrar edip olaya itiraz ederken, bir yandan da herkesin inanmasını sağlamak için ellerinden geleni artlarına koymuyorlardı; erkeklere gelince, olan bitene inanıyor ve Madam de Langeais'yi bü-

yük bir hoşgörüyle destekliyorlardı.

"Şu suratsız Montrivau'nun huyu da sanki demirden, böyle bir skandal ancak onun tutturmasının eseri olabilir," diyerek kabahati Armand'a atanlar da vardı; "Tamam, ama Madam de Langeais'nin ihtiyatsızlığı son derece soylu bir ihtiyatsızlık," diyenler de. Sevdiği adam uğruna Paris sosyetesinin gözü önünde kibarlar âleminden, sınıfından, servetinden, itibarından vazgeçmek, ağır ceza mahkemesinde Canning'i pek duygulandıran şu perukçunun bıçak darbesi kadar hoş, kadınca bir darbedir. Düşesi ayıplayan kadınlardan hiçbiri, sevdiklerine eski zamanlara layık böyle bir ilan-ı aşkta bulunamazdı. Madam de Langeais kendini böyle ulu orta sergilemekle yiğit bir kadın olduğunu göstermiştir. Artık Montrivau'dan başkasını sevemez. "Benim tek bir aşkım olacak," diyen kadında bir yücelik yok mudur?

"Eğer siz erdemi hiçe sayıp ayıbı böyle onurlandırırsanız, mösyö, o zaman toplum neye benzer?" dedi başsavcının karısı Kontes de Grandville.

Şato, semt ve Chaussée-d'Antin bu aristokrasi erdeminin uğradığı kazayı konuşurken; meraklı gençler at üstünde Seine Caddesi'ne koşup da, arabayı bekler görünce, düşesin gerçekten de Mösyö de Montrivau'nun evinde olduğundan iyice emin olurlarken, düşes odasında kalp çarpıntıları içinde bir köşeye uzanmıştı. Geceyi kendi evinde geçirmemiş olan Armand, Mösyö de Marsay'le Tuileries'de gezinmekteydi. Madam de Langeais'nin aile büyükleri birbirlerine karşılıklı ziyarette bulunup daha sonra onu paylamak ve düşüncesizce davranışının yol açtığı rezalete bir son vermenin çarelerini araştırmak üzere düşesin evinde buluşmaya karar verdiler. Saat üçte, Mösyö Dük de Navarreins, Piskoposluk Temsilcisi de Pamiers, yaşlı Prenses de Blamont-Chauvry ve Dük de Grandlieu, Madam de Langeais'nin salonunda bir araya gelmiş onu bekliyorlardı. Hizmetkârlar tıpkı başka meraklılara olduğu gibi onlara da madamın dışarı çıktığını söylediler.

Düşes kimseyi ayrı tutmamıştı. Gotha Almanağı'nın her yıl miras ve veraset konusundaki ani değişikliklerine ve hak talepçilerine yer verdiği aristokrasi âleminin ünlü simalarından olan bu dört şahıs, bu sosyal tabloda eksik bir yan kalmaması bakımından hızlı bir tanıtımı hak ediyordu.

Prenses de Blamont-Chauvry kadınlar dünyasında XV. Louis saltanatının en şiirsel kalıntısı olup, söylentiye göre gençliğinin en güzel çağında kralın lakabına hiç de azımsanmayacak bir katkıda bulunmuştu. Eski hoşluklarından geriye, dikkat çekecek kadar ince uzun, bir Türk palası gibi ucu kıvrık ve eski bir beyaz eldivene benzeyen bir yüzün başlıca süsü olan bir burun, sonra keçeleşmiş ve pudralanmış birkaç tel saç, topuklu terlikler, iki ucu üst üste bindirilip tepede fiyonk yapılmış dantel bantlı bone, siyah parmaksız eldivenler ve *kendinden pek hoşnut hallerden* başka bir şey kalmamıştı. Ama hakkını tam olarak vermek için şunu eklemeden geçmek de olmaz; prenses kendi enkazını o kadar yükseklerde bir yerlerde görürdü ki, akşamları dekolteler giyer, uzun eldivenler takar, yanaklarını hâlâ klasik Martinik kırmızısıyla boyardı. Kırışıklıkları arasındaki ürküntü verici sevecenlik, gözlerindeki muazzam ışıltı, her şeyiyle üzerinden okunan derin soyluluk, dilindeki üççatallı espriler, kafasındaki şaşmaz hafıza bu yaşlı kadını gerçek bir güç haline getirmekteydi. Yasalar dairesinde ne varsa hepsi beyninin arşivinde kayıtlıydı ve Charlemagne'ın son gerçek kuzenlerinden, Avrupa'nın dört bir köşesindeki prenslikler, düklükler ve kontluklarda yapılan evliliklere kadar bilmediği yoktu. Bu yüzden, hiçbir unvan sahteciliği ondan kaçmazdı. Kendini göstermek isteyen gençler, gözü yükseklerde olanlar, genç kadınlar ona sürekli saygı gösterisinde bulunurlardı. Salonu Saint-Germain semtinde bir otoriteydi. Bu dişi Talleyrand'ın sözleri birer yargı hükmündeydi. Bazı insanlar etiket ve görgü kuralları hakkında fikir danışmaya, kibarlık dersi almaya ona gelirlerdi. Tabii ki, yaşlı kadınlar arasında enfiye kutusunu onun gibi cebine yerleştiren kimse yoktu; oturur ya da bacak

bacak üstüne atarken, eteğinin hareketlerinde en şık genç kadınları bile umutsuzluğa sevk edecek bir maharet, bir zarafet vardı. Hayatının üçte biri boyunca kafasında kalan tiz sesinin burun çeperlerine kadar inmesine mani olamamıştı, bu da bu sesi tuhaf bir şekilde anlamlı kılmaktaydı. Büyük servetinden ona Napoléon tarafından cömertçe iade edilen karşılıksız yüz elli bin *lira* kalmıştı. Yani, mal mülk olsun, kişiliği olsun, onun her şeyi muazzamdı. Bu ilginç antika, şöminenin başında berjer bir koltuğa oturmuş, kendisiyle aynı zamandan kalma bir başka enkaz olan piskoposluk temsilcisi de Pamiers'yle konuşuyordu. Malta Şövalyeleri tarikatının eski başşövalyesi bu yaşlı asilzade, ince uzun bir adamdı ve yakası daima sımsıkı kapalı olduğundan, sıkışan yanakları hafifçe kravatının üstüne taşar, bu yüzden de kafasını hep dik tutardı; bazılarında kendinden memnun olma halini ifade eden ama onda Voltaire'vari bir zihniyetle tam yerine oturan bir duruş. Patlak gözleri her şeyi görür gibiydi ve gerçekten de her şeyi görmüştü. Kulaklarına pamuk tıkıyordu. Özetle, bütünüyle bakıldığında kişiliği aristokrat çizgilerin, ince ve narin, esnek ve hoş, tıpkı yılanınki gibi istediği zaman kıvrılıp dikilebilen, kayıp giden ya da kasılıp kalabilen çizgilerin mükemmel bir örneğiydi.

Dük de Navarreins, Mösyö Dük de Grandlieu'yle salonda enine boyuna dolaşmaktaydı. İkisi de elli beşinde, hâlâ dinç, toplu ve kısa boylu, semirmiş, yüzleri biraz kırmızı, gözleri yorgun, alt dudakları şimdiden sarkmış adamlardı. Konuşmalarındaki kulağa hoş gelen o ton olmasa, hal ve tavırlarındaki göz okşayıcı kibarlık olmasa, bir anda küstahlığa dönüşebilen rahat tavırları olmasa, dışarıdan şöyle bir bakan biri onları bankacı sanabilirdi. Ama çekindiklerine karşı ihtiyatla kuşanmış, kendilerine denk olanlarla sert ve boş, saraylıların ya da devlet adamlarının tatlı sözlerle yola getirmesini ya da beklenmedik tek bir sözle kırmasını pek iyi bildikleri kendilerinden aşağı olanlarla ise kalleşçe konuşmalarını dinlediğinizde, her türlü yanılgı orada dururdu. Ya ölmek ya

da tamamen var olarak kalmak isteyen, kınanma kadar övgüyü de hak eden ve bir şair çıkıp da onu Richelieu'nün baltası altında can verirken kralına itaat ettiği için mutlu ve pis bir intikam olarak gördüğü 1789 giyotininden nefret ederken gösterene kadar, daima eksik olarak değerlendirilecek olan o büyük soylu sınıfının temsilcileri işte bunlardı.

Bu dört kişinin hepsi de fikirleri ve tavırlarıyla mükemmel bir uyum içindeki tiz sesleriyle fark ediliyordu. Zaten, aralarında kusursuz bir eşitlik hüküm sürmekteydi. Sarayda edindikleri heyecanını saklama alışkanlığı, genç akraba kızının aykırı davranışının neden olduğu memnuniyetsizliği göstermelerine kuşkusuz engel oluyordu.

Eleştirmenlerin bir sonraki sahnenin başını çocuksulukla yaftalamalarının önüne geçmek için, belki de burada, gerek hal ve tavırlarıyla gerekse politikadaki tutarlılıklarıyla öne çıkan, esprileriyle nam salmış İngiliz beyefendileriyle bir sohbette bir arada bulunan Locke'un, hınzırlık edip onların konuşmalarını özel bir yöntemle steno şeklinde yazarak eğlendiğini ve bunlardan ne çıkacağını öğrenmek amacıyla bunu onlara okuduğunda adamları kahkahalarla güldürdüğünü anlatmak gerekiyor. Gerçekten de, her ülkedeki yüksek sınıflar, edebi ya da felsefi küllerle yıkandığından potaya son derece az altın bırakan yaldızlı bir jargon kullanırlar. Dışarıdan bakan biri, Paris'te birkaç salon dışında, yüksek sosyetenin her katında hep aynı gülünçlüklerle karşılaşır, fark eden sadece cilanın saydamlığı ya da kalınlığıdır. Bu yüzden de, üst tabaka arasında zengin içeriğe sahip konuşmalar birer istisnadır ve genelde yüksek sosyetenin her türden kesimini bir cehalet ve yavanlık istila etmiştir. Yüksek tabakalarda konuşan mecburen çoksa da, düşünen azdır. Düşünmek yorgunluktur. Zenginlerse hayatlarının onlar hiç zahmete girmeden akıp gitmesini seyre bayılırlar. Bu nedenle, şakaların temelini Parisli sokak çocuğundan Fransa bakanına kadar basamak basamak inceleyip kıyaslayan bir gözlemci, Mösyö de Talleyrand'ın şu sözünün anlamına varır: *Davranışlar her şey*

demektir, ki bu da şu hukuki önermenin zarif bir çevirisi olmaktadır: *Zarf mazruftan önemlidir.* Şairin gözündeyse üstünlük, düşüncelerine hoyrat bir şiirsellik damgası vurmaktan asla vazgeçmeyen alt tabakada kalacaktır. Bu gözlem belki de salonların kısırlığını, boşluğunu, sığlığını ve üstün insanların oralarda anlamsız bir fikir alışverişi yapmaktan duydukları tiksintinin anlaşılmasını sağlayacaktır.

Dük aklına parlak bir fikir gelmiş gibi aniden durdu ve yanındakine döndü: "Siz Thornthon'u satmış mıydınız?"

"Hayır, o hasta. Onu kaybedeceğim diye çok korkuyorum, çok üzülürüm; sürek avında mükemmel bir attır. Düşes de Marigny nasılmış, bilginiz var mı?"

"Yoo, bu sabah gidemedim ona. Siz Antoinette hakkında konuşmak için bana geldiğinizde, ben de ona gitmek üzere çıkıyordum. Ama dün çok kötüydü, umudu kesmişlerdi, son duası okunmuştu."

"Onun ölmesi kuzeninizin konumunu değiştirecek."

"Hiç de değil, servetini sağlığında paylaştırmıştı, kendisine de ömür boyu gelir kaydıyla Guébriant'daki topraklarını verdiği yeğeni Madam de Soulanges tarafından ödenmek üzerine bir gelir bağlattı."

"Yüksek tabaka için bu büyük bir kayıp olacak. İyi kadındı. Ailesi öğütleri ve deneyimiyle büyük kabul gören bir kişiyi kaybetmiş olacak. Laf aramızda, ailenin reisi oydu. Oğlu Marigny sevimli bir adamdır; nüktedandır; sohbeti sever. Hoştur, çok hoştur; oh! Hoş olmasına hoştur, buna diyecek yok ama... nasıl davranılacağını hiç bilmez. Tamam, olağanüstüdür, çok incedir. Geçen gün kulüpte şu Chaussée-d'Antinli sonradan görmelerle yemekteydi ve amcanız (oraya devamlı oyuna gider) onu görmüş. Ona orada rastlamaktan şaşkın, kulüpten olup olmadığını sormuş. 'Evet,' demiş, 'ben artık yüksek tabakalara katılmıyorum, bankacılarla yaşıyorum.' Neden biliyor musunuz?" dedi marki, düke kurnazca bir gülüşle bakarak.

"Hayır."

"Bir yeni geline tutulmuş da ondan, Grandville'in kızı şu çıtı pıtı Madam Keller, o çevrelerde son derece rağbet gördüğü söylenen bir kadın."

"Ama görünüşe bakılırsa, Antoinette'in hiç de canı sıkılmıyor," dedi yaşlı piskoposluk temsilcisi.

"Bu küçük hanıma beslediğim sevgi yüzünden şu anda zamanımı tuhaf bir şeyle harcamaktayım," diye cevap verdi prenses, enfiye kutusunu cebine koyarken.

"Sevgili halacığım," dedi dük durarak, "umutsuzum. Mükemmel bir kadından benzer uygunsuzluklar talep edecek bir tek adam vardı, o da Bonaparte. Bu arada laf aramızda, Antoinette de daha iyisini bulabilirdi."

"Azizim," diye cevap verdi prenses, "Montrivaular eski ve çok iyi müttefiklerdir, Bourgogne'un yüksek soylu sınıfından geliyorlar, eğer Dulmen kolundan Arschootlu Rivaudoultlar Galiçya'da tükenmiş olsalardı, Montrivaular miras yoluyla Arschootların mal varlığına ve unvanlarına sahip olacaklardı; büyük büyük dedeleri tarafından mirasçı oluyorlar."

"Bundan emin misiniz?"

"Benim bildiklerimi babası bile bilmezdi, onu sık sık görürdüm, zaten kendisine de ben söylemişimdir. Tarikat şövalyesiydi ama hiç umursamadı: Adam ansiklopedicilerden. Ama erkek kardeşi sürgünde bundan epey yararlandı. Kuzeydeki akrabalarının ona karşı kusursuz davrandıklarını anlatırlarken duydum..."

"Evet, elbette. Kont de Montrivau Petersburg'ta öldü, zaten ben de kendisiyle orada karşılaşmıştım," dedi de Pamiers. "İstiridyelere karşı inanılmaz düşkünlüğü olan iri yarı bir adam."

"Peki, kaç tane yiyormuş?" dedi Dük de Grandlieu.

"Her gün on düzine."

"Rahatsız olmadan mı?"

"En ufak bir şekilde."

"Oh! Ama bu harika! Yani bu zevk onda ne taş ne gut yaptı, ne de başka bir rahatsızlık verdi?"

"Hayır; sağlığı mükemmeldi, kazayla öldü."

"Kazaylaymış! Doğa ona istiridye ye dedi, herhalde ihtiyacı vardı; çünkü öne çıkan zevklerimiz belli bir noktaya kadar hayatımızın kaderidir."

"Sizinle aynı fikirdeyim," dedi prenses gülümseyerek.

"Madam, siz de her şeyi hep hınzırlığa çekiyorsunuz," dedi marki.

"Ben sadece böyle şeylerin genç bir kadın tarafından duyulmasının yanlış olacağını anlatmak istiyorum," diye cevap verdi.

Konuşmasını kesip: "Ama yeğenim! Yeğenim!"

"Sevgili halacığım," dedi Mösyö de Navarreins, "ben hâlâ onun Mösyö de Montrivau'ya gitmiş olabileceğine inanamıyorum."

"Haydi oradan!" dedi prenses.

"Sizin fikriniz nedir, piskopos?" diye sordu marki.

"Eğer düşes saf bir kadın olsaydı, inanırdım..."

"Ama seven kadın saflaşır, zavallı piskoposçuğum. Yoksa yaşlanıyor musunuz?"

"Tamam da, ne yapacağız?" dedi dük.

"Eğer sevgili yeğenimin aklı başındaysa," diye cevap verdi prenses, "bu akşam saraya gider, çünkü çok şükür bugün pazartesi, kabul günü; göreceksiniz, bu gülünç dedikoduya bir son verip yalanlayacak. Olanları açıklamanın bin türlü yolu var; eğer Marki de Montrivau bir centilmense, orada hazır bulunacaktır. Biz de bu çocukların aklını başına getireceğiz..."

"Ama Mösyö de Montrivau'ya paldır küldür cepheden saldırmak, sevgili halam, zor bir iş. O Bonaparte'ın öğrencisi ve bir konumu var. Ne yani! O günümüzün asilzadesi, çok yararlı olduğu muhafız alayında önemli bir komuta mevkiinde. En küçük bir hırsı dahi yok. Hoşuna gitmeyen en küçük bir sözde, krala: 'İşte istifam, beni rahat bırakın!' diyecek bir adam."

"Peki, kral ne düşünüyor?"

"Çok kötü."

"Gerçekten de," dedi prenses, "kral her zaman neyse o, zambaklı bir jakoben."

"Aa! Biraz ılımlıdır," dedi piskopos.

"Hayır, onu uzun zamandır tanırım. İlk büyük davet günü karısına: 'İşte insanlarımız!' diyerek sarayı gösteren bir adam ancak aşağılık bir hain olabilir. Ben kralda aynen MÖSYÖ'yü[37] görüyorum. Meşruti meclisteki bürosunda çok yanlış oy veren kötü erkek kardeş, liberallerle barış yapmalı, onların konuşmasına, tartışmasına izin vermeli. Bu felsefe ikiyüzlülüğü ağabey gibi küçük kardeşin de başını yiyecek; çünkü kendinden sonra gelen, o kıt zekâlı şişko adamın başına açmaktan zevk duyduğu sıkıntılardan yakasını sıyırabilecek mi, bilemiyorum. Zaten ondan tiksiniyor, ölürken şöyle diyerek mutlu olacak: 'Saltanatı uzun sürmeyecek.'"

"Hala, o bir kral, ona bağlı olmaktan onur duyarım ve..."

"Ama azizim, göreviniz açıkça konuşmanıza mani mi oluyor! Siz de Bourbonlar kadar iyi bir ailedensiniz. Eğer Guiseler biraz daha kararlı olabilselerdi, Majesteleri bugün yoksul bir beyzade olurdu. Ben tam zamanında bu dünyadan çekip gidiyorum, soyluluk öldü. Evet, sizin için her şey kayboldu, çocuklarım," dedi piskoposa bakarak. "Yeğenimin davranışı şehri meşgul mü etmeliydi? Yanlış yaptı, onaylamıyorum, gereksiz bir skandal bir hatadır: Bu yüzden de bu uygunsuz davranıştan hâlâ şüphe duyuyorum, onu ben yetiştirdim ve biliyorum ki..."

O sırada düşes odasından çıktı. Halasının sesini tanımış ve Montrivau'nun adının geçtiğini duymuştu. Sabah kılığıylaydı ve o ortaya çıktığında, laf olsun diye pencereden dışarı bakan Mösyö de Grandlieu arabanın yeğeni olmadan geri geldiğini gördü.

"Sevgili kızım," dedi dük, ellerini eline alıp alnından öperek, "neler olup bittiğinden haberin yok mu senin?"

37 Mösyö: Eski Rejimde XIV. Louis'nin kardeşine verilen ad. Etiket meraklısı ve kadınsı biriydi. (ç. n.)

"Fevkalade ne olmuş ki, babacığım?"

"Ama bütün Paris sosyetesi seni Mösyö de Montrivau'nun evinde sanıyor."

"Sevgili Antoinette, sen dışarı çıkmadın, değil mi?" dedi prenses, elini uzatarak. Düşes saygı dolu bir sevgiyle bu eli öptü.

"Hayır, sevgili annem, çıkmadım. Ama," dedi piskopos ve markiyi selamlamak üzere arkasına dönerek, "ben bütün Paris'in beni Mösyö de Montrivau'da sanmasını istedim."

Dük ellerini havaya kaldırdı, umutsuzca birbirine vurup kollarını kavuşturdu.

"Ama bu densizliğin sonu nereye varacak bilmiyor musunuz?" dedi sonunda.

Yaşlı prenses birden ayağa fırlamıştı, yüzü kızarıp gözlerini aşağı indiren düşese bakıyordu; Madam de Chauvry onu yavaşça kendine çekip şöyle dedi: "Gel seni bir öpeyim, küçük meleğim benim." Sonra, büyük bir şefkatle onu alnından öptü, elini sıktı ve gülümseyerek devam etti: "Artık Valoislar döneminde değiliz, sevgili kızım. Siz kocanızın itibarını, toplum içindeki kendi itibarınızı sarstınız; gene de her şeyi telafi etmek için bir çare düşüneceğiz."

"Sevgili halam, benim bir şeyi telafi etmek istediğim falan yok. Paris sosyetesinin bu sabah benim Mösyö de Montrivau'nun evinde olduğumu öğrenmesini, bunu konuşmasını istiyorum. Aslı astarı olmasa da, o insanların inandıkları şeyi yıkmak bana korkunç zarar verecektir."

"Kızım, yani sen kendini mahvetmek, aileni de kahretmek mi istiyorsun?"

"Babam, ailem, kendi çıkarları için beni feda ederek, istemeden de olsa, telafi edilemeyecek mutsuzluklara mahkûm ettiler. Hafifletici bahaneler aradığım için beni ayıplayabilirsiniz, ama kuşkusuz bana acıyacaksınız."

"Kızlarınızı münasip bir şekilde evlendireceğim diye çekmediğiniz zahmet kalmasın!" dedi Mösyö de Navarreins, piskoposa fısıldayarak.

"Sevgili yavrum," dedi prenses, elbisesine düşen tütün tanelerini silkeleyerek, "elinizden geliyorsa mutlu olun; konu sizin mutluluğunuzu bozmak değil, ama onu göreneklerle bağdaştırmak. Burada hepimiz evliliğin ancak aşkla çekilir hale gelen berbat bir kurum olduğunu biliyoruz. Ama bir sevgili edinirken, yatağını Carousel Meydanı'na sermeye de lüzum var mı? Haydi bakalım, aklınızı azıcık başınıza toplayın, bizi dinleyin."

"Dinliyorum."

"Madam düşes," dedi, Dük de Grandlieu, "eğer amcalar, dayılar yeğenlerinin eşlerini koruyup kollamakla yükümlü olsalardı, toplum içinde bir yerleri olurdu; toplum onlara tıpkı krala verdiği gibi, şan şeref, ödül, maaş verirdi. Bu yüzden, ben size yeğenimden bahsetmeye değil, kendi çıkarlarınızdan bahsetmeye geldim. Biraz hesap yapalım. Bir rezalet çıkarmaya niyetliyseniz, ben dükü tanırım, hiç de sevmem. Langeais oldukça cimridir, insan kılığına girmiş şeytandır; sizden ayrılacak, servetinize el koyacak, sizi beş parasız, dolayısıyla da itibarsız bırakacaktır. Geçenlerde büyük teyzenizden size miras kalan yüz bin liralık geliriniz de onun metreslerinin zevki için çar çur edilecek, siz de yasalar karşısında eliniz kolunuz bağlı, çaresiz durumda bütün bu olanlara *âmin* demek zorunda kalacaksınız. Peki ya Mösyö de Montrivau sizi terk ederse! Tanrım, sevgili gelinim, hiç kızmayalım, genç ve güzelken hiçbir erkek sizi terk etmez; gene de biz terk edilen ne güzeller gördük, hem de prensesler arasında. Bu yüzden, izin verin de size neredeyse olmayacak bir tahminde bulunayım, öyle olduğuna inanmak istiyorum; peki kocasız ne olacak size? Yani güzelliğinize özen gösterdiğiniz kadar kocanızı da idare edin, sonuçta güzellik de bir koca kadar kadınların güvencesidir. Ben sizin hep mutlu olmanızı, sevilmenizi isterim; aklıma hiçbir kötü olay getirmek istemiyorum. Gene de, ya şans eseri ya da maalesef çocuklarınız olursa? Onlarla ne yapacaksınız? Montrivau mu olacaklar? Olsunlar! O zaman da babalarının servetinden tek kuruş mi-

ras alamayacaklar. Siz onlara kendi servetinizi, babaları kendi servetini vermek isteyecek. Tanrım, her şey şirazesinden çıkacak. Yasaları karşınızda bulacaksınız. Biz yasal mirasçılar tarafından aşk çocuklarına karşı açılan ne davalar gördük! Yüksek sosyete mahkemelerinin bu davalarla yankılandığını duyuyorum. Bir *yediemine* mi başvuracaksınız: Ya güven duyduğunuz insan sizi kandırmaya kalkarsa, insan adaleti gerçeğin ne olduğunu öğrenemeyecek; ama çocuklarınız sefalete mahkûm olacak. O halde, iyi yapın seçiminizi! Nasıl bir çıkmazda olduğunuzu görün işte. Öyle ya da böyle, çocuklarınız ister istemez gönlünüzün keyfi uğruna feda edilmiş ve konumlarından yoksun bırakılmış olacaklar. Tanrım, küçük kaldıkları sürece sevimli olacaklardır; ama bir gün gelecek, onlardan çok kendinizi düşündüğünüz için sizi suçlayacaklardır. Biz eski asilzadeler bunların hepsini biliyoruz. Çocuklar büyüyüp insan olur, insanlarsa nankördür. Almanya'da Horn[38] prensinin supeden sonra şöyle dediğini duymadım mı ben: 'Eğer annem namuslu bir kadın olsaydı, ben prens olurdum.' Ama bizler hayatımızı EĞER sözünün soylu sınıftan olmayanlara söylendiğini dinleyerek geçirdik ve o söz devrim yaptı. İnsanlar babalarını, analarını suçlayamadıklarında, kötü talihleri yüzünden Tanrı'ya kızarlar. Sonuç olarak, sevgili yavrum, biz sizi aydınlatmak için buradayız. Her neyse! Ben tek kelimeyle özetliyorum, siz de uzun uzun düşünün: Bir kadın kocasının eline asla koz vermemelidir."

"Amca, aşkı tanıyıncaya kadar ben de hep hesap kitap yaptım. Şimdi artık sadece duygularımın olduğu yerde, o zamanlar ben de tıpkı sizin gibi çıkarlarımı gözetiyordum," dedi düşes.

"Ama sevgili yavrum, hayat tamamen çıkarlarla duyguların karması," diye karşılık verdi piskopos "ve mutlu olmak için, özellikle de sizin durumunuzda, insanın duygularını çıkarlarıyla bağdaştırması lazım. Bir terzi kızın keyfine göre

38 Horn'un romanı: 13., 14. ve 15. yüzyıllarda anonim bir yazar tarafından yazıldığı sanılan manzum bir macera romanı. (ç. n.)

aşk yapması kabul edilebilir; ama sizin güzel bir servetiniz var, aileniz, bir unvanınız, sarayda bir yeriniz var, bunları sokağa fırlatıp atamazsınız. Her şeyi yoluna koymak için biz sizden ne istiyoruz? Edep kurallarını çiğnemek yerine, onları akıllıca idare etmenizi. Aman Tanrım, yakında seksen yaşıma gireceğim, hiçbir rejim döneminde sizin bu şanslı genç adamın aşkı uğruna ödemeye kalktığınız kadar yüksek bedele mal olan bir aşk görmedim."

Düşes bir bakışla piskoposu susmaya mecbur etti; Montrivau bunu görse, her şeyi affederdi...

"Tiyatroda güzel bir etki yaratırdı bu," dedi Dük de Grandlieu, "ama sizin kızlık servetiniz, konumunuz ve bağımlılığınız söz konusu olduğunda hiçbir anlam ifade etmiyor. Hiç minnettar değilsiniz, sevgili yeğenim. Büyüklerinin tecrübelerinden edindikleri dersleri aktaracak ve başında kavak yelleri esen çılgın gençlere aklın diliyle konuşacak kadar cesaretli olan pek az aile bulursunuz. Lanetlenmek hoşunuza gidiyorsa iki dakikada kurtuluşunuzdan vazgeçin; tamam! Ama gelirinizden vazgeçmek söz konusuysa, çok iyi düşünün. Bizi sefaletten kurtaracak günah çıkartıcı tanımıyorum ben. Böyle konuşmaya hakkım olduğuna inanıyorum; çünkü eğer mahvolursanız, bir tek ben size sığınacak bir yer sunabilirim. Langeais'nin amcası sayılırım ve onu hatalı bulmaya ancak benim hakkım var."

"Kızım," dedi Dük de Navarreins, "kederli bir düşünceden uyanırken, madem duygulardan bahsediyorsunuz, izninizle, sizin adınızı taşıyan bir kadının sıradan insanlarınkinden farklı duygulara sahip olmak zorunda olduğuna dikkatinizi çekmek isterim. Siz Liberallere, soylu sınıfını rezil etmek için yapmadığını bırakmayan Robespierre Cizvitlerinin eline koz vermek istiyorsunuz yani. Öyle şeyler vardır ki, bir Navarreins kadını bütün ailesini çiğneyip geçmedikçe bunları yapamaz. Onuru lekelenen yalnız siz olmayacaksınız."

"Haydi ama," dedi prenses, "onursuzlukmuş. Çocuklarım, içi boş bir araba gezintisi için bu kadar patırtı çıkarma-

yın ve beni Antoinette'le yalnız bırakın. Üçünüz de akşama bana yemeğe geleceksiniz. İşleri usulünce toparlamayı ben üstleniyorum. Siz erkekler, hiçbir şey anlamıyorsunuz, sözleriniz şimdiden zehir zemberek, bense sevgili kızımla aranızın bozulduğunu görmek istemiyorum. Lütfen gidin."

Üç asilzade kuşkusuz prensesin niyetini sezmişlerdi, akrabalarını selamladılar; Mösyö de Navarreins gidip kızını alnından öperken şöyle dedi: "Haydi bakalım, sevgili yavrum, aklını başına topla. İstersen, hâlâ zaman var."

"Ailede şu Montrivau'yla maraza çıkartmaya çalışacak işe yarar bir iki çocuk bulamaz mıydık?" dedi piskopos merdivenlerden inerken.

"Elmasım," dedi prenses, yalnız kaldıklarında öğrencisine yanındaki alçak sandalyeye oturmasını işaret ederek, "ben şu yeryüzünde Tanrı ve 18. yüzyıl kadar kara çalınan bir şey görmedim, çünkü gençliğimdeki şeyleri bir bir düşünüyorum da, tek bir düşesin bile sizin yaptığınız gibi edep kurallarını ayaklar altına aldığını hatırlamıyorum. Romancılarla yazarlar XV. Louis dönemini çok karaladılar, onlara inanmayın. La Dubary,[39] sevgili kızım, yani Madam du Barry, Scarron dulundan[40] hiç de aşağı değildi ve fevkalade bir insandı. Benim zamanımda bir kadın, cilveleşmeleri arasında onurunu da korumasını bilirdi. Bizi dedikodular bitirdi. Her kötülük oradan geliyor. Filozoflar, salonlarımıza aldığımız beş para etmez o insanlar iyiliğimize karşılık kalplerimizi didik didik etme, bizi toptan ve ince ince betimleme ve yüzyıl aleyhinde olmadık şeyler söyleme densizliğinde ve nankörlüğünde bulundular. Ne olursa olsun bir yargıda bulunamayacak durumdaki halk, şeylerin dışını görmeden, dibini gördü. Ama o zamanlarda hayatım, kadın erkek, hepsi de monarşinin diğer dönemlerindeki kadar dikkate değer insanlardı. Si-

39 La Dubary: XV. Louis'nin metresi Madam du Barry'ye alay yollu takılan isim. Terör döneminde giyotinle öldürüldü. (ç. n.)

40 Scarron'un dulu: Bürlesk eserler ve komediler yazan Scarron'dan (1610-1660) dul kaldıktan sonra gizlice XIV. Louis ile evlenen Madam de Maintenon. (ç. n.)

zin Wertherler'inizin hiçbiri, sizlerin deyişiyle, önde gelen kişilerinizden hiçbiri, bacaklarının sıskalığını pantolonunun altında gizleyen sarı eldivenli züppelerinizden hiçbiri, hayatını tehlikeye atarak, gezgin satıcı kılığında Avrupa'yı kat edip Modena dükünün hançerlerine meydan okuyarak kral naibinin kızının tuvaletine kapanamazdı. Sizin o bağa gözlüklü nazenin veremlilerinizden hiçbiri doğuran metresine cesaret vermek için Lauzun[41] gibi iki hafta boyunca bir dolapta saklanamazdı. Mösyö de Jaucourt'un[42] küçük parmağında bile, sizin bir metin değişikliği için kadınları terk eden tartışmasever neslinizdekinden çok daha fazla tutku vardı! Haydi, bugün bana ufacık parçalara ayrılıp bir arabanın döşemesi altında Königsmarklı bir kadının eldivenli parmağını öpmeye gelen sayfalar bulup getirin. Bugün sahiden de roller değişmiş gibi, sanki artık kadınlar erkeklere bağlanıp onlar için fedakârlık yapmak zorunda. Bu beyler hem değersiz, hem de kendilerini bir şey sanıyorlar. İnanın bana şekerim, artık herkesin diline düşen ve bugün sevgili XV. Louis'mizi katletmekte silah olarak kullanılan bütün bu maceralar önceleri gizliydi. Oda hizmetçilerimizi konuşturup onların iftiralarını yazan bir alay şair bozuntusu, kafiyeci, ahlakçı olmasaydı, bizim devrimizde de edebiyatın ahlaki ilkeleri olurdu. Ben yüzyılın hakkını teslim ediyorum, aşırılıklarını değil. Belki kötü yola düşmüş yüz kadar kadın olmuştur; ama tıpkı gazetelerin mağlup tarafın ölü sayısını tahmin ederken yaptığı gibi, o rezil adamlar bunu bin yaptılar. Zaten, Devrim ve İmparatorluk bizi neyle suçlayabilir, bilemiyorum: Yok o zamanlar ahlak bakımından gevşekmiş, espri yokmuş, yok kabaymış, haydi oradan! Bütün bunlara illet oluyorum. Bunlar tarihimizdeki kötü klişeler! Bu girizgâh, sevgili yavrum," dedi bir süre suskunluğun ardından, "eğer Montrivau'dan hoşlanı-

41 Dük de Lauzun: (1747-1793), XIV. Louis'nin gözüne girdi ama taşkınlıkları yüzünden geri çağrıldı. Kralın yeğeniyle evlenme isteği kral tarafından reddedilince kızla kaçıp gizlice evlendi, tutuklandı. (ç. n.)

42 Jaucourt: (1704-1779), Filozof, yazar, ansiklopedist. (ç. n.)

yorsan, sana onu keyfince sevmekte ve elinden geldiğince sevmekte özgürsün, demek için. Ben senin canının istediğini yapacağını (kapanman dışında, günümüzde artık kapanılmıyor çünkü) biliyorum ve ben de senin yaşında olsam aynı şeyi yapardım. Yalnız şu var, elmasım, ben olsam, Langeais dükleri doğurma hakkımdan feragat etmezdim. Bu yüzden edepli davran. Piskopos haklı, hiçbir erkek aşkı uğruna çılgınca kalkıştığımız fedakârlıkların tekine bile değmez. Eğer pişmanlık duyup bedbaht olduysan, hâlâ Mösyö de Langeais'nin karısı olarak kalabileceğin biçimde davran. Yaşlandığında, bir taşra manastırında değil de, sarayda ayin dinlemek seni mutlu edecek, işte bütün mesele bu. İhtiyatsız bir davranış, herkesten uzakta yaşamak demektir, oradan oraya sürüklenen bir hayattır, âşığının insafına kalmak demektir; senin aksine süfli bir kurnazlıkla davranacakları için senin tırnağın bile olamayacak kadınların densizliklerinin sana yaşatacağı sıkıntılardır. Akşam, kıyafet değiştirerek kupa arabayla Montrivau'nun evine gitmek, kendi arabanı güpegündüz oraya yollamaktan bin kat iyidir. Sen küçük bir sersemsin, sevgili çocuğum! Araban onun gururunu okşadı, oysa kendin gitsen kalbini kazanırdın. Ben sana neyin doğru ve gerçek olduğunu söyledim ama sana kızmıyorum. Sen bu yersiz büyüklüğünle iki yüzyıl geriden geliyorsun. Haydi bakalım, şu işleri bir düzeltelim, Montrivau'nun, kendi özsaygısını tatmin etmek ve seni lekelemek için adamlarını sarhoş ettiğini söyleyelim..."

"Tanrı aşkına, hala," diye bağırdı düşes yerinden fırlayarak, "ona iftira etmeyin."

"Oh! Sevgili yavrum," dedi prenses, parlayan gözlerle, "senin zararsız hayallere kapıldığını görmek hoşuma gider ama her hayalin bir sonu olmalı. Bu yaşta olmasam, beni duygulandıracaksın. Haydi, kimseyi sıkıntıya sokma, ne onu ne de bizi. Herkesi memnun etmeyi ben üstüme alıyorum; ama bundan böyle bana sormadan tek adım atmayacağına söz ver. Bana her şeyi anlat, belki ben seni düzlüğe çıkarı-

rım."

"Hala, söz veriyorum size..."

"Bana her şey söyleyeceğine..."

"Evet, her şeyi, söylenebilecek her şeyi."

"Ama hayatım, benim bilmek istediğim de, söylenemeyecek olan şeyler. Anlaşalım. Haydi bakalım, gel de o güzel alnına şu kuru dudaklarımı bir kondurayım. Hayır, ben seni öpeyim, kemiklerimi öpmeni yasaklıyorum sana. Yaşlıların da kendilerine göre bir nezaketleri vardır... Haydi, arabama kadar geçir beni," dedi yeğenini öptükten sonra.

"Sevgili halacığım, kılık değiştirmiş olarak gizlice ona gidebilir miyim yani?"

"Elbette," dedi yaşlı kadın, "çünkü bunu inkâr etmek her zaman mümkün."

Düşes prensesin az önce çektiği vaazdan açık ve net olarak bir tek bu fikri algılayabilmişti. Madam de Chauvry arabasına kurulunca, Madam de Langeais onunla sevimli bir şekilde vedalaştı ve mutlu mesut odasına çıktı.

"Kendim gitsem kalbini kazanırmışım; halam haklı."

Kendini iyi sunmasını bildikten sonra, güzel bir kadını hiçbir erkek reddedemez.

Akşam Düşes de Berri'nin kabulünde Dük de Navarreins, Mösyö de Pamiers, Mösyö de Marsay, Mösyö de Grandlieu ve Dük de Maufrigneuse, Düşes de Langeais hakkında dolaşan küçük düşürücü dedikoduları parlak bir başarıyla yalanladılar. Montrivau'yu sabah Tuileries'de dolaşırken gördüğünü doğrulayan subay ve sivil o kadar çok insan vardı ki bu saçma sapan hikâye, üstüne ne yüklersen kaldıran tesadüflere yoruldu. Ertesi gün, arabasının durduğu yere rağmen, düşesin itibarı bu sayede, Sancho tarafından ovulup pırıl pırıl parlatıldıktan sonra Mambrin'in miğferi gibi pür-i pak hale geldi. Yalnız, saat ikide, Boulogne ormanında ıssız bir yolda Montrivau'nun yanından geçen Mösyö de Ronquerolles gülümseyerek şöyle dedi: "Senin düşesin keyfi yerinde!" Sonra da kısrağına manidar bir kamçı darbesi indirerek

bir top güllesi gibi uzaklaşırken ekledi: "Hâlâ ve daima!"

Boşa giden çılgınlığından iki gün sonra, Madam de Langeais Mösyö de Montrivau'ya tıpkı öncekiler gibi cevapsız kalan bir mektup yazdı. Bu defa tedbirini almış ve Armand'ın uşağını ayartmıştı. Böylece, akşam saat sekizde Armand'ın evinde, gizli kalan o sahnenin geçtiği odadan başka bir odaya sokuldu. Düşes generalin eve dönmeyeceğini öğrendi. Acaba iki evi mi vardı? Uşak cevap vermek istemedi. Madam de Langeais odanın anahtarını satın almıştı ama uşağın dürüstlüğünü tamamen satın alamamıştı. Yalnız kaldığında, eski bir yuvarlak masanın üzerine bırakılmış on dört mektubunu gördü; ne buruşmuş ne de açılmışlardı; hiçbiri okunmamıştı. Bu manzara karşısında bir koltuğa yığıldı ve bir an kendini kaybetti. Kendine gelirken, ona sirke koklatan Auguste'ü gördü.

"Çabuk bir araba," dedi.

Araba gelince, sancılı bir telaşla merdivenlerden indi, evine döndü, kendini yatağa attı ve kapısını yasakladı. Yanına demlenmiş portakal yaprağından birkaç fincan çay getiren oda hizmetçisinden başka kimseyi yaklaştırmayarak yirmi dört saat yatakta kaldı. Suzette, hanımının inlediğini duydu ve onun çakmak çakmak ama etrafı mor halkalarla çevrili gözlerinde yaşlar yakaladı. Madam de Langeais daha sonraki gün, umutsuzluk gözyaşları içinde ne yapmak istediğini uzun uzun düşündükten sonra, mali işlerine bakan adamıyla bir görüşme yaptı ve onu herhalde bir takım hazırlıklarla görevlendirdi. Sonra da yaşlı Piskopos de Pamiers'ye birini gönderip çağırttı. Büyük şövalyeyi beklerken, Mösyö de Montrivau'ya bir mektup yazdı. Piskopos zamanında geldi. Genç yeğenini solgun, perişan ama kararlı gördü. Saat öğleden sonra iki civarıydı. Bu ilahi kadın hiçbir zaman çöküşün süzülmüşlüğü içindeki kadar şiirsel olmamıştı.

"Sevgili kuzenim," dedi piskoposa, "seksen yaşınız bu görüşmeyi hak ediyor. Of! Gülmeyin, yalvarırım size, felaketlerin en büyüğüne mahkûm olmuş bir kadına gülmeyin. Siz

bir salon erkeğisiniz, gençlik maceralarınız size kadınlara karşı bir parçacık merhamet esinlendirmiş olmalı, buna inanmak istiyorum."

"En küçük bir merhamet bile yok," dedi.

"Sahiden mi!"

"Kadınlar her şeyden mutlu olurlar," diye devam etti piskopos.

"Ah! Tamam, olsun, siz ailemin gönlündesiniz; belki de elini sıktığım son akrabam, son dostum olacaksınız; yani sizden bir iyilik isteyebilirim. Ne babamdan, ne Grandlieu amcamdan ne de bir kadından isteyebileceğim bir iyilik yapın bana, sevgili piskopos. Beni anlamalısınız. Dediğimi yapmanız, sonra da girişimlerinizin akıbeti ne olursa olsun, dediğimi yaptığınızı unutmanız için size yalvarıyorum. Mesele şu, bu mektupla birlikte Mösyö de Montrivau'nun evine gideceksiniz, onu görüp bu mektubu göstereceksiniz, pek iyi bildiğiniz şekilde erkek erkeğe soracaksınız ona, çünkü aranızda bir dürüstlük var, biz kadınlar yanınızdayken unuttuğunuz duygular var, ona mektubu okumak isteyip istemediğini soracaksınız, sizin önünüzde değil tabii, erkekler bazı duygularını saklarlar. Onun karar vermesi için ve gerekli görmeniz halinde ona bunun benim için ölüm kalım meselesi olduğunu söylemenize izin veriyorum. Eğer tenezzül buyurursa..."

"Tenezzülmüş!" dedi büyük şövalye.

"Mektubu okumaya tenezzül ederse," diye devam etti düşes vakarla, "ona son bir uyarıda bulunun. Saat beşte onu görürsünüz, bu akşam evinde o saatte yer yemeğini, biliyorum; pekâlâ! Cevap olarak beni görmeye gelsin. Eğer üç saat sonra, eğer saat sekizde hâlâ evinden çıkmamışsa, her şey söylenmiş olacak. Düşes de Langeais bu dünyadan yok olacak. Ölmeyeceğim, sevgili büyüğüm, yoo; ama yeryüzünde hiçbir insan gücü beni bulamayacak. Akşam bana yemeğe gelin, hiç olmazsa son sıkıntılarımda yanımda bir dost olsun. Evet, bu akşam, sevgili kuzenim, hayatım hakkında karar ve-

rilecek. Başıma ne gelirse gelsin, benim hayatım bundan böyle ancak çileli bir aşk acısıyla dolu olabilir. Haydi ama susun, yorummuş, tavsiyeymiş, böyle şeyler dinlemek istemiyorum."

"Sohbet edip gülelim," dedi, elini uzatıp öptürürken. "Öldükleri ana kadar hayattan zevk almasını bilen iki yaşlı filozof gibi yapalım. Borcumu ödeyeceğim, sizin için süsleneceğim. Belki de siz Düşes de Langeais'yi gören son erkek olacaksınız."

Piskopos cevap vermedi, selamladı, mektubu aldı ve üstüne düşeni yerine getirdi. Saat beşte geri geldi, yeğenini özenle süslenmiş, kısacası nefis buldu. Salon bir şenlik varmış gibi çiçeklerle süslenmişti. Yemek mükellefti. Düşes bu yaşlı adam için zekâsının bütün pırıltılarını ortaya serdi ve hiç olmadığı kadar çekici göründü. Büyük şövalye önce bütün bu hazırlıkları bir genç kadının şakası olarak görmek istedi; ama zaman zaman, kuzininin ortaya saçtığı iğreti çekiciliğin sihri soluyordu. Piskopos onu kâh ani bir dehşetle irkilip titrerken yakalıyor; kâh düşes sessizliği dinler gibi görünüyordu. O zaman, ona, "Neyiniz var?" dediğinde: "Hişt!" diye karşılık geliyordu.

Saat yedide piskoposun yanından ayrıldı, hemen geri döndü, ama sanki oda hizmetçisinin seyahate çıkarken giyindiği gibi giyinmişti. Kendisine eşlik etmesini istediği yaşlı adamın koluna girdi, bir kira arabasına atladı ve ikisi saat sekize çeyrek kala Mösyö de Montrivau'nun kapısına doğru yollandılar. Aynı anda Armand şu mektubu okuyup düşünmekteydi:

Dostum, sizden habersiz evinizde birkaç dakika geçirdim; mektuplarımı geri aldım. Oh! Armand, sizle benim aramda kayıtsızlık olamaz ve nefret başka türlü işler. Eğer beni seviyorsanız, bu zalimce oyuna bir son verin. Beni öldüreceksiniz. İlerde ne çok sevildiğinizi öğrendiğinizde umutsuzluğa kapılacaksınız. Eğer sizi yanlış anladıysam, benim için sadece tiksinti duyuyorsanız, tiksintide

hem nefret hem de iğrenme vardır; o zaman bütün umudum söner: Erkekler için bu iki duygudan dönüş yoktur. Çok korkunç da olsa, bu düşünce uzun sürecek acıma merhem olacaktır. Bir gün pişmanlık duymayacaksınız. Pişmanlıklar! Ah! Armandcığım, ben pişmanlık nedir bilmiyorum. Eğer size tek bir pişmanlık bile yaşattıysam?.. Hayır, bunun beni ne kadar harap edeceğini söylemek istemiyorum size. Yaşamaya devam ederdim, ama artık sizin kadınınız olamazdım. Düşüncelerimde kendimi tamamen size verdikten sonra, artık başka kime verebilirim ki?.. Tanrı'ya. Evet, bir an için sevdiğiniz o gözler bundan böyle başka erkek yüzü görmeyecek ve dilerim onları Tanrı'nın ışığı kapatır! Sizin önce nasıl da tatlı, dün ise nasıl da korkunç o sesinizi duyduktan sonra, başka erkek sesi duymayacağım, çünkü daima intikamınızın ertesinde yaşayacağım; Tanrı'nın kelamı canımı alsın! Onun gazabıyla sizinki arasında, dostum, benim için ancak gözyaşı ve dua olacak. Belki de kendinize size neden yazdığımı soruyorsunuzdur? Heyhat! Bir umut ışığı taşıdığım için, mutlu hayatımı bir asla ile terk etmeden önce bir kez daha iç çektiğim için bana kızmayın. Korkunç bir haldeyim. Büyük bir kararın ruha taşıdığı bütün o dinginliğe sahibim ama fırtınanın son kükremelerini de hâlâ duyuyorum. Armand, size çok bağlanmama neden olan o müthiş maceranızda siz iyi bir rehber eşliğinde çölden vahaya doğru gidiyordunuz. Bense vahadan çöllere doğru sürükleniyorum ve siz acımasız bir rehbersiniz. Gene de, mutluluğa çevirdiğim son bakışlardaki hüznü ancak siz anlayabilirsiniz, dostum, yüzüm kızarmadan sızlanabildiğim tek insan sizsiniz. Beni kabul ederseniz, mutlu olacağım; eğer yüreğiniz yumuşamazsa, hatalarımın günahını çekeceğim. Sonuçta, bir kadının sevdiğinin belleğinde bütün o soylu duygularla sarılmış olarak kalmak istemesi doğal değil mi? Ah! Benim için değerli olan tek insan! Kulunuzun, büyüklüğünü takdir edeceğiniz inancıyla yok olmasına izin verin. Katı tutumunuz beni çok düşündürdü ve sizi çok sevdiğim andan itibaren, ben kendimi sizin sandığınız kadar suçlu bulmadım. Gerekçelerimi dinleyin şimdi, bunu yapmak zorundayım; bu dünyada benim için her şey demek olan sizse bana en azından bir dakikacık adalet borçlusunuz.

Kendi acılarımdan, kaprislerimle size nasıl acı çektirdiğimi anladım; ama o sıralar aşkı henüz hiç tanımıyordum. Sizse bütün bu işkenceleri yaşadınız ama şimdi de bana yaşatıyorsunuz. Bana ayırdığınız ilk sekiz ay boyunca kendinizi hiç sevdirmediniz. Neden dostum? Sizi neden sevdiğimi artık ne söyleyebilirim ne de açıklayabilirim. Ah! Elbette, sizin ateşli sözlerinizin odağı olmak, ateş saçan bakışlarınızla karşılaşmak gururumu okşamıştı; ama siz beni buz gibi ve arzusuz bırakıyordunuz. Hayır, hiç de kadın sayılmazdım, hemcinslerimin sadakati ve mutluluğu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Kabahat kimde! Hiçbir alıştırma olmadan kendimi teslim etseydim, beni hor görmez miydiniz? Yoksa zevk almadan kendini vermek bizim cinsimizin yüceliği mi; yoksa bilinen ve delicesine arzulanan hazlara kendini bırakmak erdem sayılmaz mı? Heyhat! Dostum, size söyleyebilirim, bu düşünceler aklıma size koketlikler yaparken gelmişti; ama sizi daha o zamandan o kadar büyük görüyordum ki, bana merhamet duymak zorunda kalmanızı istemiyordum... Nasıl bir kelime yazdım ben böyle? Ah! Evinizden bütün mektuplarımı aldım, onları ateşe atıyorum! Yanıyorlar. Bu mektupların ne çok aşkla, tutkuyla, çılgınlıklarla dolu olduğunu asla bilmeyeceksiniz... Susuyorum, Armand, artık kesiyorum, artık duygularım hakkında size hiçbir şey söylemek istemiyorum. Eğer dileklerim ruhumdan ruhunuza ulaşmadıysa, ben de bir kadın olarak aşkınızı artık sadece merhametinize borçlu olacağım. Ya karşı konulmaz bir şekilde sevilmek ya da acımasızca terk edilmek istiyorum. Eğer bu mektubu okumayı reddederseniz, yakılacak. Eğer mektubumu okur da, üç saat sonra sonsuza kadar benim tek eşim olmazsanız, mektubun elinizde olmasından hiç utanç duymayacağım: Umutsuzluğumdan gelen gururum hatıramı her türlü hakaretten muaf tutacak ve sonum aşkıma layık olacak. Hayatta olsam bile, beni bu yeryüzünde göremeyeceksiniz ve üç saat sonra sadece sizi şefkatiyle ezmek için nefes alacak bir kadını, umutsuz bir aşkın yiyip bitirdiği ve paylaşılan hazlara değil, kadri bilinmeyen duygulara sadık bir kadını düşünürken, ürpermeden edemeyeceksiniz. Düşes de Lavalliere kaybettiği mutluluğuna, yok olan gücüne ağlıyordu; oysa Düşes de Langeais gözyaşlarıyla mutlu olacak ve sizin için bir

güç olarak kalacak. Evet, beni arayacaksınız. Bu dünyadan olmadığımı hissediyorum ve bunu bana kanıtladığınız için de size teşekkür ediyorum. Elveda, baltama hiç dokunamayacaksınız; sizinki bir cellatın baltasıydı, benimki ise Tanrı'nın. Sizinki öldürüyor, benimki kurtarıyor. Aşkınız ölümlüydü, ne küçümsemeye ne de alaya katlanabiliyordu; benimki zaaf göstermeden her şeye katlanabilir, sonsuza kadar canlıdır. Ah! Sizi, kendini çok büyük sanan sizi ezerken, Tanrı'nın ayakucunda yatıp onun adına insanları kollama hakkına ve gücüne sahip narin meleklerin dingin ve koruyucu gülüşüyle sizi aşağılamaktan buruk bir sevinç duyuyorum. Siz ancak gelip geçici arzulara kapıldınız; oysa zavallı rahibe ateşli dualarıyla sizi hiç durmadan aydınlatacak ve daima ilahi aşkın kanatlarıyla kucaklayacak. Cevabınızı şimdiden hissediyorum, Armand, ve size... Cennette randevu veriyorum. Dostum, orada güç de zaaf da eşit kabul görüyor; ikisi de acı. Bu düşünce yaşadığım son darbenin heyecanını yatıştırıyor. O kadar sakinim ki, bu dünyayı senin için terk etmemiş olsaydım, seni sevmemekten korkardım."

ANTOINETTE

"Sevgili kuzenim," dedi düşes, Montrivau'nun evine geldiklerinde, "yalvarırım, bana bir iyilik yapın, kapıya onun evde olup olmadığını sorun."

18. yüzyıl erkekleri tarzında itaat eden büyük şövalye arabadan indi ve kuzinini ürpertilere gark eden bir evetle geri döndü. Bu söz üzerine, düşes büyük şövalyeye yaklaştı, elini sıktı, iki yanağından öpmesine izin verdi ve onu gözetlemeden ya da korumaya kalkmadan uzaklaşmasını istedi.

"Ama yoldan gelen geçenler?" dedi piskopos.

"Kimse bana saygıda kusur edemez," diye cevap verdi düşes.

Moda meraklısı kadının ve düşesin son sözü bu oldu. Büyük şövalye uzaklaştı. Madam de Langeais mantosuna sarınarak kapının eşiğinde durdu ve saatin sekizi vurmasını bekledi. Zaman geçti. Bedbaht kadın kendine on dakika daha tanıdı, on beş dakika daha; nihayet, bu gecikmeyi yeni bir

aşağılanma gibi görmek istedi ve inancını kaybetti. Haykırmaktan alamadı kendini: "Yüce Tanrım!" Sonra o uğursuz eşiği terk etti. Karmelit rahibesinin ilk sözü bu oldu.

Montrivau birkaç arkadaşıyla görüşme halindeydi, bitirmeleri için onları sıkıştırdı ama duvar saati geriydi ve Langeais konağına gitmek üzere çıktığında, sesiz bir öfkenin pençesindeki düşes yürüyerek Paris sokaklarından kaçıyordu. Cehennem bulvarına vardığında ağladı. Orada son bir defa daha sisler altındaki, gürültülü, ışıklardan yayılan kızıl bir atmosferle kaplı Paris'e baktı; sonra meydandaki arabalardan birine binip bir daha dönmemek üzere bu şehirden ayrıldı. Marki de Montrivau Langeais konağına geldiğinde, sevgilisini orada bulamadı ve oyuna getirildiğini sandı. Hemen piskoposa koştu ve yaşlı adam güzel akrabasının mutluluğunu hayal ederek robdöşambrını giyerken içeri kabul edildi. Montrivau ona kadınlar kadar erkekleri de çarpan o müthiş elektrikli bakışıyla baktı.

"Mösyö, yoksa bütün bunlar zalimce bir şaka mı?" diye bağırdı general. "Madam de Langeais'nin evinden geliyorum, hizmetkârları onun çıktığını söylüyorlar."

"Kuşkusuz sizin hatanız yüzünden büyük bir felaket olmuş olmalı," diye cevap verdi piskopos. "Ben düşesi sizin kapınızda bırakmıştım..."

"Saat kaçta?"

"Sekize çeyrek kala."

"Hoşça kalın," dedi Montrivau, apar topar evine dönüp kapıcısına akşam kapıda bir hanımefendi görüp görmediğini sordu.

"Evet, mösyö, çok sıkıntısı varmış gibi duran güzel bir kadın. İki gözü iki çeşme gibi sessizce ağlıyor ve hiç kıpırdamadan duruyordu. Sonunda giderken şöyle dedi: 'Yüce Tanrım!' Saygınıza sığınıyorum, bu söz, ona fark ettirmeden orada duran karımla benim yüreklerimizi parçaladı."

Bu birkaç kelime o kapı gibi sağlam adamı sararttı. Mösyö de Ronquerolles'e birkaç satır bir şeyler yazdı, hemen bi-

riyle gönderdi ve dairesine çıktı.

Gece yarısına doğru, Marki de Ronquerolles geldi.

"Neyin var, sevgili dostum?" dedi generali görünce.

Armand düşesin mektubunu okuması için ona uzattı.

"Eee, ne olmuş?" dedi Ronquerolles.

"Saat sekizde kapımdaymış, sekizi çeyrek geçe de ortadan kaybolmuş. Onu kaybettim ve onu seviyorum! Ah! Eğer hayatım bana ait olsaydı, çoktan beynimi uçurmuştum."

"Vah! Vah!" dedi Ronquerolles, "sakin ol. Düşesler çobanaldatan kuşları gibi uçup gitmezler. Saatte üç fersahtan fazla yapacak hali yok ya; yarın biz altı fersah yaparız. Ah! Lanet olsun!" diye konuşmasına devam etti Ronquerolles. "Madam de Langeais bayağı bir kadın değil. Yarın hepimiz atlara atlayacağız. Gündüz polisten onun nereye gittiğini öğreneceğiz. Ona bir araba lazım, bu meleklerin kanatları yoktur. İster yolda olsun, ister Paris'te saklansın, onu bulacağız. Onu takip etmeden durdurmak için telgraf yok mu? Mutlu olacaksın. Ama sevgili kardeşim, senin enerjine sahip erkeklerin az çok suçlu olduğu hataya düştün. Bunlar başkalarının ruhunu kendilerininkine göre yargılarlar ve ipleri gerildiğinde insanlığın nereden kopacağını bilmezler. Az önce sen bana bir söz söylemiyor muydun? Ben de sana söyleyeyim: 'Dakik ol.'"

"Yarın görüşürüz o halde," diye ekledi, sessiz kalan Montrivau'nun elini sıkarak. "Uyuyabilirsen uyu."

Ama devlet adamlarının, hükümdarların, bakanların, bankacıların, yani bütün insani güçlerin sosyal açıdan sahip olduğu gelmiş geçmiş en muazzam kaynaklar boşuna kullanılıp harcandı. Düşesin izini ne Montrivau ne de dostları bulabildiler. Gerçekten de manastıra kapanmıştı. Montrivau dünyadaki bütün manastırları aramaya ya da arattırmaya karar verdi. Bütün bir şehrin hayatına mal olsa da, düşes lazımdı ona. Bu olağanüstü adamın hakkını teslim etmek için, tutkulu gazabının aynı ateşle her geçen gün yeniden yükseldiğini ve beş yıl sürdüğünü söylemek de gerekir. Ancak 1829'da, Dük de Navarreins tesadüfen kızının Leydi Julia Hopwood'

un oda hizmetçisi Caroline olarak İspanya'ya gittiğini ve Cádiz'de bu hanımdan ayrıldığını öğrenmişti, Leydi Julia, Matmazel Caroline'in ortadan kaybolarak Paris yüksek sosyetesini meşgul eden o meşhur düşes olduğunu hiç anlamamıştı.

Karmelitler Manastırı'nın parmaklığı önünde ve bir başrahibenin gözetiminde buluştuklarında iki sevgiliyi heyecanlandıran duygular şimdi bütün boyutları içinde anlaşılmış olacak ve her iki tarafta da uyanan duygulardaki şiddet kuşkusuz bu maceranın akıbetini açıklayacaktır.

IV. Bölüm
Tanrı Bir Çıkış Yolu Bulur

Bu arada, 1823'te Dük de Langeais ölmüş, karısı serbest kalmıştı. Antoinette de Navarreins Akdeniz'de bir kayada aşk ateşiyle tükenmiş bir halde yaşamaktaydı; ama papa, Rahibe Teresa'nın yeminini bozabilirdi. Bunca aşkla elde edilen mutluluk iki sevgili için çiçeklenebilirdi. Bu düşünceler Montrivau'yu Cádiz'den Marsilya'ya, Marsilya'dan Paris'e uçurdu. Fransa'ya gelişinden birkaç ay sonra, savaş sırasında silahlanmış bir İngiliz yelkenli ticaret gemisi Marsilya limanından İspanya'ya doğru yola çıktı. Brik de denen bu gemi hepsi de Fransız olup Doğu'ya olan tutkuları yüzünden, oraları gezmek isteyen bir grup seçkin adam tarafından kiralanmıştı. Montrivau'nun bu ülkelerin âdetleri hakkındaki geniş bilgisi onu insanlar için değerli bir yol arkadaşı haline getiriyordu, aralarına katılmalarını istediler, o da kabul etti. Savaş bakanı onu tümgeneralliğe atadı ve bu eğlenceli gezide kolaylık olsun diye topçu komitesine yerleştirdi.

Brik, hareketinden yirmi dört saat sonra, İspanya kıyılarından görülen bir adanın kuzeybatısında durdu. O taraftan adaya çıkışı kesinlikle zorlaştıran resiflerden yaklaşık yarım fersah açıkta tehlikesizce demirleyebilmesi için, geminin karinasının ince, direklerinin hafif olması tercih edilmişti. Sandallar ya da ada sakinleri demir atmış briki görseler de, başta hiçbir endişeye kapılamazlardı. Sonra orada demirlemenin sebebini açıklamak kolay oldu. Montrivau adaya yaklaşmadan önce direğe Birleşik Devletler'in bayrağını çektirmişti.

Gemideki hizmetler için alınan tayfalar Amerikalıydılar ve İngilizceden başka dil bilmiyorlardı. Mösyö de Montrivau'nun yol arkadaşlarından biri adamların hepsini bir şalupaya bindirip kasabadaki bir hana götürdü, orada onları öyle bir içirip sarhoş etti ki, adamlar konuşamaz hale geldi. Sonra, etraftakilere gemide Birleşik Devletler'de taşkınlıklarıyla bilinen ve o ülkeden bir yazarın hikâyelerini kaleme aldığı define avcılarının bulunduğunu anlattı. Böylece teknenin resifler arasında demirlemesi yeterince açıklanmış oldu. Sözde tayfa başı da, gemi sahipleriyle yolcuların orada 1778'de Meksika'dan gönderilen hazinelerle birlikte batan bir kalyonun enkazını aradıklarını söyledi. Hancılar ve resmi yetkililer de daha fazla bir şey sormadılar.

Armand ve bu zor girişiminde ona eşlik eden sadık dostları, önce adaya bu küçük şehirden çıkıp, zorla ya da hileyle Rahibe Teresa'nın kurtarılmasının ya da kaçırılmasının mümkün olmadığını düşündüler. Bunun üzerine, bu cesur adamlar boğaya boynuzlarından saldırma konusunda görüş birliğine vardılar. Tam da hiç geçit vermeyecek gibi görünen yerlerden manastıra kadar bir yol açmak ve General Lamarque'ın[43] Capri saldırısında yaptığı gibi doğayı yenmek istediler. Oysa adanın ucunda denize dimdik inen granit duvarlar onlara, Capri kayalıklarının o inanılmaz sefere katılmış olan Montrivau'ya sunduğundan çok daha az tutunacak yer sunmaktaydı ve rahibeler ona Sir Hudson Lowe'dan[44] çok daha tekinsiz geliyordu. Düşesi apar topar kaçırmak bu adamlar için bir utanç sayılırdı. Şehri kuşatmak, manastırı ele geçirmek ve korsanlar gibi zaferlerinin ardından tek bir tanık bile bırakmamak çok daha iyiydi. Yani onlar için bu girişimin sadece iki yüzü vardı. Ya birkaç yangın, Avrupa'yı korkutacak ama işlenen suçun nedenini öğrenmemesini sağlayacak si-

43 General Lamarque: (1770-1832), İngilizler tarafından da savunulan Capri adasını aldı. (ç. n.)

44 Sir Hudson Lowe: Napoléon'un son günlerinde Sainte-Helena adası valisi. (ç. n.)

lahlı çatışmalar; ya da şeytanın ziyaretlerine geldiğine rahibeleri inandıracak, hava hattından, gizemli bir kaçırma olayı. Yola çıkmadan önce Paris'te toplanan gizli kurulda son görüş ağır basmıştı. Paris'in zevklerini kanıksamış olan bu adamlara gerçek bir eğlence sunan bu girişimin başarısı için her şey düşünüldü.

Bir Malezya modeline göre Marsilya'da inşa edilen, bir çeşit oyma kayık denilebilecek, son derece hafif pirog sayesinde resifler arasından geçit vermeyen son noktaya kadar ilerlediler. Karşılıklı ters eğimler üzerine birkaç ayaklık mesafeyle birbirine paralel gerilmiş iki demir halat ve üzerlerinden kaydırılması gereken ve gene demir telden, Çin'deki gibi bir kayadan diğerine gitmeyi sağlayan köprü vazifesini gören sepetler... Böylece kayalıklar, bazı örümceklerin üzerinde dolaştığı ve ağaçları sardığı ağlara benzeyen bir halat ve sepetler sistemiyle birbirine bağlandı; tarih açısından bahsedersek, örümceklerin içgüdüyle ördükleri bu eseri ilk kopya edenler, temelde taklitçi bir halk olan Çinlilerdir. Bu narin sistemleri, ne denizin kaprisleri ne de kabaran dalgalar bozabilmiştir. Demir tellerde azgın dalgalara bir eğim sunacak esneklik vardır, Cherbourg limanının ölümsüz yaratıcısı müteveffa Cachin'in incelediği bu eğim akıllı bir hat oluşturur, azgın suların gücü bu hattın ötesinde tükenmektedir; insan dehasının neredeyse tümü demek olan gözlem dehasıyla doğanın gizlerinden kopyalanan bir yasaya göre saptanan bir eğimdir bu.

Mösyö de Montrivau'nun yol arkadaşları bu teknede yalnızdılar. İnsan gözü onlara kadar ulaşamıyordu. Gemiler geçerken denizcilerin üst güvertelerin tepesinden doğrulttukları en iyi dürbünler bile ne resiflerde kaybolan tel halatları ne de kayaların arasına saklanan adamları fark etmelerini sağlıyordu. Bu on üç şeytan insan on bir günlük hazırlık çalışmasının ardından, deniz seviyesinden altmış metre kadar yükseklikte sarp bir burnun eteğine ulaştılar, bir farenin düz bir vazonun kaygan porselen karnına tırmanırken zor-

lanması gibi, insanların da tırmanırken çok zorlandığı bir kaya bloğu. Neyse ki bu granitten duvar çatlamıştı. İki ağzı düz bir çizgi keskinliğindeki çatlak, birer ayak aralıkla iri tahta takozlar tutturmalarına imkân verdi, gözü kara işçiler bu takozlara demir kancalar yerleştirdiler. Daha önceden hazırlanan bu kancaların ucunda delik birer palet vardı ve bu deliklere çam tahtasından yapılmış son derece hafif birer basamak monte ettiler, basamak sarp yamaçla aynı yükseklikteki bir direğin üstündeki çentiklere kolayca oturuyordu ve kumsalın altındaki kayaya sımsıkı sabitlenmişti. İçlerinden sıkı matematikçi olan biri, bu icraat adamlarına layık bir ustalıkla direğin alt ve üst basamaklarının kademelerle birbirinden ayrılması için gerekli açıyı hesaplamış ve direğin tam ortasında belirlediği bir noktadan itibaren basamakların yelpaze biçiminde kayanın tepesine çıkmasını sağlamıştı. Mucizevî hafiflikte ve mükemmel sağlamlıktaki bu merdiven yirmi iki günlük çalışmaya mal oldu. Bu sistemin izlerini sonsuza kadar silip yok etmek içinse fosforlu bir çakmak, bir gece ve denizin çalkantısı yeterdi. Bu yüzden, olacakların duyulması mümkün değildi ve manastır tecavüzcülerine karşı yürütülecek hiçbir araştırma sonuç veremezdi.

Kayanın tepesinde her yanı dimdik uçurumla çevrili bir düzlük vardı. Bu on üç meçhul adam araziyi gemi direğinin tepesinden dürbünle incelerken, birkaç sarplığa rağmen, yeterince sık olan ağaçlarıyla güvenilir korunaklar sunan manastırın bahçesine kolayca girebileceklerinden emin olmuşlardı. Rahibenin kaçırılmasında hangi yola başvuracaklarını kuşkusuz daha sonra orada kararlaştıracaklardı. Bunca zahmetten sonra, görülme tehlikesini göze alarak girişimlerinin başarısını baltalamak istemediler ve ayın son dördününün bitmesini beklemek zorunda kaldılar.

Montrivau iki gece boyunca paltosuna sarınıp kayanın üzerinde yattı. Akşam ve sabah ilahileri ona anlatılmaz güzellikler hissettirdi. Org müziğini duyabilmek için duvara kadar gitti ve bu ses yığının arasından bir sesi ayırt etmeye ça-

lıştı. Ama sessizliğe rağmen, aradaki mesafeden kulaklarına ancak müziğin netlikten uzak uğultuları geliyordu. Bunlar icradaki kusurun artık hissedilmez olduğu ve saf sanat düşüncesinin, ne bir dikkat çabası ne de anlama yorgunluğu istemeden serbest kalıp ruha ulaştığı nefis armonilerdi. Bu müzik esintisiyle aşkı bütünüyle tazelenen, bu müzikte şiir gibi mutluluk vaatleri bulmak isteyen Armand için korkunç anılar. Son gecenin ertesi sabahı, gözleri bir hücrenin parmaklıksız penceresine saatlerce dikili kaldıktan sonra gün doğmadan aşağı indi. Bu uçurumların tepesinde parmaklığa gerek yoktu. Bütün gece orada ışık görmüştü. Bu arada, gerçeği söylediği kadar aldatıcı da olan kalbinin sesi ona haykırmıştı: "O, orada!"

"Elbette orada ve ben yarın ona sahip olacağım," dedi içinden, hafif hafif çalan bir çanın sesine neşeli düşüncelerini karıştırarak. Şu kalp de ne tuhaftı! Aşk acılarıyla süzülüp zayıflamış, çökmüş, gözyaşlarıyla, oruçlarla, uykusuz geceler ve dualarla tükenmiş rahibeyi, iyice yıpranmış yirmi dokuzundaki bu kadını, o narin, yirmi dört yaşındaki genç kızı, dal gibi ince hava perisini sevdiğinden çok daha büyük bir tutkuyla seviyordu. Ama sağlam bir ruha sahip olan adamlar soylu felaketlerin ya da şiddetli düşünce çalkantılarının bir kadın yüzüne kazıdığı yüce ifadelerin çekiciliğine kapılmaya eğilimli değil midirler? Kederli bir kadının güzelliği, kalplerinde zayıflığıyla zarif ve duygularıyla kuvvetli bir varlığa sunacak bitmez tükenmez bir teselli ve şefkat hisseden erkekler için güzelliklerin en çekicisi değil midir? Taze, renkli, düz güzellik, tek kelimeyle *hoşluk* vasatlığın kapıldığı bayağı bir cazibedir. Montrivau, keder çizgilerinin ve hüzün enkazının arasından aşkın uyandığı yüzleri seviyor olmalıydı. Bir âşık, bastıran arzularının sesine kulak verdiğinde, herkes için harabeye dönmüş, ama ona göre güzel kabuğunu sadece kendisi için kıran yepyeni, genç, kıpır kıpır bir varlığı kabuğundan çıkartmış olmuyor mu? İki kadına birden sahip olmuyor mu: Bir, başkalarına solgun, renksiz, üzgün görünen kadın; bir

de, kimselerin göremediği gönlünün kadını, hayatı duygularıyla anlayan ve ancak aşkın ihtişamı içinde bütün parıltısıyla ortaya çıkan bir melek. General mevziinden ayrılmadan önce o hücreden gelen hafif ezgiler, sevgi dolu tatlı sesler duydu. Arkadaşlarının beklediği kayalığın altına dönerek, gizli olsa da onları da etkileyen tutkusunun izlerini taşıyan ve soyluluk dolu ifadesini erkeklerin daima saygıyla karşıladıkları birkaç sözle, hayatında hiçbir zaman insanı bu kadar saran bir erinç hissetmediğini söyledi.

Ertesi akşam, birbirine bağlı on bir yoldaş, her birinin üzerinde bir hançer, yedek çikolata ve hırsızlık mesleğinin gerektirdiği her türlü alet edevatla karanlıkta bu kayaların tepesine tırmandılar. Dış duvarların önüne gelince, kendi imal ettikleri ip merdivenlerle duvarı aştılar ve kendilerini manastırın mezarlığında buldular. Montrivau daha önce günah çıkartma hücresine giderken geçtiği kemerli uzun galeriyi ve mekândaki pencereleri tanıdı. Plan anında yapıldı ve kabul edildi. Karmelitlere ayrılan kısmı aydınlatan günah çıkartma hücresinin penceresinden bir geçit açmak, koridorlara sızmak, her hücrenin kapısında isimlerin yazılı olup olmadığına bakmak, Rahibe Teresa'nın hücresine gitmek, rahibeyi uykusunda yakalayıp ağzını kapatmak, bağlayıp kaçırmak... Programın bütün bu bölümleri forsaların cesaretine, maharetine kibar çevrelere has bilgileri de katan ve sessizliği satın almak uğruna bir hançer darbesi indirmekten çekinmeyen adamlar için kolaydı.

Pencerenin parmaklığı testereyle iki saatte kesildi. Üç adam dışarıda nöbet tuttu, diğer ikisi günah çıkartma hücresinde kaldılar. Geri kalanlarsa, Montrivau'nun girdiği avlunun çevresindeki dehlizlerde çıplak ayaklarla belli aralıklarla mevzilendi. Montrivau aralarında en beceriklisi olan ve ihtiyaten kesinlikle manastırda giyilene benzeyen bir Karmelit Rahibesi kıyafeti giyen genç Henri de Marsay'in arkasına saklanmıştı. Sahte rahibe ile Montrivau yatakhaneye vardıklarında saat üçü vurdu. Hücrelerin sıralanma biçimini hemen

anladılar. Sonra, hiçbir ses işitmeyince, ölü gözü gibi bir fenerin yardımıyla her kapının üzerine şanlı şerefli yazılmış isimlerle onlara eşlik eden mistik özdeyişleri, her rahibenin hayatındaki yeni rol üzerine tanıtım yazısı şeklinde yazdığı ve son düşüncesini ifşa ettiği aziz ve azize portrelerini okudular. Rahibe Teresa'nın hücresine gelince, Montrivau şu ibareyi okudu: *Sub invocatione sanctae, matris Theresae!* Özdeyişse şöyleydi: *Adoremus in aeternum.*[45] Birden arkadaşı elini omzuna koydu ve kapının aralığından koridordaki taşları aydınlatan çiğ ışığı gösterdi. Aynı anda Mösyö de Ronquerolles de onlara katıldı.

"Bütün rahibeler kilisede ve ölüler ayinine başladılar," dedi.

"Ben kalıyorum," dedi Montrivau; "günah çıkartma hücresinde toplanın ve şu koridorun kapısını kapatın."

Önde peçesini açan sahte rahibe, hızla içeri girdiler. Aynı anda, hücrenin giriş kısmında, düşesin tahta yatağı üzerine konmuş ve iki mumla aydınlatılmış ölüsünü gördüler. Montrivau ve Marsay ne bir söz söyleyebildiler ne de çığlık attılar; sadece birbirlerine baktılar. Sonra general "Onu götürelim" anlamına gelen bir hareket yaptı.

"Kaçın," diye bağırdı Ronquerolles, "rahibeler alayı yürümeye başladı, yakalanacaksınız."

Ceset, son arzunun hareketlere aktardığı sihirli bir hızla günah çıkartma hücresine taşındı, pencereden aşırıldı ve manastır başrahibesi arkasında rahibelerle Rahibe Teresa'nın cesedini almaya gelirken, duvarın dibine götürüldü. Ölünün başında beklemekle görevli rahibe sırları öğrenmek için odayı karıştırma ihtiyatsızlığında bulunmuştu ve bu didiklemeyle o kadar meşguldü ki hiçbir şey duymamıştı, şimdi de cesedi göremediği için dehşet içinde dışarı çıkıyordu. Düşes, şaşkına dönen kadınlar araştırma yapmayı akıl etmeden önce bir halatla kayaların dibine indirilmiş ve Montrivau'nun ar-

45 Adoremus in aeternum: Lat. Sonsuzluğa tapıyoruz. (ç. n.)

kadaşları kurdukları düzeneği kullandıktan sonra bozmuşlardı. Sabah saat dokuzda ne merdivenden ne de halat köprülerden bir iz vardı; Rahibe Teresa'nın cesedi gemideydi; brik tayfaları almaya limana geldi ve gün içinde gözden kayboldu. Montrivau kamarasında Antoinette de Navarreins'le yalnız kaldı, düşesin yüzü ölümün cesetlerimize verdiği o kendine özgü sükûnetten ileri gelen yüce bir güzellik ve sevgiyle parlıyordu.

"Ah! Haydi, ama," dedi Ronquerolles, tekrar üst güverteye çıkan Montrivau'ya, "o bir kadındı, şimdi bir hiç. Ayağına birer ağırlık bağlayıp denize atalım, sen de artık onu çocukluğumuzda okuduğumuz bir kitabı düşünür gibi düşün."

"Evet," dedi Montrivau, "çünkü o artık sadece bir şiir."

"İşte böyle akıllı ol. Bundan sonra tutkuların olsun; ama aşka gelince, insan onu nereye koyacağını iyi bilmeli. Bir erkeğin ilk aşkını tatmin eden de, bir kadının son aşkıdır ancak."

Cenevre, Pré-Léveque, 26 Ocak 1834.

"Yaşamımın öyküsü, yapıtımın öyküsüdür," diyen büyük usta *Balzac, Langeais Düşesi*'ni gerçekte aşkını bir türlü kazanamadığı Castries Markizi'nden intikam almak için yazmıştı. General Montrivau'nun Akdeniz'de bir adada, Çıplak Ayaklı Karmelitler Manastırı'nda duyduğu ilahiyi söyleyen, yıllar önce izini kaybettiği ve her yerde aradığı sevgilisi Langeais Düşesi'dir. Baştan çıkarıcı kahkahalarıyla etrafındaki tüm erkekleri kendine âşık eden, onların kalpleriyle oynamaktan büyük zevk alan Paris sosyetesinin moda kraliçesi Langeais Düşesi, kazınmış saçları, solgun yüzü ve gri elbisesiyle sadece bir ruhtur artık.

İnsanlık Komedyası başlığı altında topladığı yüzü aşkın eseri ve derin gözlem gücüyle yarattığı iki bine yaklaşan karakteriyle Fransız edebiyatına damgasını vuran *Balzac, On Üçlerin Romanı* adlı üçlemesinde krallık idaresinin geri geldiği Restorasyon döneminde gizli bir topluluğun çevresinde gelişen olayları anlatır. Üçlemenin ilk kitabı *Çakalların Başı Ferragus*'den sonra şimdi de politik eleştiriyi kara mizahın içinden söze dökerken trajik bir aşk hikâyesini şiirsel bir dille anlatan ikinci kitabı *Langeais Düşesi*'ni okurlarımıza sunuyoruz. Üçlemenin üçüncü kitabı *La Fille aux yeux d'or (Altın Gözlü Kız)* yayına hazırlanmaktadır.

ISBN 978-605-4069-39-2

